

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

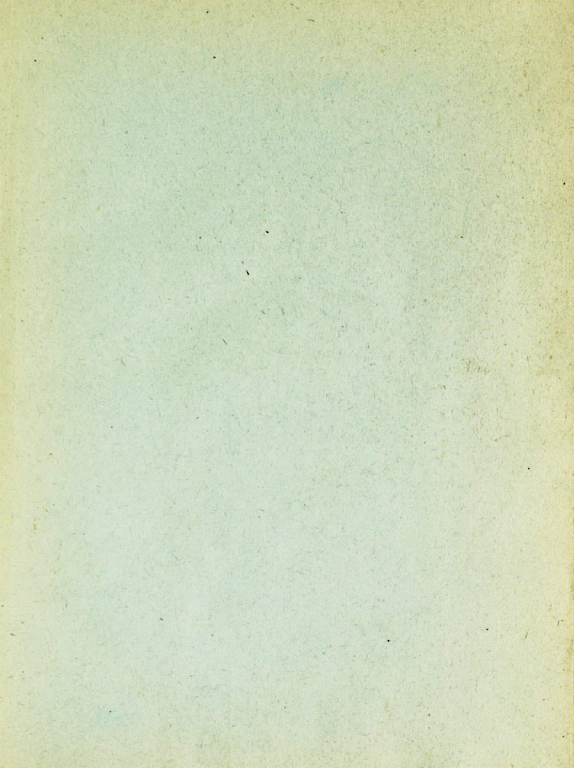
You are free to:

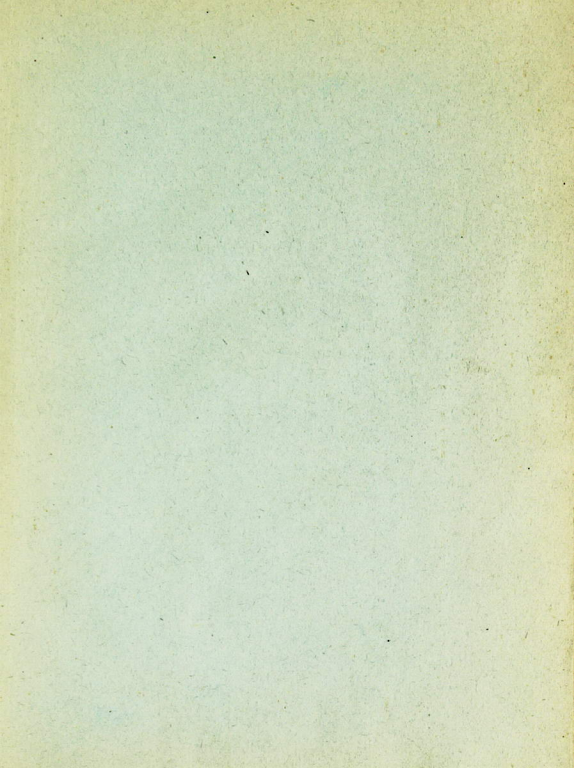
Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

1700

Մ. ՍԱՀԱԿՅԱՆ

338.984.31(47.925)

Ա

ԳԻՐԲ Ն 31

ՍՏՈՒԳՎԱԾ Է 1961 թ.

Հ. Ս. Խ. Հ.

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ
ՀՆԳԱՄՅԱ ՊԼԱՆԸ

(1928-29 1932-33 տ.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ԲԱՆԿՈՐՆԵՐԻ, ԳՅՈՒՂԱՑԻ-
ՆԵՐԻ ՑԵՎ ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱ-
ԿԱՑԻՆՆԵՐԻ

Գ-բգ

ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐՈՒՄ ԿԱՐԴԱ-
ՑԱԾ ԶԵԿՈՒՅՈՒՄԸ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ Հ. Ս. Խ. Հ. ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԴԻՐ ԿՈՄԻՏԵՑԻ

A $\frac{\pi}{11389}$

ՀԱՅԳՈՐԾԻԳՐԱՖԻ ՏՊԱՐԱՆ
ՊԱՏՎԵՐ № 3779
ԳՐԱՌԵՊԳԼԽՎԱՐ 2188 (բ)
ՏԻՐԱԺ 1500

ՅԵՐԿՈՒ ԽԱՍԸ

Տպագրութեան Հանձնելով Բանվորներին, Գյուղացիներին և Զարմիր Բանակայինների Հայաստանի Եւրոպ. Համագումարում կարգացած իմ ղեկուցումը ՀԱՅԺ Ժողանտեսութեան Հնգամյա պլանի մասին, անհրաժեշտ եմ համարում յերկու խոսք ասել այն ատանձին դրքույկով հրապարակելու առթիւ :

Վայելելով համագումարի բարեհաճ վերաբերմունքը ղեկուցումներին համար սահմանված ուղղամենաւ մի քանի անգամ խորտելու համար, այնուամենայնիւ նյութի ընդարձակութեան հետեանքով յես ի վիճակի չեյի մանրամասնորեն և անհրաժեշտ չափով լուսարանել ժողանտեսութեան յերբեմն խիստ կարեւոր և ուշագրութեան միանգամայն արժանի խնդիրները :

Այս իսկ պատճառով վորոշ հարցեր կամ վրիպել են իմ ուշագրութեանից կամ չոչափված են յերբեմն անցողակի կերպով : Այս բացը սղագրութեանն ուղղելիս լրացնելը յես համարել եմ աննպատակահարմար յերկու հիմնական պատճառներով :

Նախ՝ անհրաժեշտ եմ համարել համագումարում կարգացած իմ ղեկուցումը տալ ըստ հնարավորութեան հարադատորեն և ազա, վոր ամենապիտանիքն է, առաջնորդվել եմ համագումարի կողմից տրված ղերեկտիւները հնգամյա պլանի մեջ կենսագործելու անհրաժեշտութեանով :

Խորհուրդներին Եւրոպ. Համագումարը, հաստատելով ժողանտեսութեան հնգամյա պլանի կոնտրոլ թիւերը, ընդունեց մի շարք կարեւորագոյն վորոշումներ, վորպես ղեկավար սկզբունքներ հնգամյա պլանը վերջնականապես ձևակերպելու համար :

Վերջին այս կարեւոր հանգամանքը վճռական ղեր է խաղացել Հայաստանի ժողանտեսութեան հնգամյա պլանը սխեմատիկ և համառոտ կերպով տալու գործում :

Ձեկուցման մեջ բերած թվական տվյալները, վորակական և քանակական ցուցանիշները համագումարի վորոշումների վորով վերջնականապես ճշտվելուց և հաստատվելուց հետո Պետական Պլանային Հանձնաժողովը մտադիր է հրատարակելու Հայաստանի

Ժողանտեսութեան հնգամյա ընդարձակ պլանը, Վորի միայն ընդհանուր սկզբունքներն ու հիմնական յեւակեաներն են շոշափված այս գեկուցման մեջ:

Հայաստանի Ժողանտեսութեան հնգամյա պլանի այս համառոտ պատկերի հրատարակումը հետապնդում է միայն մի նպատակ—մեր լայն զանգվածներին մատչելի ու վորոշ նյութ մատակարարել, քանի Վոր հնգամյա ընդարձակ պլանի հրատարակութունը կարող է մեզնից անկախ պատճառներով գեոեւ ձգձգվել, մինչդեռ նրա անհրաժեշտութիւնն ու կարիքը մեր Ժողանտեսութեան ասպարիդում աշխատող ընկերների, ինչպես նաեւ բանվորա-գյուղացիական լայն զանգվածների համար բաժական մեծ է:

Այդ կարիքը մասամբ բավարարելու նպատակով է, Վոր Հայաստանի Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի Նախագահութիւնը անհրաժեշտ գտալ հնգամյա մեր պլանի վերաբերյալ իմ համառոտ գեկուցումը հրատարակել առանձին գրքուկով:

Մ. ՍԱՀԱԿՅԱՆ

I ԺԱՂՏԵՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՀՆԳԱՄՅԱ ՊԼԱՆԻ ԿԻՄՆԱԿԱՆ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐԸ

Ընկերներ, 12 տարի յե անցել այն պատմական մեծ օրից, յերբ Պորհրդային Միության բանվորությունն իր ձեռքը վերցրեց կառավարության ղեկը, իր ձեռքը վերցրեց նոր կյանքի շինարարության հնարավորությունները:

Պորհրդային Հայաստանը, վորպես մեր հսկայական Միության մի մասնիկ, ավելի ուշ թեակոխեց միութենական շինարարության շրջանը, ավելի ուշ մասնակից դարձավ նրա ստեղծագործական աշխատանքներին: Յեթե մի փոքրիկ հետադարձ հայացքով աշխատենք բնորոշել այն ուղիները, վորոնցով անցել ե Պորհրդային տնտեսությունը մեծ հեղափոխությունից հետո մինչև մեր օրերը, մենք կտեսնենք, վոր տնտեսական շինարարությունը մեղանում ունեցել ե դարգացման 2 ետապ, 2 փուլ: Յեթե հաշվի չառնենք ռազմական կոմունիզմը, վոր վերացավ քաղաքացիական կոլիշներն աշխատելուց անմիջապես հետո, և մեր ղիտողություններն սկսենք այն օրերից, յերբ հայտարարվեց տնտեսական այսպես կոչված՝ նոր քաղաքականությունը, ապա կտեսնենք, վոր այդ օրերից անցել ե մոտավորապես 10 տարի Միության մեջ, իսկ մեղանում մոտ 8 տարի՝ այդ շրջանում մեր առաջադրած մի շարք կարևորագույն տնտեսական խնդիրները, կարելի յե ասել, ստացել են արդեն իրենց վերջնական լուծումը: Այդ շրջանը մենք բնորոշում ենք, վորպես վերականգնման շրջան: Վերականգնման շրջանը, վորպես տնտեսական քաղաքականության մի փուլ, արդեն վերջացած պետք ե համարել: Մենք այսօր թեակոխել ենք արդեն տնտեսական ուկոնստրուկտիվ կամ վերակառուցման շրջանը: Դեռևս 15-րդ համագումարը, վորը Միության ամբողջ տնտեսության հաշվեձշիռն եր տալիս; ընդգծեց, վոր մեր տնտեսության անցած ուղիները կարելի յե բնորոշել, վորպես մեր տնտեսության վերակառուցման աշխատանքների ավարտման ուղիներ: Այնուհետև, յերկրի վերակառուցման համար 15-րդ համագումարը ավելց

յերեք հիմնական դիրեկտիվ: Այդ դիրեկտիվներէց առաջինը յերկրի ինդուստրացման խնդիրն է: Թույլ տվեք ինձ յերկար կանգ չառնել մեր յերկրի ինդուստրացման հարցի վրա, նախ, վորովհետեւ իմ ժամանակը խիստ սուղ է և ապա՝ քանի վոր համազումարի բոլոր պատգամավորներն, ինձ թվում է, առիթ են ունեցել արդեն մանրամասն ծանոթանալու այդ խնդրին և դիտակցում են, թէ ինչ կարեւոր նշանակութիւն ունի մեր յերկրի ինդուստրացման դործը, տնտեսութեան ձևերի վերակառուցման, արտադրական հարաբերութիւնները նոր հիւրերի վրա դնելու դործը, մեր տնտեսութիւնը սոցիալիստական ուղիի վրա դնելու դործը:

Յերկրող հիմնական նշանաբանը կամ դիրեկտիվը, վոր տվել է 15-րդ կուս. համագումարը, այդ դյուզի մեքենայացման, դյուզի սոցիալիստական սեկտորի ուժեղացման, կոլլեկտիվ տնտեսութիւնների, խորհրդային տնտեսութիւնների կազմակերպման դիրեկտիվն է. և վերջապէս, յերրորդ դիրեկտիվը՝ այդ կուլտուրական հեղափոխութեան հրամայական պահանջն է, մի խնդիր, վոր անհրաժեշտորեն պետք է զուգակցվի մեր ամբողջ տնտեսութեան շինարարութեան աշխատանքներին:

15-րդ կուս. համագումարի կողմից տրված դիրեկտիվներն ընդգրկում են մեր տնտեսութեան յերեք հիմնական բնազավառները՝ հումուլթի մատակարարման գլխավոր բնազավառը, ապա այդ հումուլթիների արդյունադործութիւնը և, վերջապէս, ապրանքների և մթերքների սպառման բնազավառը: Դրանց հարակից և զուգահեռ գրված են նաեւ ժողովրդական մասսաների կուլտուրական մակարդակի բարձրացման, մեր այրուբնական, տեխնիկական և քաղաքական անդրադիտութեան վերացման խնդիրները:

Ժողտնտեսութեան այդ յերեք հիմնական բնազավառներէ միջև գոյութիւն ունեցող փոխհարաբերութիւններին սոցիալիստական բոլանդակութիւն տալու խնդիրն է հանդիսանում այն առանցքը, վորի շուրջը կենտրոնացած են մեր տնտեսական քաղաքականութեան ընթացիկ ձեռնարկումներն այսօր: Յեւ յեթե իմ թված յերեք բնազավառներից յերկրորդը—մեր արդյունաբերութիւնն ու արդյունադործութիւնն իր դպլի, խոշոր տոկոսով հեղափոխութեան հենց սկզբի որերից կենտրոնացավ խորհրդային պետութեան ձեռքում, ապա մնացած յերկուսից՝ հումուլթի հայթայթման բնազավառը—գյուղատնտեսութիւնը մինչև

այժմ, կարելի չե ասել, գտնվել ե բացարձակապես մասնափոր
տնտեսությունների ձևերին. և վերջապես 3-րդը՝ ապրանքների և
մթերքների բաշխման ու սպառման դործը նույնպես ամբողջապես
չի կենտրոնացած տակավին պետութայն ձևերում:

Այսպիսով, ժողովրդական տնտեսութայն այս յերեք հիմնա-
կան հատվածների սոցիալիստական վերակառուցման խնդիրն եր
լուծում կուսակցութայն 15-րդ համագումարը, և այդ տեսակե-
տից, ուրեմն, նրա զիրենկտիվներն ունեն կարևորագույն և վճռա-
կան նշանակութուն: Այս արդյունաբերութայն բոլոր ճյուղերն
առնալով գտնվում են պետութայն ձևերին, նույնը չի կարելի ա-
սել գյուղատնտեսութայն կամ առևտրի վերաբերմամբ: Անհրա-
ժեշտ և, ուրեմն, վորպեսզի հետագայում մեր շինարարութայն
սոցիալիստական թափը ուժեղացնելու նպատակով այդ ամենը
յենթարկվի պետութայն անմիջական ազդեցութայն, անհրաժեշտ
և, վորպեսզի զարգացվի նաև այդ բնագավառների սոցիալիստա-
կան հատվածը: Այս ուղղութայն 15-րդ համագումարը դնում և
գյուղի սոցիալիստական զարգացման, խորհրդային խոշոր տըն-
տեսությունների, կոլլեկտիվ տնտեսությունների կազմակերպ-
ման, գյուղի մեքենայացման և այլ հարցերը, վորոնց լուծումն
անհամեմատ դժվար և գյուղատնտեսութայն նման մի հետամնաց
պահանջական բնագավառում: Այդ իսկ պատճառով ել այդ
հարցերը պետք և արժանանան ամենալուրջ ուշադրութայն մեր ա-
ռուրյա աշխատանքների ընթացքում: Առևտրի ասպարիկում 15-րդ
համագումարը դնում և համայնացված սեկտորի ուժեղացման
հարցը՝ ապրանքների և մթերքների բաշխման ու սպառման դոր-
ծը պետութայն անմիջական ազդեցութայնը յենթարկելու նպա-
տակով: Այսպիսով, մեր ծրագրային աշխատանքների բովանդա-
կությունը կազմելու յև այդ յերեք հիմնական վերագույն զիրենկ-
տիվների կենտրոնործման ու անշեղ կիրառման հրամայական
պահանջը: Այդ տեսակետից մտտենալով մեր տնտեսութայն, մենք
պետք և մեր յուրաքանչյուր քայլը, մեր յուրաքանչյուր ձևոնար-
կությունը բղխեցնենք այդ յերեք հիմնական սկզբունքներից:
Դուք զիտեք, ընկերներ, սակայն, վուր տնտեսութայն մեջ քացի
այն անձնուրացությունից ու հերոսական պայքարից, վուրը ցու-
ցահանեց մեր բանվորությունը. Հոկտեմբերյան կարմիր սրերին՝
խլելով քաղաքական իշխանությունը, բացի այդ աննախընթաց
ինքնադոհությունից, տնտեսական ասպարիկում պահանջվում և
նաև այլ ընդունակություն, տնտեսությունը սոցիալիստականորեն
վերակառուցելու ունակություն, պահանջվում և, վորպեսզի մեր

բանվորն ու դժուղացին վոչ միայն կռիւի դաշտում կարողանան փրկել հեղափոխութեանը, այլև կարողանան մեր նոր իրավա-
կարգի հիմքը՝ տնտեսութեանը վերակառուցել նոր, սոցիալիս-
տական հիմունքներով: Այս ուղղութեամբ ես մենք ունենք մի
հրամայական դիրեկտիւ— մեր 15-րդ համագումարի տված դի-
րեկտիւն, վոր վերաբերում է կուլտուրական հեղափոխութեանը:
Մեր հետամնացութեանը, մասնավորապէս Հայաստանի աշխատա-
ւորութեան հետամնացութեանը, կարող է արգելք հանդիսանալ
տնտեսութեան վերելքի հաջող ընթացքին: Ահա թե ինչու խոշոր
ուշադրութեան դարձնելով տնտեսական յերեք բնագումարներ
սոցիալիստական վերակառուցման վրա, մենք միաժամանակ
դրան զուգընթաց առաջադրում ենք մեր կուլտուրական վերելքի,
կուլտուրական հեղափոխութեան կարևորագույն խնդիրը, վորոնց
զուգահեցութեանը պետք է ապահովի մեր շինարարութեան հաջող
ընթացքը:

Այդ հիմնական դիրեկտիւներն ունենալով վորպէս ղեկավար
սկզբունք, մենք անցնում ենք մեր տնտեսութեան կազմակերպման
դործին: Յեթե վերականգնման շրջանը բացի պլանային՝ հաշ-
ված, չափած ու ձևած աշխատանքներից, իր մեջ պարունակել է
նաև վորոշ տարերբ, յենթակա յե յեղել վորոշ տարերայնութեան,
ապա մեր թեակոխած յերկրորդ շրջանը, տնտեսութեան վերա-
կառուցման շրջանն արդեն աշխատում է վերացնել ամեն մի տա-
րերային վերաբերմունք դեպի մեր շինարարական աշխատանքնե-
րը: Յեթե առաջին շրջանում հարկավոր էր լարել մեր բոլոր ըն-
դունակութեանները, վորպէսպի կարողանայինք մեր տնտեսու-
թեանը հասցնել նախապատերազմյան դրութեան, ապա այսօր,
թեակոխելով վերակառուցման շրջանը, մենք այլևս մոռացել ենք
նախապատերազմյան դրութեանը. նախապատերազմյան դրու-
թեանն արդեն այն բարձունքը չէ, վորին մենք ձգտում ենք այ-
սօր, մեզ համար բարձունք է հանդիսանում մեր յերկրի սոցիա-
լիստական շինարարութեանը, մեր տնտեսութեան վերակառու-
ցումն այնպիսի ձևերով, վորոնք կապահովեն սոցիալիզմի հաղ-
թանակը:

Այսօր միանգամայն պիտի ժխտել այն տարերքի հակադ-
դեցութեանը մեր տնտեսութեան մեջ, վոր գոյութեան ունեւ ա-
ռաջին շրջանում: Այլևս տարերքը չէ այստեղ, վորը պետք է հա-
կադդի մեր տնտեսութեանը, այլ չափած, ձևած, վերին աստի-
ճանի մտածված ծրագրերը, պլանները, վորոնք պետք է հիմնա-
վորված լինեն մեր յերկրի իրական, տնտեսական հնարավորու-

թյուններով և ընդգրկեն այն ճանապարհները, այն ուղիները, վորոնք նախագծված են 15-րդ համագումարի դիրեկտիվներով: Պլանն այսօր դառնում և մեր տնտեսական քաղաքականության խոշոր ֆակտորներից մեկը, վորը պետք է առանձին ուշադրություն դարձնի ժողտնտեսության զարգացման ուղիների վրա: Ահա թե ինչու այսօր մենք խոշոր նշանակություն ենք տալիս պլաններին: Ամբողջ Միության մեջ, բոլոր համագումարներում գրված և 5-ամյա պլանների քննությունը և այս, ընկերներ, բոլորովին պատահական չեղևույթ չէ: Համագումարները և, մասնավորապես մերը, պետք է իրենց հեղինակավոր խոսքն ասեն 5-ամյա պլանների նըկատմամբ, վորովհետև այդ այն ծրագրերն և, վորով մեր սոցիալիստական շինարարությունն ընթանալու յե առաջիկա 5 տարվա ընթացքում:

Յուրաքանչյուր պլան կազմելիս մենք պետք է ունենանք յերկու խումբ պայմաններ. 1-ին խումբը, այդ այն բնական սոցիալ-պատմական հնարավորություններն են, վոր ունի տվյալ յերկրամասը, և այնտեղ գոյություն ունեցող այն սոցիալ-պատմական գործոնները, վորոնք ինքնին հանդիսանում են մեր տնտեսության զարգացման աղբակը: Պայմանների 2-րդ խումբը՝ այդ մարդկային ուժն և, վորը միանալով առաջին խմբի՝ բնական պայմանների հետ, ստեղծում է տնտեսությունը, վորպես այդպիսին: Յեթև առաջին խմբի մեջ մտնում են յերկրի հողային, ջրային, ելեքտրական եներգիւյի հարստությունները, ճանապարհները և այլ գործոններ, ապա պայմանների 2-րդ խումբը, վորը միանալով այդ տնտեսական, սոցիալ-պատմական խմբի հետ՝ պետք է տա տնտեսության արդյունքը, — այդ մեր մարդկային ուժն և, նրա կուլտուրականության աստիճանը և այլն: Մարդկային ուժը, հատկապես նրա կուլտուրական աստիճանը, միանալով բնապատմական գործոններին, ստեղծում են տնտեսությունը, վորպես այդպիսին: Ահա թե ինչու յուրաքանչյուր պլան կազմելիս մենք պետք է առաջին հերթին ուշադրության առնենք, ուսումնասիրենք այն բնապատմական յերևույթները, վորոնք մեր յերկրի հատկանիշն են կազմում, ապա մարդկային ուժը, նրա կուլտուրական աստիճանը, վորպեսպի այդ երկու խմբերի հավասար գործակցությամբ հնարավոր լինի կազմակերպել և բարձրացնել ժողտնտեսությունը: Յեթև հայաստանը առաջին խմբի պայմաններով բաղական հարուստ է, յեթև հողային, ջրային, ելեքտրական եներգիւյի հնարավորությունները մեծ են մեղանում, ապա, դժբախ-

տարար, մենք չենք կարող այդ նույնն աւել մարդկային ուժի, նրա կուլտուրականութեան, նրա վորակի վերաբերմամբ :

Բնական հարստութիւններն անհամեմատ ավելի խոշոր հնարավորութիւններ են պարունակում իրենց մեջ. այդ բնադավառում զեռ կան պոտենցիալ խոշոր չհայտնաբերված հնարավորութիւններ : Սակայն այդպէս չէ մեր մարդկային ուժի բնադավառ :

Յեռ կանդ չեմ տոնի այն հարցի վրա, թե ինչու կամ ինչպէս ե առաջ յեկել այդ անհամաչափութիւնը, վորովհետեւ այդ մեղ չափադանց հեռու կտաներ : Դուք գիտեք, վոր անցյալում, ցարի տիրապետութեան սրբերին, մենք կտրված էյինք Միութեան տնտեսութիւնից ե մեր յերկիրը վերածված եր մի գաղութի, դրա հետեանքով մենք հեռ էյինք մնացել թե տնտեսապէս ե թե կուլտուրապէս :

Մեր դարգացման համար այժմ անհրաժեշտ ե կուլտուրական նոր կյանք : Յեւ այսոր մենք ձեռնամուխ ենք լինում տգիտութեան խափարից ազատել նրանց, վորոնք յենթակա էյին ցարի ե նրա սատրապների կամայականութեանը : Պետք ե սակայն ընդգծել, վոր մեր տնտեսական կյանքն անհամեմատ ավելի յե բարձրացել, քան մեր կուլտուրական կյանքը :

Վերջենք թեկուզ մեր ժողտնտեսութեան համար անհրաժեշտ մասնազեռ ուժերի կարիքը :

Դուք գիտեք, թե ինչպիսի կարեւորագույն հարց ե մասնազեռներ ե պատրաստված ուժեր ունենալու հարցը, թեկուզ այն տեսակետից, վորպէսզի կարողանանք մեր 5-ամյա պլանը, ծրագիրն անշեղ կերպով ի կատար ածել : Այսպէս, թե այնպէս՝ պլանը կազմելիս, մենք պետք ե այդ յերկու խմբերի պայմանները հաշվի առնենք, պահպանենք վորոշ հովասարակչութիւն, վորոշ համաչափութիւն ե վորոշ զուգակցութիւն :

Այնուհետեւ, մեր տնտեսութիւնը, չի կարելի պատկերացնել վորպէս մի առանձին, մի ինքնամփոփ տնտեսութիւն, մեկուսացած սոցիալիստական Հանրապետութիւնների Միութեան տնտեսութիւնից : Միութենական տնտեսութիւնը, վորն ունի արտագրական նոր ձեւեր, արտադրական նոր հարաբերութիւններ, անկասկած մեր ընդհանուր շահի տեսակետից, առողջ վերելքի տեսակետից չի կարող բաժան-բաժան լինել, չի կարող անդամահատվել, այլ ընդհակառակը, նա պետք ե լինի միասնական ե միաձուլ : Յեւ քանի վոր տնտեսական նոր ձեւերը, նոր հարաբերութիւնները գառնում են ել ավելի հրամայողական, ել ավելի

անհրաժեշտ, տնտեսութեան միասնականութեան խնդիրը այսպիսով դառնում է մեզ համար ղերադույն և հիմնական սկզբունք։ Յեւ միայն յետեւում ունենալով այդ ղերադույն սկզբունքը, անհրաժեշտ տնտեսութեան պլանները կազմելիս պետք է հաշվի առնել նաև տեղական պայմանները և այդ տեղական պայմանների շահերը զուգակցել մեր Միութեան միասնական տնտեսութեան ընդհանուր շահերին։ Մասնավորապես, Հայաստանի նկատմամբ մեզ համար բացի միութենական միասնական տնտեսութեան ընդհանուր սկզբունքից գոյություն ունի և մի այլ վոչ պակաս կարևոր տնտեսական ամբողջություն, — այդ մեր Անդրկովկասյան Ֆեդերացիայի տնտեսութեան հարցն է, նրա միասնականութեան հարցը, վորի վրա և կառուցված է ու զարգանում է մեր Ֆեդերացիան։ Միութենական ամբողջական տնտեսութեան մեջ Անդրկովկասյան Ֆեդերացիան գրավում է նույնքան ամբողջական հատվածային տեղ այն չափով, վոր չափով Անդրկովկասի բնական, կլիմայական, աշխարհագրական և այլ պայմանները տալիս են տնտեսական զարգացման ընդհանուր հեռանկարներ, ունեն դարգացման համարյա նույն ուղիները։

Ահա թե ինչու մեր ժողտնտեսութեան պլանի աշխատանքները ծրագրելիս, մենք պետք է համաձայնեցնենք վո՞՞ր միայն միութենական ընդհանուր պլանի հետ, այլ նաև մեր Ֆեդերացիայի պայմանների, Անդրկովկասյան ընդհանուր պլանի հետ, և վերջինի միջոցով մտցնենք միութենական ընդհանուր պլանի մեջ։ Սակայն բացի այս հիմնական պայմաններից, վորոնք հիմք պետք է ծառայեն մեր աշխատանքների պլանավորմանը, կան նաև մի շարք այլ դիրեկտիվներ, ղեկավար ցուցումներ, վոր տրված են մեզ թե մեր կուսակցութեան և թե խորհրդային որդանների կողմից, և վորոնցով մենք պետք է ղեկավարվենք մեր աշխատանքները, մեր ծրագրերը կազմելու գործում։

Դուք ամենքդ գիտեք, վոր մեր արդյունաբերությունը և գյուղատնտեսությունը միանման թափով չեն զարգանում։ Մինչդեռ արդյունաբերության զարգացման պրոցեսը արտահայտվում է համարձակ ու ուժեղ թափով, նույնը չի կարելի ասել գյուղատնտեսութեան նկատմամբ։ Գյուղատնտեսությունն ավելի դանդաղ է աճում։ Մինչդեռ այսօր մեր արդյունաբերությունը նախապատերազմյան նորմաներից վաղուց արդեն անցել է, գյուղատնտեսութեան ասպարեկում նույնը չի կարելի նշել։ Բոլոր տվյալները ցույց են տալիս, վոր ժողտնտեսութեան այդ ճյուղը չի հասել նախապատերազմյան նորմաներին, և նրա զարգացման

Թափը դանդաղ է : Թերեւս դրա պատճառն այն է , Վոր արդյունաբերութիւնը պատերազմից հետո անմիջապէս բնկավ սոցիալիստական հասովածի ձևով , և նրա մէջ ստեղծվեցին սոցիալիստական նոր հարաբերութիւններ , իսկ գյուղատնտեսութիւնը մնաց անհատական , մասնավոր տնտեսութիւնների ձևով , Վորի հետեանքով էլ սկսեց դարգանալ ամէլի թույլ թափով , հետ մնաց նախապատերազմյան նորմաներից : Թերեւս նշանակութիւն ունի և այն , Վոր գյուղատնտեսութիւնը յենթակա յե բնական պատահարների , Վորից և բնականաբար նրա աճման տեմպը թույլ կլինի : Այս ամենը ստեղծեց մի գրութիւն , Վորի առաջ այսօր կանգնած ենք մենք , այսինքն՝ գյուղատնտեսութեան ասպարիզում մենք ունենք նախապատերազմյան ցուցանիշներից Վորոչ չափով հետամնաց մի վիճակ :

Ստեղծված այս կացութիւնը խիստ պատասխանատու բնկերներից Վոմանք բացատրում են գյուղատնտեսութեան զեղբադացիայով՝ հետադիմութեամբ , Վոր իբր թե գյուղատնտեսութեան ասպարիզում մենք հետ ենք մնում : Այս տեսակետը Վոչ միայն անհիմն է , քանի Վոր մեր յերկրի խորհրդայնացումից հետո տարեցատարի թվական բոլոր ամիսները գյուղատնտեսութեան ասպարիզում միայն վերելք են ցույց տալիս , այլև միանգամայն սխալ է , քանի Վոր անցած տարիները մեր գյուղատնտեսութեան վերելքի տարիներ են յեղել այնպէս , ինչպէս յեղել են վերելքի տարիներ մեր արդյունաբերութեան համար : Այսպիսով , բնկերներ , միանգամայն անհիմն , միանգամայն սխալ են այն յենթադրութիւնները , թե գյուղատնտեսական ասպարիզում մենք ունենք Վորոչ հետադիմութիւն : Աճող տնտեսութեան մէջ այդ յերկու հիմնական ճյուղերը՝ գյուղատնտեսութիւնը և արդյունաբերութիւնը դարգանում են , և մեր վերելքի հետեանքով առաջանում են մի շարք զգալարութիւններ : Մենք յերբեմն ականատես ենք լինում սուր ճգնաժամերի պարենամբուման ասպարիզով՝ զանազան մթերքների , մանուֆակտուրայի և այլ ապրանքների բացակայութեան հետեանքով : Այդ զգալարութիւններից , ապառման ապրանքների ժամանակավոր այդ պակասութիւնից մեր թշնամիները հանում են այն յեղրակացութիւնը , թե Խորհրդային իշխոնութիւնը չկարողացավ տնտեսութիւնը կազմակերպել և վարել , մոռանալով , սակայն , Վոր այդ զգալարութիւնները մեր աճման , մեր տնտեսութեան վերելքի հետեանքն են , մեր տնտեսութեան բոլոր աճման հետեանքն են : Այդ աճման հետեանքով էլ առաջանում են և այն զգալարութիւնները , Վոր այսօր մենք ունենք : Տա-

բորինակ կլինե՞ր, յեթե մենք կասեցնե՞լինք մեր տնտեսութեան աճման թափը, վորպէսզի այսօր խուսափե՞լինք վորոշ զգժարութեաններէց: Այդ զգժարութեանների դրութեան հետեանքով միշտ քաջ ալ ընկերներ կարծում են, թէ մեր հիմնական ներդրումները գնում են վոշ այն ուղիով, ինչ ուղիով պիտի ընթանան, վոր մենք ավելի ուշադրութեան ենք դարձնում մեր յերկրի խոշոր արդյունաբերութեան վրա, քան թէթե արդյունաբերութեան՝ սպառողական նյութեր մատակարարող արդյունաբերութեան վրա: Յետ կարծում եմ, վոր այդ ընկերները վախենալով վորոշ զգժարութեաններից, տեղի տալով այդ զգժարութեանների առաջ, յենթարկվելով այդ զգժարութեանների շուրջը առաջացած քննադատութեաններին, կամա թէ ակամա, ցանկանալով թէ չցանկանալով, աշխատում են մեր կուսակցութեան տնտեսական քաղաքականութեան մէջ մտցնել անհարգատ մտայնութեան, վորը չի բղխում մեր սոցիալիստական շինարարական աշխատանքների ելութեանից, վորը չի համապատասխանում մեր սոցիալիստական շինարարութեան բովանդակութեանը: Ահա թէ ինչու այն տեսակետը՝ թէ մեր ներդրումները, մեր հիմնական ներդրումները պետք է ուղղած լինեն նախ և առաջ սպառողական նյութեր արտադրելու նպատակին, միանգամայն ժխտվում է մեր կուսակցութեան, մեր կառավարութեան կողմից այն չափով, ինչ չափով այդ տեսակետը չի համապատասխանում մեր զարգացման սոցիալիստական հեռանկարներին:

Ինչպէս տեսանք, միութենական տնտեսութեանը մի միասնական ամբողջական մեծութեան է. բնական է, ուրեմն, վոր այն հիմնական խնդիրները, վորոնք կանգնած են այսօր ամբողջ միութենական տնտեսութեան առաջ, ծառանում են նաեւ մեր առաջ, խնդիրներ, վորոնց լուծմանը պետք է ձեռնամուխ լինենք մենք մեր առօրյա աշխատանքներում:

Մեր ամենօրյա աշխատանքները պետք է նպատակն ապահովելու այն սոցիալիստական դիրքերը տնտեսութեան մէջ, վոր մատնանշել է 15-րդ համագումարը: Վերցնենք թեկուզ արդյունաբերութեան և գյուղատնտեսութեան փոխհարաբերութեան հարցը մեղանում: Այս հարցը վո՞մանց կողմից նույնպէս դարձել է տարակուսանքի առարկա: Վորոշ ընկերներ դառնում են, վոր գյուղատնտեսութեան ասպարիզում մենք ավելի թույլ ներդրումներ ունենք, վոր գյուղատնտեսութեան վրա մենք ավելի քիչ ուշադրութեան ենք դարձնում, և դրանից յեղրակացնում են, վոր հարկավոր է գյուղատնտեսութեան ներդրումներն ուժեղացնել: Շա-

տերն եւ այն կարծիքին ելին, վոր մենք մեր ուշադրութեան կենտ-
րոնը պետք է դարձնենք արդյունաբերութիւնը: Թե մեկը եւ թե
մյուսը չի կարելի համարել ճիշտ, վորովհետեւ միայն ժողովրդա-
կան տնտեսութեան այդ յերկու հիմնական ճյուղերի ճիշտ եւ դուր-
քնիմաց փոխհարաբերութիւնը հնարավորութիւն կտա ամբողջ
ժողտնտեսութեան վիճակը բարելաւելու: Յեթե դրանցից մեկը
կրճատուի եւ ի հաշիվ մյուսի, ապա այդ առաջացնում է դժուար-
ութիւն մյուս ճյուղի համար, եւ ընդհակառակը: Գյուղատնտե-
սութեան զարգացման վրա բացասիկ ուշադրութիւն դարձնելուց,
անկասկած, կաուսի արդյունաբերութիւնը, արդյունաբերութեան
թափը կ'իջուլանա եւ, ընդհակառակը, յեթե արդյունաբերութեան
նը բարձրացնենք ի հաշիվ գյուղատնտեսութեան, գյուղատնտե-
սութեան զարգացումը կ'կասեցվի: Ժողտնտեսութեան այդ յերկու
ճյուղերը միացած են, լրացնում են իրար, պայմանավորում են
միմյանցով, եւ միայն այդ յերկուսի փոխադրեցութեամբ հնարա-
վոր է բարձրացնել վողջ ժողտնտեսութիւնը, վորպէս այդպիսին:
Վորպէսզի իմ ասածներն եւ ավելի պարզեմ, ձեր ուշադրութեանն
եմ հրաւիրելու այս քարտեղի վրա (ցույց եւ տալիս քարտեղը).
ահա թե ինչպիսի փոխհարաբերութիւնն է ստեղծված ժողովրդա-
կան տնտեսութեան այս յերկու խոշոր ճյուղերի միջեւ մեղանում:
Այս, ընկերներ, ամբողջ գյուղատնտեսութեան արտադրանքն է,
վորից (ցույց եւ տալիս քարտեղը), այս հողագործութեանն է
(ցույց եւ տալիս քարտեղը), այս անտառային եւ այլ տնտեսու-
թիւններինն է (ցույց եւ տալիս քարտեղը): Այսպիսով գյուղա-
տնտեսութեան արտադրանքը 1927-28 թվին հավասար էր ժոյ-
տնտեսութեան ամբողջ արտադրանքի 98,1 տոկոսին: Այնուհետեւ
այս դուշնր ցենդային արդյունաբերութեան արտադրանքն է (ցույց
եւ տալիս քարտեղը), այս մանր արդյունաբերութեան, (ցույց եւ
տալիս քարտեղը), այդ յերկուսը միասին ուրեմն կազմել են նույն
տարում ամբողջ արտադրանքի 31,9 տոկոսը, ուրիշ խոսքով
գյուղատնտեսութիւնից ստացված արտադրանքը յերկու անգամ
ավելի յե արդյունաբերութեան տվածից: Այս ապացուցում է,
ինչպէս եւ մենք սովորել ենք կրկնել, վոր մեր յերկիրը գյուղա-
տնտեսական, բացարձակապէս գյուղատնտեսական յերկիր է:
Մտկայն, չէ՛խտելով այդ ճշմարտութիւնը, մենք գյուղատնտեսու-
թեան զարգացմանը զարկ տալու հետ զուգընթաց պետք է բարձ-
րացնենք եւ կազմակերպենք նաեւ մեր յերկրի արդյունաբերական
հնարավորութիւնները: Գյուղատնտեսութեան հետ միասին պետք
է դարդանա նաեւ մեր արդյունաբերութիւնը, աստիճանաբար մեր

յերկիրը զուտ գյուղատնտեսականից վերածելով արդյունաբերական-գյուղատնտեսական յերկրի: Այս տեսակետի ճշտությունը հաստատվում է թեկուզ մեր ժողտնտեսության յերկու գլխավոր հատվածների արտադրանքի հետագա փոխհարաբերությամբ: Ինչպես ցույց է տրված այս շրջանով, գյուղատնտեսության արտադրանքը 1927-28 թ. կազմում էր 68,1 տոկոս, իսկ 5-ամյակի վերջում նա կազմելու յե արդեն 50,3 տոկոս, ուրիշ խոսքով՝ գյուղատնտեսության արտադրանքի տեսակարար կշիռը իջնում է ընդհանուր արտադրանքի համեմատությամբ, թեև ինչպես գյուղատնտեսությունն անփնջալես, նույնպես և նրա արտադրանքը բարձրանում են զգալի թափով: Իր հերթին արդյունաբերության ընդհանուր արտադրանքի տոկոսը նույնպես բարձրանում է 31,9 տոկոսից—49,7 տոկոսի: Այս մեր ժողովրդական տնտեսության յերկու գլխավոր հատվածների—գյուղատնտեսության և արդյունաբերության զարգացման ցուցանիշներից մեկն է:

Այնուհետև, ժողտնտեսության ընդհանուր վերելքը հնգամյակի ընթացքում բնութագրելու նպատակով յես կրերեմ մի յերկու թիվ մարդկային ուժի, նրա վարակի զարգացման մասին: Մարդկային ուժը 5-ամյակում նույնպես աճում է բավական զգալի՝ 22,4 տոկոսով, վարից քաղաքում 25,3 տոկոսով, իսկ գյուղում 21,7 տոկոսով: Աճող բնակչության բանվորական հասակ ունեցողները, ինչպես նաև զործադուրկների ընդհանուր քանակի 37,6 տոկոսը զործ են գտնում գյուղատնտեսության և վորոշ չափով ևլ արդյունաբերության մեջ: Դպրոցական աշակերտների թիվը հնգամյակի վերջում աճում է 74,1 տոկոսով:

Ժողտնտեսության վերելքի այս ընդհանուր բնութագրությունից հետո թույլ տվեք անցնել արդյունաբերության յերկու խոշոր հատվածների՝ մեր ծանր և թեթև արդյունաբերության փոխհարաբերության հարցին: Արդյունաբերության այդ յերկու խոշոր հատվածները 27-28 թվին ունեյին հետևյալ փոխհարաբերությունը. ծանր արդյունաբերության ընդհանուր արտադրանքը կազմում էր 38,2 տոկոս, իսկ թեթև արդյունաբերությանը՝ 61,8 տոկոս: Հնգամյակի վերջում ևս այդ փոխհարաբերությունը մնում է համարյա անփոփոխ, այսինքն՝ 37,2 տոկոս ծանր արդյունաբերության արտադրանքը և 62,7 տոկոս թեթև արդյունաբերության արտադրանքը:

Դուք տեսնում եք, վոր հնգամյա պլանը մեղանում բոլորովին արհեստական կերպով չի աշխատում ուժեղացնել արդյունաբերության առաջին հատվածն ի հաշիվ յերկրորդի, մի խնդիր, վոր

Խորհրդային ամբողջ ժողտնտեսութեան արդի քաղաքականութեան հիմնական առանցքն է կազմում : Սակայն, անկասկած, այդ չէ նշանակում, թե պետք է թերադնահատել ծանր արդյունաբերութեան դերը, այլ ընդհանրապէս, ցույց է տալիս, վոր մեր յերկրի արդյունաբերութեան հայտնաբերված հնարավորութիւններն այսօր ավելի մեծ չափով նշուծ են մատակարարում թեթե արդյունաբերութեանը : Չնայած վոր արդյունաբերութեան դծով մեր հիմնական ներդրումների ճնշող մասը՝ 75,2 տոկոսը հատկացված է ծանր արդյունաբերութեանը, ապագայում, սակայն, յերր մենք ի վիճակի կլինենք շահագործման յենթարկել մեր հանքային յուր հարստութիւնները, թերեւ մեր արդյունաբերութեան այդ յերկու հատվածները ստանան այլ պատկեր : Այս խնդրում մենք առաջնորդվել ենք մեր կուսակցութեան տված դիրեկտիվի ներքին բովանդակութեամբ և վոչ թե նրա մեքենայական մեկնարանութեամբ : Եթե ծանր և թեթե արդյունաբերութեան փոխհարաբերութեան խնդիրը լուծվել և միութենական ամբողջ տնտեսութեան մեջ հոգուտ առաջին, ապա նույն փոխհարաբերութեանը Միութեան զանապան մանր-մունր շրջանների նկատմամբ պահպանելը, անկասկած կլիներ խնդրի մեքենայական բմրանում :

Այսպիսով մենք, ուրմեն, վոչ միայն շենք խախտել 15-րդ Համադումարի հիմնական դիրեկտիվը, այլ, ընդհանրապէս, մոտեցել ենք նրա լուծմանը Խորհրդային Միութեան տնտեսութեան շահերի տեսակետից :

II. ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ

Այս ընդհանուր դիտողութիւններից հետո, ընկերներ, թույլ տվեք անցնել ժողովրդական տնտեսութեան առանձին հատվածներին, առանձին ճյուղերի վերլուծութեանը : Քանի վոր դյուղատնտեսութիւնը մեղանում ավելի գերակշռող տեղ է բռնում, ուստի սկսենք դյուղատնտեսութիւնից :

Նախ՝ մի փոքրիկ դիտողութիւն : Այն բոլոր թվերը, վոր յնս կրերեմ թե դյուղատնտեսութեան և թե արդյունաբերութեան վերաբերմամբ, համաձայնեցված են Անդրկովկասյան Պետայլանի համապատասխան թվերի հետ : Վորոշ թվերի, մասնւ վորապէս մի շարք վորակային ցուցանիշների նկատմամբ պետք է ասեմ սուկայն, վոր Հայաստանի Պետայլանն ունի իր առանձին կարծիքը : Այդ ցուցանիշները հետագայում պետք է ճշտվեն և համաձայնեց-

A 11329

608

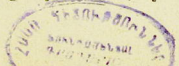
11329

վեն Անդրկովկասյան Պետապանի հետ : Այսօր , միասնականութան սկզբունքը չխախտելու համար , յետ վերցնում եմ Անդրկովկասյան Պետապանի տվյալները , վերոնց հիման վրա կազմված և մեր 5-ամյա պլանը : Մեր յերկիրն բոտ Անդրկովկասյան Պետապանի տվյալների բնում և մատափորային 29-894 քառ . կիլոմետր կամ յերկու միլիոն ինը հարյուր ութսուն ինը հազար հեկտար տարածություն : Այդ 2-989-000 հեկտարից 20 տոկոսը կամ 616 հազար հեկտարը միանգամայն անպետք են , չբնանառությունից բոլորովին հանված հողեր են , այդպիսի հողեր , վերոնց ողտապարծումն անհնարին և : Դուք տեսնում եք , վոր համարյա թե հողերի տարածության մի հինգերորդ մասն անպետք և : Բուրաքանչյուր շնչի ամբողջ հողերից բնկնում և 2,81 հեկտար բնզհանուր տարածություն , իսկ յեթե վերցնենք վարելահողերի և ցանքերի տարածությունը , ապա յուրաքանչյուր շնչի բնկնում և 0,85 հեկտար : Այսպիսով մեր գյուղացիությունը վարելահողով զեռես խիստ անբա-
վարար չափերով և աղահովմած :

Ամբողջ վարելահողի քանակը հավասար և պիտանի հողերի 30,2-ին կամ հողերի 20,4 տոկ . : Բուր պիտանի հողերից մենք կարողացել ենք վարելահող դարձնել 30,2 տոկոս : Մնացած 70 տոկոսի վորոշ մասը վարելահող դարձնելու համար մենք պետք և մեծ աշխատանք թափենք , պետք և առանձին ուղղություն դարձ-
նենք , վորպեսզի գյուղական տնտեսությունների հողի նորմալ կա-
րիքը բավարարենք : Մեր հաշվով 27-28 թվին Հայաստանում կա 149 հազար տնտեսություն՝ 4,79 շնչով , վոր հնգամյակի վերջում դառնալու յե 162 հազար տնտեսություն՝ 5,15 շնչով :

Հողօգտկոմատը դաշտավայրերում մի շնչին հատկացրել և 1,9-ից 3,1 հեկտար հող , սակայն դրա դիմաց Հողօգտկոմատը կա-
րողացել և տրամադրել միայն 0,48-ից 0,60 հեկտար կամ հազիվ մի քառորդի չափով : Այդ հողերից միայն 0,14 հեկտարն և ջրովի : Մեր գյուղացիության հողանեղմածությունը վերացնելու համար անհրաժեշտ և հողագործության համար պիտանի դարձնել 300 հա-
զարից մինչև 400 հազար հեկտար խոտան հողերից , և միայն այդ գեղացում հնարավոր կլինի հողանեղմածությունը վերացնել : Աս-
կայն , բնկերներ , այդպիսի խոշոր աշխատանքը մեր հնգամյակի նյութական ու ֆինանսական հնարավորություններից վեր և :

Առաջիկա 5-ամյակի բնթացքում մենք ի վիճակի կլինենք չբնանառության մեջ մացնելու հողի այդ անհրաժեշտ քանակի , միայն 15 տոկոսը : Այս և , ահա , այն հողային կապիտալը , մեր

դյուղատնտեսութեան լաւանսի ախտիւր—անպետք և խոպան հո-
ղերի մեծ տարածութիւն, վարելահողերի սակավութիւն և այլն,
վորը և կաղմուծ և մեր դյուղատնտեսութեան բաղան: Դրա հետե-
վանքով ստացվում են հողանեղւածութիւն, անջրդի հողերի մեծ
հատվածներ և այլ ամենին զուգընթաց դյուղական ամուղ տնտե-
սութիւններ: Այդ հիմնական սահմանափակ կապիտալի պահպան-
ման, նրա ամսան ու զարգացման խնդիրն և կաղմուծ դյուղա-
տնտեսութեան մեջ վարելիք մեր տնտեսական քաղաքականութեան
հիմքը: Սակայն, ի՞նչ և հարկավոր, վորպեսզի այդ կապիտալը
գրվի կանոնավոր չըջանաւորութեան մեջ, և անհրաժեշտ արդիւնք
տա: Այս հարցին պատասխանելու համար, յետ կաշխատեմ պար-
զել, թե ինչ խնդիրներ են գրված դյուղատնտեսութեան առաջ այս
չըջանում, և ինչպիսի ձևերով ու միջոցներով ենք մոտենում առա-
ջագրված խնդիրներին լուծմանը: Դյուղատնտեսութեան ասպարի-
զում ամենից առաջ մեկ վրա գրված և մի հիմնական խնդիր՝ վե-
րակառուցել դյուղատնտեսութիւնը, վերացնել նահապետական
այն ձևերը, վորով մշակվում և հողը, մի կողմից, և մյուս կող-
մից՝ դրան զուգընթաց ստեղծել արտադրական նոր փոխհարաբե-
րութիւններ դյուղում: Վորպես այդ հիմնական խնդիրներն իրա-
դրածելու ոճանդակ միջոց, անհրաժեշտ և գլուղը մեքենայացնել,
անհրաժեշտ քանակութեամբ տրակտորներ և այլ մեքենաներ մու-
ծելով. անհրաժեշտ և կաղմակներպել գլուղատնտեսութեան սոցիա-
լիստական սեկտորը՝ կոլլեկտիվ տնտեսութիւններ, խորհրդային
տնտեսութիւններ և այլն. սկսած և այդ միջոցով չըջանաւորութեան
մեջ զենել հողերի նորանոր տարածութիւններ, մեր հողերի խոշոր
տարածութիւնները զարմնել պիտանի, կատարելով անհրաժեշտ
դյուղատնտեսական աշխատանքներ, ջրային ռեսուրսներն ավե-
լացնելով և այլ ձևանարկութիւններով: Մեր յերկրի մակերեւութը,
ռելեֆը բաշական խալտարդետ և: Տափարակ դաշտավայրերի
կողքին դյուղութիւն ունեն լեռնային բարձրութիւններ, սրանց
կողքին տարահարթեր կամ անանցանելի կիրճեր ու լեռներ: Սովո-
րաբար մեր յերկրը բաժանվում և 4 հիմնական չըջանի՝ դաշտա-
վայրային, նախալեռնային, սարահարթ և, վերջապես, լեռնա-
յին:

Յերկրի այդ 4 չըջանները, անշուշտ, արհեստական բաժանման
արդիւնք չեն, այլ բղխում են մեր յերկրի մակերեւութից—ռե-
լեֆից: Յերկրի տարբեր մակերեւութները, բնականաբար, մեր
առաջ դնում են և տարբեր խնդիրներ, պահանջելով դյուղատն-
տեսութիւնը հարմարեցնել ամեն մի առանձին չըջանի առանձնա-

Հատկություններին: Բնական և, վոր մեր յուրաքանչյուր քայլը
պետք է ըզրեցնել տվյալ հոգամասի բնական, կլիմայական և այլ
պայմաններից: Յերկրի ռելիեֆից սերտ կախում ունեն նաև դուռ-
ղասնտեսական մշակույթները: Կան բարձր տեխնիքական բույսեր,
հացաբույսերի վայրեր, խոտհարքներ, լեռնային արոտատեղիներ
և այլն և այլն: Այսպիսով մեր յերկրի ռելիեֆն ինքնին բնորոշ-
ում է դուրղասնտեսության զանազան մշակույթների և ճյուղերի
զարգացման հնարավորությունները, կանխորոշում է նրա հեռա-
նկարները: Բարձր տեխնիքական բույսերի մշակույթի կողքին մենք
ունենք և աղպյան բուսականությամբ անվող արդյունաբերական
անասնապահանություն, արոտային տնտեսությունների վրա հիմնը-
ված կաթնարդյունաբերության հետ, զուգընթաց զարգանում և
նաև մեր շերամապահությունը և այլն: Այժմ տեսնենք, թե վո-
րոնք են մեր անելիքները այդ չորս շրջանների նկատմամբ: Առա-
ջինը դաշտային շրջանն է: Այդ շրջանը բնորոշվում է, վորպես
տեխնիքական կուլտուրաների շրջան: Դաշտային շրջանում դուռ-
ղասնտեսության մեջ մեր հիմնական դիժը պետք է լինի զարգաց-
նել տեխնիքական կուլտուրաների մշակույթը: Մեր ձեռքի տակ
յեղած տվյալներից պարզվում է, վոր դաշտային շրջանում ցան-
քերի 20 տոկոսը գեոգև հացահատիկն և կաղմուն, մի բան, վորի
դեմ պետք է անողոր պայքարել:

Յանքափոփոխության տեսակետից հացահատիկների և խոտ-
հարքների համար անհրաժեշտ տարածությունն ապահովելով, այդ
շրջանում ամեն կերպ պետք է ընդարձակել կուլտուրական մշա-
կութների տարածությունը, վերացնելով արդեւաօրիժ բոլոր պատ-
ճառները:

Յերկրորդ շրջանը գլխավորապես պետք է համարել ստղա-
տու և խաղողի այգիների շրջանը, վորը նպաստավոր պայմաններ
ունի նաև ծխախոտադործության համար: Այստեղ մեր ուշադրու-
թյունը պետք է Վենարոնացիները այգեդործության վրա: Խաղողի
և առհասարակ ստղատու այգիների մշակույթը մեր ժողտնտե-
սության մեջ ունի կարևոր նշանակություն, և մեր հնգամյա պլա-
նի մեջ ապահովված է ստղատու բույսերի ու խաղողի այգիների
զարգացման անհրաժեշտ թափը:

Յերրորդ շրջանը՝ սարահարթն և, հացահատիկների շրջանը,
խաշնարածության վորոշ թեքումով: Հացահատիկների զարգաց-
ման բոլոր նախադրյալները կան այստեղ, անհրաժեշտ է վորոշ
ձեռնարկումներով ապահովել հացահատիկային մշակույթի ին-
տենսիվ զարգացումն այս շրջանում: Անասնապահության համար

վորոշ դրական ամփոփումներ ունենալով՝ յերրորդ շրջանն այս տեսակետից հանդիսանում է փոխանցման մի շրջան՝ գեղյո լեռնային՝ բացառապես անասնապահական շրջանը :

4-րդ շրջանն, ուրեմն, ալպյան կուլտուրաների շրջանն է, փոքր հնարավորութիւն է տալիս արդյունաբերական անասնապահութիւնը զարգացնելու :

Գյուղանտեսութեան ասպարիզում առաջադրած խնդիրները լուծելու համար հարկավոր է նախ և առաջ գյուղատնտեսութեան տերրիտորիայի կազմակերպում : Այս աշխատանքը մեզանում ամենահրատապ խնդիրներից մեկն է : Դուք տեսաք, թե շրջանառութեան մեջ մենք ինչքան քիչ հող ունենք : Հարկավոր է այդ հողերի քանակը ավելացնել՝ այս խնդիրը դրվում է մեր առաջ հրատապ է անհրաժեշտ կերպով : Տերրիտորիայի կազմակերպման համար առաջին հերթին անհրաժեշտ է ուշադրութիւն դարձնել հողերի բարելավման աշխատանքների վրա, վորոնց նպատակը պետք է լինի մաքրել քարքարոտ, անպետք հողերը և ցանելու համար պետքական դարձնել : Անջրդի արոտավայրերին ջուր տալու հնարավորութիւն ստեղծելով, ճանապարհներ անցկացնելով, կայաններ շինելով, առուներ պատրաստելով, անասուններին ջրելու տեղ պատրաստելով, մենք յենթադրում ենք հնգամյակի ընթացքում 20,000 հեկտար անհարմար հողեր վերածել արոտավայրերի և մտցնել մեր շրջանառութեան ցանցի մեջ : Այս աշխատանքների համար 5-ամյա պլանը բավական զգալի գումար է նախատեսել՝ մեկ միլիոն 928 հազար ռուբլի : Մեր մեխիորատով ձեռնարկումները, անշուշտ, ունենալու յեն իրենց դրական արդյունքները մեր գյուղացու հոգարածինն ավելացնելու տեսակետից : Բացի իմ հիշած զգալի գումարից, այս ասպարիզում մանր-մուռն աշխատանքներ էլ կատարվելու յեն տեղական միջոցներով :

Տերրիտորիայի կազմակերպման յերկրորդ կարևոր խնդիրը, փոքր պետք է նպաստի մեր գյուղատնտեսութեան զարգացմանը, այդ հողերի փոռոգման կամ իռիգացիոն աշխատանքներն են : Այս ասպարիզում, ընկերներ, մենք մի շարք խոշոր նվաճումներ ենք ունեցել անցյալում, և նախատեսում ենք մի շարք նոր ձեռնարկումներ 5-ամյակի ընթացքում : Մենք ձեռնարկել ենք այնպիսի խոշոր իռիգացիոն աշխատանքների, ինչպես են՝ Ղոբրի, Արադդայանի, Ղարասուի և Զանգիբասարի հողերի փոռոգումը, յեթե ինկատի չառնենք փոքր Սարղարաբատից և Այդը լճից փոռոգվող և Շիրակի դաշտի տարածութիւնները, փորտեղ այստեղ խոշոր աշխատանքներ են կատարված :

Այդը լճի և Փոքր Սարգարաբառի ջրանցքների աշխատանքներն արդեն կարելի չի ավարտված համարել. վերջացած են և մյուս մի քանի խոշոր ջրանցքները, վորոնք զգալիորեն նպաստեցին մեր գաղտնավարութեան դարգացմանը: Անցյալ աշխատանքների վրա յես կանգ չեմ առնում: Իսրիզացիոն աշխատանքներից, վոր մենք ծրարում ենք այս հնգամյակում, պետք է Ձեր ուշադրութեանը հրավիրեմ Ղուերի վրա, վորտեղ վոռոգվելու չի 34,000 հեկտար նոր հող, այս տարածութեանից 5-ամյակի վերջում ոգտագործվելու չի 25,000 հեկտար: Արարդայանում վոռոգվելու չի 10,000 հեկտար, վորից կոշտագործենք 4000 հեկտար: Ղարասուի և Ջանդիրասարի շրջանում վոռոգվելու չի 21,000 դեսյատին հող, վորի մեծ մասը պետք է հնգամյակի վերջին պետանի դառնա ցանքի համար. բացի դրանից, կատարվելու չեն դանագան մանր աշխատանքներ Ջարրախում, Արու-Հայաթի, Ջանդուի, Եջմիածնի ջրանցքների վրա, վորոնք բոլորը միասին պետք է տան 4100 հեկտար նոր հող: Այդ իսրիզացիոն աշխատանքների հետեւանքով ջրովի հողերի տարածութեանը հնգամյակում ավելանում է 59,500 հեկտարով, վորից 47,300 հեկտարը բոլորովին նոր հողեր են լինելու. բացի դրանից, յերկրորդ հնգամյակի սկիզբին մենք կունենանք ելի 15,000 հեկտար նոր հող, վոր այս հնգամյակում ի վիճակի չենք լինելու տնտեսապես ոգտագործելու: Այսպիսով, մեր ցանքերի տարածութեանը հնգամյակի վերջում կկազմի 45 տոկոս: Այդ աշխատանքների համար հնգամյա պլանում նախատեսված է 32,900 հազար ուրլի, վորից բնակչութեան միջոցները կազմում են 3,450 հազար ուրլի: Մենք միայն մեր յերկրի ամբողջ տարածութեանը վոռոգելու համար հնգամյակում չենթադրում ենք ծախսել 32,900,000 ուրլի: Այդ գումարի խոշորագույն մասը ծախսվելու չի Ղուերի վոռոգման վրա, վորի հետեւանքով Յեղվարդի և Քանաքեռի տափարակները այսօրվա խապան դրութեանից կվերածվեն մշակելի դաշտերի:

Այնուհետեւ, տերրիտորիայի կազմակերպման տեսակետից անհրաժեշտ է մեծ ուշադրութեան դարձնել հողաշինարարութեան վրա, մի բան, վորին մենք ձեռնամուխ ենք յեղել, և վորը սակայն մինչև այսօր լուծված չէ: Յեթե մենք կարողացել ենք միջոցառման հողաշինարարութեան կատարել, այն ել խիստ թեթեւ վով, ապա դյուրամիջյան շինարարութեանը ձեռնամուխ ենք լինում միայն այսօր. այս աշխատանքը մեղանից պահանջում է զգալի լարվածութեան: Չնայած հողաշինարարական աշխատանքների խիստ կարեւորութեանը և շտապողականութեանը, այնուհետեւ

մենայնիվ, նրանց բարդության հետևանքով հողաշինարարությունը հնարավոր կլինի վերջացնել մեզանում միայն 9 տարվա ընթացքում. այս հնդամյակում մենք կկատարենք հողաշինարարական աշխատանքների միայն մի մասը: Հողաշինարարական ամբողջ աշխատանքներն ավարտելու համար անհրաժեշտ է 4.700.000 ռուբլի, սակայն այս հնդամյակում նախատեսված են 2.080 հազար ռուբլի. այսպիսով գյուղմիջյան հողաշինարարության մոտ 50 տոկոսը մենք կկարողանանք ավարտել առաջիկա հնդամյակի ընթացքում:

Հողաշինարարության հետ սերտ կապված են նաև գյուղական տնտեսությունների տարարնակեցման (расселение) և գաղթեցման (переселение) հարցերը:

Հնդամյա սլանով նախատեսված է 10.505 տնտեսությունների տարարնակեցման, կազմակերպման և բարեկարգության համար ծախսել 1.764.900 ռուբլի, վորից բնակչության միջոցներից՝ 591.300 ռուբլի: Հողատակառկության հետևանքով յերկրի ներսում կատարվելիք տար-բերակեցումը, ինչպես նաև յեկած և յեկող գաղթականության կարիքները բավարարելու նպատակով հնդամյակը նախատեսնում է 58990 հեկտար հողային տարածություն, վորից 36190 հեկտարը նոր վոռողվելիք հողերից, իսկ մնացած 22.800 հեկտարը՝ հողաշինարարության հետևանքով ազատված հողամասերից: Հողով յենթադրվում է բավարարել 9640 ծուխ կամ 48.200 շունչ, վորոնցից 1360 նոր յեկող տնտեսություն կամ 6400 շունչ: Նախատեսված է այդ նպատակի համար հինգ տարում ծախսել 6264 հազար ռուբլի, վորից բնակչության միջոցները կազմեւու յեն 1.446 հազար ռուբլի: Այս ձեռնարկում ներով վորոշ չափով մենք կմեղմացնենք հողանեղվածությունը և կլուծենք գաղթականների տեղափոքման հարցը:

Հողի կազմակերպման խնդրում խոշոր դեր է կատարում մեքենամատակարարման դործը: 1926 թ. կատարված ընտրովի 10 տոկոսային հետազոտությունը պարզեց, վոր ինվէնտարից գուրկ տնտեսությունները կազմում են բոլոր տնտեսությունների 56 տոկոսը: Յույց տալու համար, թե վորքան աղքատ է մեր գյուղացին և մեր գյուղատնտեսությունն ինվէնտարով, յես կրեւեմ մի թիվ միայն. յուրաքանչյուր շնչին ընկնում է 2 ռուբլի 58 կոպեկի ինվէնտար. ղարդ է, վոր այդ ինվէնտարով գյուղատնտեսությունը չի կարող բարձրանալ: Դեռևս նահապետական սրորը գործում է ախպիսի գաշտավայրային շրջաններում, վորտեղ կարող է սրակտորն աշխատել. մենք դեռ չենք կարողացել վերացնել նահապետա-

կան դործիքները. մենք այս ասպարիդում անկէքներ շատ ունենք : Ճիշտ է, մենք հնդամյա պլանով նախատեսել ենք զգալի դումարներ, զգալի այն իմաստով, վոր մեր հնարավորությունները չեն թույլ տալիս նույնիսկ այդքանը հատկացնել : Յեկե վեցցենեք նույն ցուցանիշը, ապա հնդամյակի վերջում յուրաքանչյուր չնչին ընկնող ինվէնտարի դումարը հաժաօար կլինի 7 ուրբի 72 կոպէկի, մի դումար, վորը ինքնին մեծ չէ, սակայն մեր հնարավորությունների հետ համեմատած՝ մեծ նվաճում է : Մեքենամատակարարման բնդհանուր դումարը 6-738-000 ուրբի յէ : Այդ դումարի մեջ է մտնում նաեւ ներմուծվելիք 711 նոր արակտորներէ արժեքը և վիրանորոգման արհեստանոցների կադմակերպումը :

Գյուղատնտեսության զարգացման և վերելքի ականակեցից խոշոր նշանակություն ունի գյուղատնտեսության ինդուստրացման դործը, այսինքն՝ արդյունաբերական ճյուղերի կադմակերպման դործը մեր գյուղատնտեսության մեջ : Գյուղատնտեսության ինդուստրացման ասպարիդում մեր 5-ամյակում նախատեսում ենք մի շարք ձեռնարկումներ : Այդ ձեռնարկումները նպատակու յեն գյուղատնտեսությունն ել ավելի բարձրացնելուն : Գյուղատնտեսության արտադրանքի իրացման դործի կանոնաւորումը, անշուշտ, ապահովելու յէ նույն գյուղատնտեսության հետադա զարգացումը, և այս ականակեցից գյուղատնտեսության ինդուստրացման խնդիրը ստանում է վճռական դործոնի նշանակություն :

Ընդգծելով այն կարևոր գերը, վոր ունի գյուղի ինդուստրացումը գյուղատնտեսության արտադրողականության բարձրացման, ուցիտնալացման յենթարկելու դործում, Ժամանակի սղության պատճառով յես խիստ համառոտակի կթվեմ մեր ձեռնարկումները 5-ամյակի ընթացքում : Դաշտային և բանջարանոցային տնտեսության բերքը վերամշակման յենթարկելու նպատակով մենք յենթադրում ենք նախ կառուցել չորս դործարան պտուղները չորացնելու համար. բացի գերանից, յերկու կոնսերւիի դործարան՝ մեկը Յերևանում, մյուսն Աշտարակում, այնուհետև՝ յերեք վորք մատան պտուղներ պահելու համար : Այդ ձեռնարկումները կարժեանան 450 հազար ուրբի :

Միախոտադործությունը մեզ մտ մեծ հետանկարներ ունի զարգանալու համար, նա աստիճանաբար ապադայում մեր գյուղացու տնտեսության մեջ խոշոր տեղ և դրաւում, մենք մեծ ուշադրություն պիտի դարձնենք նրա զարգացման և մասնավորապես վորակը բարձրացնելու վրա : Այդ նպատակով, ընկերների, այս հնդամյա-

կում նախատեսել ենք յերեք Փիրմենապղտն զործարան կառուցել, 285 հազար ուսուրլի արժողությամբ:

Այնուհետև, խաղողի և գինու գործի մասին:

Պետք է տեսլ, վոր մեր «Արարատ» զործարանը գեոռն չի կարողացել ընդգրկել խաղողի ամբողջ արտադրանքը: Անցյալ տարի նա կարողացաւ միայն բերել 57 տոկոսն ընդունել, իսկ մնացածը, սլարդ և, անցաւ մասնավորներէ ձեռքը: Խաղողի ամբողջ բերքն ընդունելու համար մենք մատանների և ամանների մօտ 81,5 տոկոս պակաս ունենք: Անհրաժեշտ է այդ գործը կանոնավորելու համար վորոշ կապիտալ հատկացնել, վորոշ ներդրումներ կատարել, վորպեսզի հնարավորութիւն ունենանք այդ հումուլթի վաճառման գործը կադմակերպել լրիւ չափերով: Այդ նպատակով մենք յենթադրում ենք հիմնել մատաններ, գինեգործարան 12 հատ, սղու նոր գործարան, գինի նոր փակում-ապարատներ. այդ ամենի համար հարկավոր է 2 միլիոն 280.000 ուսուրլի: Յերբ ընկ. Տեր-Գարբիւլյանը յերեկ զեկուցում եր այստեղ, ընկերները նրան մի հարց տվեցին, թե՛ «չե՞ վոր Խորհրդային Իշխանութիւնը գեմ է ալիւհոլին. ուրեմն ի՞նչու համար եք ուզում բարձրացնել գինեգործութիւնը»: Ընկ. Տեր-Գարբիւլյանը շատ պարզօրոշ կերպով բացատրեց այդ հարցը: Ընկերներ, պետք է տեսլ, վոր գինեգործութիւնը մեկանում մեծ հեռանկարներ ունի դարգանալու. գյուղատնտեսութեան այդ ճյուղի դարգացումից կախված է գյուղական բնակչութեան բարեկեցութիւնը. անտեսել այս կարևոր հանգամանքը մենք չենք կարող: Բացի դրանից մեր արտադրած գինին մենք կարող ենք սպառել արտասահմանում: Հարկավոր է միայն մեր գինու վորակի վրա վորոշ ուշադրութիւն դարձնել, գինին հարմարեցնել արտասահմանեան սպասողի ճաշակին. այդ գեպքում նրա սպասման գործն ապահովված կլինի:

Մյուս կողմից մենք աստիճանաբար պետք է անցնենք նաև անալիւհոլ գինիներ պատրաստելու գործին:

Դուք գիտեք, վոր այստեղ մի ժամանակ կար «վիտալին» կոչված խմիչքը, կամ խաղողի հյութը, վորը ալիւհոլ չի պարունակում իր մեջ: Այսպիսով, յեթե մեր խմիչքները հարմարեցնենք արտասահմանեան շուկաների պահանջներին, մի կողմից, և մյուս կողմից՝ ներքին գործածութեան համար այնպիսի խմիչքներ կարողանանք պատրաստել, վոր ալիւհոլ չպարունակեն, մենք կպահպանենք և կդարգացնենք գյուղատնտեսութեան նաև այդ կարևոր ճյուղը:

Գյուղատնտեսական հումութիւնները վերամշակելու նպատակով

մենք այս 5-ամյակում նախատեսել ենք կառուցել 3 աղաց և փոշից ու կաթիլհատից ձեթ պատրաստող գործարան: Հայաստանում մանր-մունր ջրաղացներն իրենց տեխնիկական հարմարություններով, կարելի չէ տեսլ, անպետք են հումուլթր կանոնավոր մշակելու համար, ուստի 5-ամյա պլանով նախատեսված է նոր ջրաղացների կառուցումը: Հումուլթրի մշակման ասպարիզում մենք նախատեսել ենք մի նոր ձեռնարկություն ևս, այդ՝ Նոր-Բայազետում կառուցվելիք ոսլա-չաքարային գործարանն է: Յես հիշում եմ, թե ինչպես անցյալ համագումարում Նոր-Բայազետի ընկերներն այտուեղ դանդաղությամբ էլին, փոքր իրենց կարտոֆելը չեն կարողանում արտահանել և ստիպված թափում են դեղ: Այս նոր գործարանի կառուցումը հնարավորություն կտա կարտոֆելից ոսլա և չաքար պատրաստել և շահավետ կերպով իրացման յենթարկել և այդպիսով նպաստել գյուղատնտեսության այդ ճյուղի զարգացմանը: Զրաղացների, ձեթհանների և ոսլա-չաքարային գործարանի կառուցման համար մենք նախատեսել ենք 155.000 ուռլի:

Այժմ՝ մեր կաթնատնտեսության մասին: Կաթնատնտեսության զարգացման տեսակետից մեր յերկիրն ունի բոլոր բնական անհրաժեշտ նախադրյալները. մեր կաթնամթերքները բարձր փորակի յեն, մեր շվեցարական պանիրն իր փորակով մրցում է լավագույն շվեցարական պանրի հետ: Յեւ փորակապի եւ ավելի նպաստենք գյուղատնտեսության այդ ճյուղի զարգացմանը, հարկավոր է ստեղծել այնպիսի պայմաններ, փոքր թե ստացվելիք կաթի քանակը և թե նրա փորակը բարձրանա և ապա կաթնամթերքների վերամշակման գործն եւ ավելի կադմակերպված ու կատարելագործված հիմքերի վրա գրվի:

Մենք այսօր Հայաստանում ունենք կաթնամթերքների 13—14 գործարան, սակայն շնորհիվ այն հանդամանքի, փոքր այդ գործարանների գտնված շրջաններում գյուղական տնտեսությունները չունեն անհրաժեշտ քանակությամբ կաթնատու անասուններ, այդ գործարաններն աշխատում են փոշ լրիվ բեռնվածությամբ: Սակայն այդ չի նշանակում, փոքր Լոռի-Փամբակի, Ղարաքիլիսայի շրջաններում կամ Լենինականում ու Նոր-Բայազետում մենք ղեռնա նորանոր գործարաններ չափեք և կառուցենք, քանի փոքր գրանք իսկապես կաթնատնտեսական շրջաններ են, ունեն հոկայական քանակությամբ հումուլթր: Ընդամյակում յենթադրվում է կառուցել 15 մեծ, 16 միջակ և 3 փոքր պանրագործարան, յերկու կաթնագործարան և 9 դանդաղ տեսակի մատաններ՝ պահածոների համար: Ընդհանուր առմամբ հնդամյակում այդ ուղղությամբ պիտի

ծախսենք 4·355·000 ուրբի: Ընկերներ, կաթնարդյունաբերութեան մեջ մասնավորապես մեծ դեր ե կատարում վոչ միայն այն, թե ինչքան նոր դումար պիտի ծախսենք, այլ և այն, թե ինչպես պետք և կազմակերպենք դործը: Հարցն այն և, վոր մենք ունենալով բոլոր բնական նպաստավոր պայմանները, չենք ստանում համապատասխան արդյունք: Անհրաժեշտ և այս հարցի վրա մեծ ուշադրութեան դարձնել:

Թույլ ամիք, ընկերներ, այլևս յերկար կանգ չառնել դյուղի ինդուստրացման նոր ձևնարկումների վրա, այլ թվիլ միայն:

Անասնապահութեան արտադրանքի վերամշակութեան համար բրդի լվացարան, պանրագործարան և այլ հարմարութեաններ կառուցելու նպատակով նախատեսված և 120·000 ուրբի: Աղիքի 10 դանադան գործարանների վրա ծախսելու յենք 150·000 ուրբի: Կառուցելու յենք բեկոնի գործարան՝ խոզի միսն արտահանման պատրաստելու համար, վոր կարժենա 400·000 ուրբի: Թռչնաբուծութեան համար ծախսելու յենք 218·000 ուրբի, մետաքսագործութեանը հատկացնում ենք 240·000 ուրբի, մեղվաբուծութեան վրա ծախսվելու յե 40·000 ուրբի և այլն: Ժամանակի սղութեան պատճառով յես այլևս կանգ չեմ առնի դյուղի ինդուստրացման հարցի վրա:

Անցնում յեմ դյուղի ելեքտրոֆիկացիայի հարցին:

Ելեքտրոֆիկացիայի վրա յես մանրամասն կանգ կառնեմ արդյունաբերութեան մասին խոսելիս: Բայց համենայն դեպս անհրաժեշտ և այտակ դի յերկու խոսք ասել: Յենթադրվում և մեր 7 չրջաններում՝ Դելիշանում, Գորիսում, Մեղրիում, Ախտա-Դարա-չիչազում, Քեչիչքենդում, Կարմիր դյուղում և Բարանոյում կազմակերպել դյուղական փոքրիկ ելեքտրոկայաններ, վորոնց ուժը հավասար և լինելու 540 կիլովատի. այս աշխատանքների համար 5-ամյա պլանով նախատեսված և 1·209·000 ուրբի:

Տերիտորիայի կազմակերպման հարցում խոշոր դեր և կատարում հողի պարարտացման խնդիրը: Գոմաղրը, վոր ամենալավ տեսակի պարարտանյութն և, հաճախ չի բաժարարում հողը պարարտացնելու համար, դրա համար անհրաժեշտ են մի շարք քիմիական միջոցներ, ցիանամիդ, սուպերֆոսֆատ և այլն: Արդյունաբերութեան մասին խոսելիս յես կանգ կառնեմ քիմիական պարարտանյութերի հարցի վրա:

Հողի պարարտացման գործի վրա դարձնելով մեր ուշադրութեանը, մենք 5-ամյա պլանով նախատեսել յենք 4·944·000 ուրբի: Յենթադրում ենք, վոր բամբակի ամբողջ տարածութեանը

Եւամյակի ընթացքում կարող ենք պարարտացնել: աւրողովին, պաղատու աղբիւններ՝ 10 %-ով, ծխախոտի ցանքերը՝ 20 %-ով, հացահատիկները՝ 15 %-ով: Այնուհետեւ, այսօր կարեւորագույն հարց ե նաեւ սերմապարատման եւ սերմամատակարարման գործի կազմակերպումը: Լավորակ սերմ պատրաստելու եւ գյուղացուն մատակարարելու համար անհրաժեշտ ե ունենալ սերմարուծարաններ, տեսակավոր սերմերի կայաններ, պետական սերմանման ֆոնդ, հացահատիկների պահեստներ ե այլն. այդ դեպքում միայն հնարավոր կլինի լավ սերմ ստանալ ե մաքրած սերմ հայթայթել գյուղացիներին՝ բերքատուլթյան բարձրացմանը զարկ տալու նպատակով: Սերմանման ործը կանոնավորելու նպատակով Եւամյակում նախատեսված ե 1.300.000 ո.: Փորձնական գործը նույնպէս նպատակույն յե մեր տերիտորիայի կազմակերպմանը: Փորձնական հիմնարկների, Եջմիածնի սելեկցիոն կայանի, մեքենագործական բյուրոների, Եջմիածնի ե Լենինականի փորձադաշտերի կազմակերպման, ինչպէս նաեւ գինեգործության, խաղողի մշակույթին ե անասնաբուծությանը նպաստող փորձնական ձեռնարկությունների, ողերևութարանական ցանցի կազմակերպման ե գիտական հետազոտությունների համար հնգամյա պլանով նախատեսված ե 1.242.000 ո.:

Մեր ուշադրությունից չեր կարող վերացել ագրոտեխնության գործը: Մենք կարծում ենք, վոր դյուղատնտեսությունը հաջող բերք կտա միայն այն ժամանակ, յիւր մենք վուհ միայն վորոշ գումարներ կգնենք այդ գործի մեջ, այլեւ կտրամադրենք անհրաժեշտ քանակությամբ պատրաստված ու ձեռնհաս ագրոտոմներ, վորոնք կարողանան նպաստել մեր հիմնական ներգրումների նպատակահարմար որդադործմանը, մեր դյուղատնտեսության բարձրացմանը: Մենք գիտենք, վոր ագրոտոմների կարիքը շատ մեծ ե, մենք նրանց պակասը գգում ենք սուր կերպով: Ըստ Հողգողկոմատի տվյալների մեզ հինգ տարվա ընթացքում հարկավոր են մոտ 343 ագրոտոմ դյուղատնտեսության մեջ աշխատելու համար:

Ագրոտոմներով դյուղատնտեսությունն ապահովելուց հետո անհրաժեշտ ե նաեւ ունենալ ագրոտուշիտեր՝ դյուղատնտեսական գիտելիքներն աղգարնակության մեջ տարածելու նպատակով:

Ագրոտոմիական ոգնության համար մենք նախատեսել ենք հնգամյակում ծախսել 161.000 ոսկրի:

Տերիտորիայի կազմակերպմանը նպաստող մի շարք՝ Թոուցիկ կերպով հիշատակված ձեռնարկությունների հետեանքով, բնականաբար, ավելանալու յե մեր ցանքերի տարածությունը: Հնգամյակի

ընթացքում աճումը կադմելու յե 42 %, այլ խոսքով՝ այս տարվա 319 հազար հեկտարի գիմաց մենք ունենալու յենք 449 հազար հեկտար: Հացահատիկների ցանքերի տարածութունը 287,4 հազար հեկտարից բարձրանում է 336,3 հազար հեկտարի կամ աճում է 17 %-ով, տեխնիքական բույսերի 15,367 հեկտարը դառնում է 54800 հեկտար կամ աճում է 258,8 %-ով. այս թվում բամբակի ցանքերը 10176 հեկտարից հասնում յեն 34900 հեկտարի կամ աճում են 238 %-ով: Պտղատու այգիներն աճում են 59 %-ով, խաղողի այգիները՝ 24,3 %-ով: Մնացած թվերի վրա յես կանգ չեմ առնում ժամանակի սղության պատճառով: Ցանքերի տարածութունը 129,7 հազար հեկտարով ավելանալու յե շնորհիվ մեքիորատով և խորպացիոն աշխատանքների. այդ ձեռնարկումները մեզ տալու յեն 59500 հեկտար նոր տարածութուն, խոպան հողերի ոգտադործումից ստանալու յենք 45.900 հեկտար, արտներից՝ 18.800 հեկտար և վերջապես, անառոային մեկխորացիայից՝ 4.900 հեկտար:

Ցանքերի տարածության ավելացմամբ, անշուշտ չեն սահմանափակվում մեր ձեռնարկումները: Մեր հերթական անելիքներից բերքատվության բարձրացման կարեւորագույն խնդիրը, բնականաբար, պիտի դրավեր մեր առանձին ուշադրությունը: Մի շարք ձեռնարկումներով, այն է՝ ատտիճանաբար բազմադաշտային մշակութի անցնելով, նոր հողեր (խամ) վարելով, աշնանային ցրտերից անմիջապես առաջ հողը հերկելով (зябл-ваи вспашка), տեսակավորսերմացուի մատակարարումով, սերմերի ախտահանումով և դրումով, շարքացան կատարելով և այլն, մենք յեթողում ենք միջին բերքատվությունը հնգամյակի ընթացքում բարձրացնել առնվազն 20 տոկոսով, այսինքն՝ հասնել Անդր-կովկասի պայմաններին հարմարեցրած այդ չափանիշին:

Առանձին կուլտուրաների բերքատվությունը, բոտ Անդրպետպըլանի բավական զգուշ և պակասեցրած տվյալների, բարձրանալու յե այսպիսի հաշվով: Հացահատիկային և բակկային մշակութիների մի հեկտարի բերքը 8,2 ցենտներից հնգամյակի վերջում հավասարվելու յե 12,9 ցենտների, բամբակինը 7,9 ցենտներից հասնելու յե 14,5 ցենտների, ծխախոտինը 7,1-ից՝ 12 ցենտների, ցանովի խոտը 41,2 ցենտներից՝ 70,4 ցենտների, խաղողինը 44 ցենտներից՝ 75 ցենտների և այլն և այլն: Սակայն բերքատվության բարձրացման այս տոկոսները, անշուշտ, չպետք է բավարար համարել: Այս ուղղությամբ մենք չենք ոգտադործել մեր բոլոր հնարավորու-

թյունները : Անհրաժեշտ և հետագա մեր աշխատանքները ընթաց-
քում եւ ամբիշ ուշադրություն դարձնել, վերջնադի բերքատու-
թյան աստիճանի բարձրացումը հասնի միութենական ցուցանիշին՝
33 %-ին :

Ֆոտոէլեկտրատրամուկյան ամբիւացման և բերքատուության
բարձրացման հետեանքով վորոշ փոփոխութիւններ են մտնում նաեւ
մեր Հացաֆուրածային Հաշիւեկտի մեջ : Հացի և անասունների կե-
րի Հաշիւեկտին իր մուտքի և յեկքի մասերով ամբիւանում և զգա-
լիորեն : Դուռ գիտեք, բնկերներ, վոր մեր յերկիրը յեղել և
և ալթմ եւ Հաց ներմուծող մի յերկիր և : Մեր յերկրի սեփական
Հացը բնակչությանն ախոր չի բաւարարում և չի բաւարարե-
լու նույնիսկ այն դեպքում, յեթե հնդամյակի ընթացքում մեր
պիտի դարձրած նոր հողերի ամբողջ տարածությունը Հացա-
հատիկների մշակույթին հատկացնելու լինենք : Սակայն հրա-
պուրվել Հացահատիկների մշակույթով ի միաս տեխնիքական
մշակույթների մենք չենք կարող : Հացահատիկային տնտեսու-
թյունը մեղանում պետք և դարդանա այնտեղ, վորտեղ տեխնի-
քական բարձր մշակույթների համար նպաստաւոր պայմաններ
չկան :

Սակայն ապագայում, յեթե մենք կարողանանք պիտանի դար-
ձնել մեր գյուղատնտեսության համար բոլոր խողան տարածու-
թյունները, վոր ախոր բարձի թողի յեն արված, ապա հնարաւոր
կլինի յերկրի ներսի Հացով բաւարարել յերկրի կարիքները : Կրկե-
նում եմ, այդ ուղիով պետք և գնալ միայն և միայն մեր յերկրի այն
մասերում, վորտեղ բարձր կուլտուրաների մշակույթը հնարաւոր
չե և, վորտեղ կարելի յե միայն դարդացնել Հացամշակությունը :
Այալով, թերեւ մենք ապագայում յերկրորդ հնդամյակի մասին
դեկուցելիս ցույց տանք Հացաֆուրածային բալանի մեջ աւաճա-
նալիք և այդ նոր փոփոխութիւնները :

Հացահատիկների բնդհանուր բերքը հնդամյակի վերջում ա-
վելանալու յե 50,4 տոկոսով, բնակչության աճումը կաղմել և
22,3 տոկ. , վորից քաղաքինը 25,3 տոկ. և գյուղինը 21,7 տոկ. :
Բնակչության հացի սպառման քանակը աճում և 36,5 տոկ. , հաշ-
վելով մեկ շնչին քաղաքում 15 ու կես փութ, գյուղում 12 փութ
տարեկան : Հացահատիկների բերքի բարձրացման հետեանքով
գյուղ ներմուծվող Հացի քանակը 32,6 հաղար տոննից իջնում և
14,4 հաղար տոննի, ուրեմն նվաղում և 56,4 տոկ. , իսկ Հայաս-
տան ներմուծվող Հացաֆուրածք նվաղելու յե 7 տոկոսով :
Կրկնում եմ՝ այդ այն ժամանակ, յերբ աղաքնակութիւնն ընդ-
հանուր առմամբ աճում և 36,6 տոկ. :

Ընկերներ, յես նախադահությունից արդեն նախադաշտում եմ ստացել, վոր պետք է շատ սահմանափակեմ իմ նյութը, ուստի խնդրում եմ ներողամիտ լինել, յեթե յես հարցերի վրա կանգ առնեմ շատ անցողակի կերպով: Գյուղատնտեսությունը վերջացնելու համար յես կանգ կառնեմ գյուղատնտեսության մի ուրիշ հատվածի—անասնապահության վրա: Բուսաբանության մասին չեմ խոսի, քանի վոր տերիտորիայի կազմակերպման հարցերը վերլուծելիս հարևանցիորեն չոչափեցի նաև գյուղատնտեսության այդ ճյուղին վերաբերող հարցերը:

Մեր յերկիրը, ընկերներ, իր բնական հարստություններով և իր կլիմայական պայմաններով բոլոր նախադրյալներն ունի անասնապահության դարգացման համար: Մեր լեռնային հարուստ արոտավայրերը, մեր կլիմայական պայմանները միանգամայն նպաստավոր են, վորպեսզի անասնապահությունը կարևորագույն տեղ գրավի մեր գյուղատնտեսության մեջ: Յեւ վեթե անասնապահությունը մինչև այժմ զարգացել և կրիայի քայլերով, ապա դրա պատճառն այն է, վոր նա մեր առանձին ուշադրության առարկան չի կաղմել: Մենք չենք կենտրոնացրել մեր ուշադրությունը գյուղատնտեսության այդ ճյուղի վրա, ահա թե ինչու այսօր, յերբ մենք նպատակ ենք դրել գյուղատնտեսության տմբողջ արտադրանքը բարձրացնել, գյուղացու հասույթը մեծացնել և նրա համար բարեկեցիկ վիճակ ստեղծել, անհրաժեշտ է գյուղատնտեսության և այդ ճյուղի վրա դարձնել մեր գլխավոր ուշադրությունը: Նախ և առաջ հարկավոր է մեր արոտների կազմակերպման դործը կանոնավորել: Արոտները մեղանում միանգամայն անխնա կերպով են ուտադործվում: Գյուղատնտեսական գիտելիքները ասում են, վոր վորոշ տարածության վրա, յուրաքանչյուր հեկտարի վրա կարելի յե արածացնել միայն վորոշ քանակությամբ անասուն, վորչ ալելի, սակայն շնորհիվ մեր անկուլտուրականության, մեր վոչ-խնայողական վերաբերմունքի դեպի մեր ունեցած հարստությունները, մենք հաճախ անխնա կերպով ենք ուտադործում արոտները, բեռնավորելով այն նորմայից ալելի: Կանոնավոր և ժամանակին կատարած արոտաշինարարությունն, անշուշտ, պետք է նպաստի կանոնավոր անասնապահության դարգացմանը: Այդ ուղղությամբ, ընկերներ, 5-ամյա ծրագրի մեջ նշված են մի շարք ձեռնարկումներ, մի շարք անելիքներ, վորոնք նպաստելու յեն արոտաշինարարության դործին: Սակայն միայն մեր արոտների քանակը լիովին չի բավարարելու դարգացող և աճող անասնապահությունը: Արոտաշինարարության հետ

միասին մենք դարի ենք տալու կերի քանակի ավելացմանը՝ անասնապահությունն ապահովելու նպատակով։ Հնդամյակը նախատեսել է մի շարք ձեռնարկումներ վորպես կեր դործածվող զանազան արմավենիի, ձախնդեղի, ցանովի խոտի, և այլ մշակույթների դարգացման համար։ Մակայն վոչ միայն պետք է կերի քանակն ուժեղացնել, այլ նաև նրա վորակը։ Այս նպատակով մենք առանձին ուշադրություն ենք դարձրել այսպես կոչված՝ խոտացած կեր ատանալու վրա։ Այնուհետև, անասնապահության դարգացման համար կարևոր նշանակություն ունի և այն հանդամանքը, թե ինչպես են կերակրվում անասունները։ Միայն կանոնավոր կերի չնորհիվ հնարավոր էլ ինի բարձրացնել կաթի քանակը․ պետք է մեր պայմաններին համապատասխան կերակրման ձևեր մշակելով բարձրացնել կաթի քանակը, վորից կախված է մեր կաթնատնտեսության և նրա արդյունքների վերաձևակության դարգացումը։ Յեթե մեր ամբողջ անասունների քանակը վերածենք խոշոր յեղջուրավոր անասունների, ապա հնդամյակում կունենանք միջին թվով 27,5 տոկոս աճում, վորից ձիերի քանակն աճում է 33,9 տոկոսով, խոշոր յեղջուրավոր անասունների քանակը՝ 28 տոկոսով և մանր յեղջուրավորներինը՝ 22,4 տոկոսով։ Վերջինների թվում վոչխարների քանակը կավելանա 17,2 %-ով։ Բանող անասունների քանակը հնդամյակի վերջում կավելանա 38 տոկոսով։

Անասունների քանակի բարձրացման հետ դուգլքնթաց մենք մտաւորված ենք նաև հնից ժառանգություն մնացած դանդաղաշարժ յեղների և դոմեշների ոգտադործումը աստիճանաբար վերացնելու հարցով, վոխարինելով նրանց ավելի վորակյալ կենդանիներով։ Այս տեսակետից մեծ ուշադրություն ենք դարձնելու 5-ամյակում ձիերի քանակի վրա։ Նրանց աճումը հավասար է 33,9 տոկոսի, վորը, իհարկէ, չի կարելի համարել բավարար, բայց և այնպես այս զգալի նվաճում է նոր, ինտենսիվ ձեւերին անցնելու տեսակետից։

Անասնապահության մյուս ճյուղերից՝ մեղվաբուծությունը, շերամապահությունը և թռչնաբուծությունը անշուշտ չէլին կարող վրիպել մեր ուշադրությունից հեռանկարային ծրագրերը կաղմելիս։ Մեղվաբուծությունը մեր հոգացողության առանձին առարկան պետք է դառնա այսուհետև, քանի վոր չնորհիվ մեր ծաղկավետ և հյութալի արտաների մեր մեղրի վորակը, համեմատած ուրիշ վայրերի հետ, անհամեմատ բարձր է։ Յենթադրվում է մեղրի ամբողջ արտադրանքը 55 տոկոսով բարձրացնել հնդամյակի վերջում։

Շերամապահությունը նույնպէս դարգացման մեծ հետանկարներ ունի: Մեր մի տուփ սերմից ստացվում է 3,3—3,5 փութ բոժոժ: Այս մի չտեսնված արդէյունք է: Անցյալ տարի Պարսկաստանում մենք սպառեցինք անաղին քանակությամբ սերմ, չկարողանալով բավարարել նրա ամբողջ պահանջը: Ըստ գեոմէտ չստուգված տեղեկությունների՝ շերամապահությունը Հնարավոր է դարգացնել վոչ միայն այնտեղ, վորտեղ կան թթենիներ, այլ և այնտեղ, վորտեղ կարելի չէ թթի անեղներ ցանել. նման փորձեր կատարված են Իտալիայում, շերամապահության այդ հայրենիքում:

Մի ուրիշ մասնագետ շերամը դունավոր տերեւներով կերակրելու փորձ է արել, վորի հետեանքով ստացվել է գունավոր մետաքս, վոր ինչպէս գիտեք՝ անհամեմատ բարձր է գնահատվում: Թե այդ փորձերը վորքան հիմնովին են և վստահելի, անշուշտ այդ պէտք է ստուգել և ապա կիրառել նաեւ մեղանում: Շերամապահությունը մեղ մոտ դրավելու յե անհրաժեշտ տեղ:

Յեւ առանձնապէս կանգ չեմ առնում թոչնարության վրայադուրդաւորության այն ճյուղն է, վոր համեմատաբար շատ քիչ կապիտալ է պահանջում: Մինչեւ այժմ մենք թոչնարության վրայ նայում էյինք մատների արանքով: Նոր-Բայաղետի գավառից, ըստ իմ ունեցած տեղեկությունների, նախապատեւադմյան շրջաններում արտահանվել է մոտ 15 միլիոն ձու, իսկ այժմ մեր շուկայում այդ քանակը չկա: Հարկավոր է, վոր դուրդական յուրաքանչյուր տնտեսություն գիտակցի, թե ինչպիսի արդէյունավետ ճյուղ է թոչնարությունը թե իր և թե՝ մեր ընդհանուր ժողովրդական տնտեսության համար:

Անասնաբուծությանը դարկ տալու նպատակով առանձին ուշադրություն ենք դարձրել և անասնաբուծական դորժի կադմակերպման վրա: Ձանաղան եղիգոտիաների՝ չումայի, սապի, սիրիրախտի և այլ հիվանդությունների դեմ պայքարելու նպատակով դավառային անասնաբուծական ցանցը կադմակերպելու, անասունների համար բուժակայաններ և հիվանդանոցներ կառուցելու նպատակով հնգամյակում նախատեսված է 318 հազար ռուբլի: Այստեղ առանձնապէս պէտք է հիշատակել անասնաբուծական—բակտերիոլոգիական Անդրկովկասյան ինստիտուտի բացումը մեղանում՝ Յերեւանում, վորը բացի խոշոր ժողովրդատնտեսական նշանակությունից, նաեւ մի կոթող է և արժանի պատասխան զանաղան հակահեղափոխական թափթիւղիների կողմից Անդրկովկասյան Ֆեդերացիայի դեմ տարածվող հերյուրանքներին:

Թույլ տվեք անցնել գյուղատնտեսութան մի այլ ճյուղին՝ անտառային տնտեսութանը : Հայաստանն իր անտառների տարածությամբ համարվում է վաղ-անտառային յերկիր :

Մեր անտառները համեմատած մեր տերիտորիայի հետ՝ չառ չնչին տարածություն են բռնում : Սակայն շնայած դրան, մենք անհրաժեշտ ու չադրություն չենք հայտնարերել այդ սակավաթիվ անտառային տնտեսությունը պահպանելու համար : Անտառների անհրաժեշտ և ռացիոնալ շահագործումն ինքնրոտինքյան պայմանափորում և նրանց դարգացման հետագա ուղիները : Մեր անտառները, շնորհիվ մի շարք պայմանների, (ճանապարհների ռացիալայություն, հեռափորություն և այլն) կամ չեն շահագործվում անհրաժեշտ չափով, կամ փորտեղ այդ պայմանները նպաստափոր են, շահագործվում են անինա կերպով : Մինչդեռ մեր անտառներն ըստ նախնական տվյալների ի վիճակի յեն տալու մեր շինանյութերի մոտ 70 %—ը : Մյուս կողմից՝ անհրաժեշտ և անտառային տարածության ընդարձակման մասին ևս մտածել : Այդ ուղղությամբ փորոշ աշխատանքներ հնդամյա պլանի մեջ նախատեսված են : Անտառների տարածությունը հնդամյակի ընթացքում չի փոխվում : Անտառային տարածությունն այսոր և հնդամյակի վերջում կայմում և 362 հազար հեկտար, փորից զուտ անտառի տարածությունը հալասար և 321 հազար հեկտարի : Ծիչտ և, անտառների տարածության մի մասը հատկացնում ենք ցանքերի, մոտավորապես 4000 դեկտարին, սակայն դրա փոխարեն յենթադրում ենք նույն քանակությամբ նոր անտառներ ավելացնել : Մեր անտառների յեկամուտը, փոր դրյանում և անտառանյութի վաճառքից, անտառների կողմնակի ոգտագործումից, փորտորությունից և դանապան տուղանքներից ու տույթերից, հնդամյակի վերջում ավելանում է 73 %—ով, իսկ նույն անտառների պահպանման և շահագործման ծախքերը— 72 %—ով : Զուտ յեկամուտն ավելանալու յե 56 %—ով : Անտառանյութի վաճառքը հնդամյակի վերջում ավելանալու յե 30 %—ով :

Ամփոշենք գյուղատնտեսության մասին մեր տածները, բնորոշելով նրա հետագա ընդհանուր պատկերը : Մեր բոլոր հիմնական ներդրումների, մեր ձեռնարկած մի շարք միջոցների հետևանքով փոխվելու յեն անկասկած նաև նրա արդյունքները :

Գյուղատնտեսության ամբողջ արտադրանքը ստանում է հետևյալ պատկերը հնդամյակի վերջում : Յեթե 27—28 թ. գյուղատնտեսության ամբողջ արտադրանքը հավասար էր 81,5 միլիոն ուրելու (հաշված թե բուսարուծության և թե անասնարուծության

գումարները), ապա 32—33 թվականներին այդ արտադրանքը մոտավորապես կրկնապատկվում է, համասարվելով 153 միլիոն ուսուցում, այսինքն՝ աճում է 87,9 %-ով: Ուրիշ խոսքով՝ յեթե դյուղատնտեսությունը արտադրում էր 100 ուսուցում, հնգամյակի վերջում կարտադրի մոտ 188 ուսուցում: Հոգադործությունն ամբողջ արտադրանքը 50,2 միլիոն ուսուցում բարձրանում է մինչև 96,3 ուսուցում կամ աճում է 92 %-ով, անասնաբուժությունը՝ 28,7 միլիոն ուսուցում արտադրանքի դիմաց տալիս է 53 միլիոն ուսուցում, ուրիշ խոսքով՝ աճում է 88 տոկոսով: Այդ ընդհանուր արտադրանքի հետ զուգընթաց ավելանում է նաև նրա ապրանքային մասը: Ընդհանուր արտադրանքի մի մասը մնում է դյուղացիներին մոտ, վորպես ապրուստի միջոց, իսկ մյուսը հանվում է շուկա վորպես ապրանք: Գյուղատնտեսությունն արտադրանքի ապրանքային մասի պատկերը հնգամյակի վերջում կլինի հետևյալը.— դյուղատնտեսության ամբողջ 81,5 միլիոն ուսուցում արտադրանքից 27—28 տարում իբրև ապրանք շուկա յեր հանվել 19,3 միլիոն ուսուցում, 32—33 թվին շուկա յե հանվելու 205,1 տոկոսով ավելի, այսինքն՝ 58,9 միլիոն ուսուցում: Այսպիսով, ապրանքայնությունն աճում է զգալիորեն: Այս գումարից հացահատիկների ապրանքայնությունը կազմում էր 9,2 միլիոն ուսուցում, վոր հնգամյակում դաանում է 32,5 միլիոն ուսուցում, այսինքն՝ ավելանում է 253 տոկոսով, անասնապահության արտադրանքը 10,1 միլիոն ուսուցում դաանալու յե 26,4 միլիոն ուսուցում կամ աճելու է 161,4 տոկոսով: Այսպիսով, թե ամբողջ արտադրանքի է թե ապրանքային մասի աճման մեծ տոկոսներն ինքնին ցույց են տալիս, թի ինչպիսի բուռն թափով զարգանում է մեր դյուղատնտեսությունը հնգամյակի ընթացքում: Սակայն միայն զարգացման այս պրոցեսը չէ, վոր կլանում է մեր ամբողջ ուշադրությունը: Մենք զարգացման այդ պրոցեսի մեջ դնում ենք դասակարգային սոցիալիստական հասկացողություն: Մենք խոսում ենք վոչ թե միայն մեր տնտեսությունը, մեր շինարարությունը բարձրացնելու մասին, այլ այդ տնտեսությունը, այդ շինարարությունը սոցիալիստական ձևերով բարձրացնելու մասին. մեզ ամենից առաջ հետաքրքրում է Ժողատնտեսության սոցիալիստական բարձրացումը, սոցիալիստական վերակառուցումը: Ահա թե ինչու առանձին չեչտ ենք դնում մենք նաև դյուղատնտեսության սոցիալիստական սեկտորի զարգացման վրա: Սոցիալիստական սեկտորն այս ասպարիդում զարգանում է այսոր յերկու հզոր կազմակերպություններով: Դրանցից առաջինը խորհրդային տնտեսություններն են, իսկ յերկրորդը կոլլեկ-

տիվ տնտեսութիւնները : Խորհրդային տնտեսութիւնները կոչ-
ւած են գյուղատնտեսութեան վերակառուցման աշխատանքների
մեջ որինակ ծառայելու . գյուղացիութիւնն դրանցից պետք է ու-
րինակ վերցնի և իր աշխատանքների մեջ պետք և կիրառի նրանց
տնտեսական ձեւերը՝ ավելի մեծ արդիւնք ստանալու , իր տնտե-
սութիւնը սոցիալիստական ձևով վերակառուցելու նպատակով :
Խորհրդային տնտեսութիւնները կատարում են այն բլիշի դերը ,
այն թիթմորի դերը , վորը պետք է վերակառուցի մեր գյուղատն-
տեսութիւնը նոր հիմունքներով՝ սոցիալիստական հիմունքներով :
Հայաստանում այսօր գոյութիւն ունի 6 խորհրդային տնտեսու-
թիւն : Այդ խորհրդային տնտեսութիւնների թեւումը գլխավո-
րապես յեղել և այդեզործական , հացահատիկային և մի վորք եւ
անասնապահական : Հնդամյակի ընթացքում ծրագրվում է կառու-
ցել նոր 4 խորհրդային տնտեսութիւն . դրանցից մեկը Բասարգե-
շարում՝ հացահատիկային-կարտոֆելային տնտեսութիւն է , վորն
ընդգրկում է 3-500 հեկտար տարածութիւն . այստեղ ծախսվե-
լու յե 230 հազար ուրլի : Յերկրորդը հիմնվելու յե Ղոբրում , վո-
րոնք այս հնդամյակում պետք է վոռոգվին . այստեղ կաղմակերպ-
վում է բամբակային-հացահատիկային տնտեսութիւն 2 հազար
հեկտար տարածութեամբ— 150 հազար ուրլի հիմնական ներ-
գրումով : Զանգեզուրում և Լենինականում՝ Աղբաբայի շրջանում
հիմնվելու յեն յերրորդ և չորրորդ տնտեսութիւնները : յուրա-
քանչյուրը 5 հազար հեկտար տարածութեամբ . այստեղ ծախսվե-
լու յե 860 հազարական ուրլի : Այսպիսով , թե գոյութիւն ունե-
ցող մեր խորհրդային տնտեսութիւնների ուժեղացման և թե խոր-
հրդային նոր տնտեսութիւններ կաղմակերպելու նպատակով կա-
տարվելիք հիմնական ներդրումները համասար են 3-600-000 ուր-
լու : Խորհրդային տնտեսութիւնները մեղանում վոչ միայն պետք
է նպաստեն գյուղատնտեսութեան բարձրացմանն ընդհանրապես ,
այլ և նրանք պետք է նպաստեն ապրանքայնութեան բարձրացմա-
նը : Խորհրդային տնտեսութիւնների տված արդիւնքն իր ճիշող
տեղոսով , շատ քիչ բացառութեամբ , պետք է ապրանքային չուկա
հանվի՝ ընակչութեան սպառողական կարիքները բավարարելու
համար :

Բացի մեր ծրագրած այս 4 խորհրդային տնտեսութիւններից ,
Լենինականում կաղմվում է մի նոր խորհրդային տնտեսութիւն
ևս , վորը մեր հնդամյա պլանով չի նախատեսված : Այդ Լենինա-
նի հացահատիկային և ճակնդեղի տնտեսութիւնն է : Նրա նչա-
նակութիւնն ակներև է , մասնավորապես ճակնդեղային տնտեսու-

թյան նշանակութիւնը, վորից մենք ստանալու յենք նոր կառուց-
վելիք շաքարի գործարանի համար անհրաժեշտ հումուլթ—ճա-
կնդեղը :

Յերկրորդ խոշոր գործոնը, վորը վերակառուցելու յե մեր
գյուղատնտեսութիւնը սոցիալիստական հիմունքներով, — մեր
կոլլեկտիւ տնտեսութիւններն են : Խոսել այն մասին, թե ինչ-
պիսի վոդեորութիւն և առաջ բերել զալաւնելու մ կոլլտնտեսու-
թիւնների հիմնումը, այդ շարժումը, ինձ թվում և՛ ավելորդ
կլիններ, քանի վոր ձեզանից ամեն մեկը, վոր ավելի յե կապիւմ
գյուղի հետ և տեսնում և, թե ինչպէս չբաւորներն ու միջակներն
աշխատում են ամեն կերպ մասնէ կոլլեկտիւ տնտեսութիւնների
մեջ, պարզ պատկերացնում և այդ շարժման խոշոր հեղափոխական
նշանակութիւնը մեր հետամնաց գյուղատնտեսութիւն ասպարի-
դում : Սակայն, ընկերներ, միակողմանի կլինէր այդ վոդեորու-
թիւնը բացատրել գյուղացիութիւն կոլտնտեսութիւններին ան-
գամադրվելու ցանկութեամբ նրանց դերը խոր դիտակցելով
միայն : Յերբեմն պատահում և, վոր գյուղացիները մտնում են
կոլտնտեսութիւնների մեջ, ի նկատի ունենալով այն հանգաման-
քը, վոր Խորհ. Իշխանութիւնը հատուկ ուշադրութիւն և դարձ-
նում կոլտնտեսութիւնների վրա, սերմացու տալով, մեքենաներ,
վարկեր տրամադրելով են. ևն. : Այդ բոլորքերից ոգովելու
ցանկութիւնը հաճախ դառնում և այն հիմնական շարժառիթը,
վորի շնորհիւ գյուղացին մտնում և կոլտնտեսութիւնների մեջ :
Սորեսական այդ տրամադրութիւնների դեմ, ընկերներ, պետք և
ամենախիստ պայքարը մղել : Բարեբախտաբար, այդ տրամադրու-
թիւնները մեղանում սակաւթիւ են, սակայն պետք և աշխատել
այդ ևս բոլորովին արմատախիլ անել : Յեթե վերցնելու լինենք մեր
կոլտնտեսութիւնների այս տարվա դրութիւնը, կտեսնենք, վոր
նրա դարգացման գինամիկան, թափը խիստ բուռն և, խիստ արագ :
Սակայն, կրկնում եմ, յեթե այդ թափն առաջանում և սորեսական
մտայնութիւնից, այդ, իհարկէ, խիստ վտանգաւոր հանգամանք
և, վորից պետք և աղատադրվել : Կոլտնտեսութիւնները մենք պետք
և դարձնենք արտադրողական կենտրոններ, նրանք լինելու յեն այն
հիմքը, վորը բարձրացնելու յե մեր գյուղատնտեսութիւնը, դարկ
տալով նրա սոցիալիստական ձեւերին : Մեր կոլլեկտիւ տնտեսու-
թիւնների պատկերը հնգամյակի ընթացքում հետեյալն և լինելու :
27—28 թվին մենք ունեյինք կաղմակերպված 55 կոլտնտեսու-
թիւն, վորոնք 32—33 թվականին դառնալու յեն 540 կոլտնտե-
սութիւն, կամ ավելանալու յեն 10 անգամ : Ընկերներ, այս դար-

դացման մի չտեսնված թափ և դյուղատնտեսության ասպարիզում :
 Զեթե կոլտնտեսությունները մինչև այժմ ընդգրկել են դյուղա-
 կան տնտեսությունների 0,53 տոկոսը, ապա 5-ամյակի վերջում
 մեր կոլտնտեսությունները պետք է ընդգրկեն դյուղական ամբողջ
 տնտեսությունների 17,2 տոկոսը, ավելանալով մոտավորապես 35
 և դեռ ել ավելի անգամ : Կոլտնտեսությունների ցանքերի ընդհա-
 նուր տարածությունն այս տարի կազմում էր 15 հազար հեկտար,
 իսկ հնգամյակի վերջում նրանք ունենալու լին 75,100 հեկտար :
 Զեթե կոլտնտեսությունները մինչև այժմ ունեցել են 118 հեկտար
 բամբակի ցանք, ապա հնգամյակի վերջում նախատեսված է ունե-
 նալ 9100 հեկտար, յեթե նրանց ամբողջ արտադրանքը 150 տոնն
 էր, ապա նույն ժամանակամիջոցում դառնալու լի 13,200 տոնն :
 Ամբողջ արտադրանքի արժեքը 169,3 հազար ռուբլուց հասնելու
 լի 20,732 հազար ռուբլու : Վերջապես, յեթե կոլտնտեսություն-
 ների ընդհ. արտադրանքի տեսակարար կշիռը դյուղատնտեսու-
 թյան ընդհանուր արտադրանքի մեջ կազմում էր 0,46%, ապա
 5-ամյակի վերջում հասնելու լի 27,9%-ի, իսկ արտադրանքի ադ-
 րանքային մասի տեսակարար կշիռը համապատասխան լի 42,6%-ի :
 Ընկերներ, զարգացման այս թափը պարտավորեցնում է մեզ ա-
 ռանձապես ուշադրություն դարձնել կոլտնտեսությունների վրա,
 նրանց զուտ արտադրական բնույթ տալ, պայքարելով բոլոր տե-
 սակի ու ձևերի սորեսական տրամադրությունների դեմ :

Ընկերներ, վորպեսզի վերջացրած լինեմ դյուղատնտեսության
 մասին իմ ասելիքները, ինձ մնում է հիշատակել, թե ինչ դումար-
 ներ ենք տրամադրելու մեր դյուղատնտեսությանը հնգամյակի բն-
 թացքում :

Մեր հիմնական ներդրումների ընդհանուր դումարը կազմում
 է 92.778 հազար ռուբլի, վորից հանրայնացված սեկտորի միջո-
 ցով՝ 81,5 միլիոն ռուբլի, իսկ մնացածը՝ բնակչության միջոցնե-
 րից : Հիշյալ 81,5 միլիոն ռուբլին ըստ աղբյուրների բաժանվում
 է այսպես. սեկտական բյուջեյով՝ հատկացվելու լի 42.243 հազար
 ռուբլի, տեղական բյուջեյով՝ 838,9 հազար ռուբլի, յերկարատե
 վարկ՝ 32.766 հազար ռուբլի, կարճատե վարկ՝ 3.153 հազար
 ռուբլի և, վերջապես, կոոպերացիայի և դյուղատնտեսական ձեռ-
 նարկությունների սեկտական միջոցներից՝ 2.512 հազար ռուբլի :
 Թող այս թվերը լսեն արտասահմանում դանադան կաֆեններում
 ուրախ ժամանցով զբաղվող գաշնակցական թափթիտեղները, վո-
 րոնք յերազում անգամ չեն լին կարող տեսնել նման նվաճումներ և

վորոնք այսօր տղայամիտ հոխորտանքներով աշխատում են նը-
վատացնել Խորհ. իշխանության անսխալ ճանաչումները :

Այս հիմնական ներդրումների հետևանքով հնգամյակի վեր-
ջում դյուղատնտեսության ընդհանուր արտադրանքն աճելու յե
93,4 տոկոսով, վորից բուսաբուծությունը 101%-ով, անասնա-
պահությունը 86,8 տոկոսով, տեխնիքական մշակույթները 330,3
տոկոսով և մյուսները՝ 229,3 տոկոսով: Տեխնիքական կուլտու-
րաների տեսակարար կշիռն ամբողջ արտադրանքի մեջ այսօրվա
7,2 տոկոսից դառնալու յե 15,2 տոկ., մյուսներինը՝ 10,5-ից
դառնալու յե 17,3 տոկոս, մասնավորապես հացահատիկների տե-
սակարար կշիռը 54,5-ից իջնում և 41,3 տոկոսի: Այս նվազումը
տեղի յե ունենում ի հաշիվ տեխնիքական բույսերի, վորոնց տե-
սակար կշիռը բարձրանում և: Մի դյուղացու հասույթը հնգամ-
յակի վերջում աճում և 68,5 տոկոսով, իսկ մեկ հեկտարից ստաց-
ված արտադրանքի արժեքն ավելանալու յե 37 ռուբլով, այսինքն՝
39 ռուբ. 20 կոպեկի փոխարեն հավասարվելու յե 76 ռ. 30 կոպ.,
կամ աճելու յե 94,6 տոկոսով:

Թույլ տվեք սրանով վերջացնել Ժողովրդական տնտեսության
առաջին ճյուղը՝ դյուղատնտեսությունը:

III. ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆ

Այժմ յես անցնում եմ արդյունաբերությանը: Ընկերներ,
վորպեսդի մեղ համար պարզ լինեն արդյունաբերության զար-
դացման հեռանկարները, նախ և առաջ պիտի նկատի ունենանք
այն հիմքերը, վորոնց վրա պետք և կառուցել արդյունաբերու-
թյունը, ուրիշ խոսքով՝ պետք և պարզել, թե ինչն և մեր ար-
դյունաբերության բաղան:

Արդյունաբերությունը, վորպես այդպիսին, կարող և կա-
ռուցվել արտաքին շուկաներից բերվող հումույթի կամ տվյալ
յերկրամասի ներքին շուկայում մատակարարվող հում նյութի
վրա, այս վերջի ամենալայն ըմբռնողությամբ: Առաջին ու-
ղին մեր ուղին չե, քանի վոր մենք կարծում ենք, թե մեր տըն-
տեսությունը յերբեք չպիտի ունենա ունիվերսալիզմի բնույթ,
անպայման մի բան անելու ցանկություն: Տնտեսության մեջ,
մասնավորապես արդյունաբերության ճյուղում մեր կարողու-
թյունները, մեր արդյունաբերության զարդացման ուղիները,
հեռանկարները, պայմանավորվում են մեր յերկրի բնական
հարստություններով, դյուղատնտեսության ընձեռած հնարա-
վորություններով: Յերկրի բնական հարստությունները, հան-

քերքը կաղում են մեր հանքային արդյունաբերութեան հիմքը :
Յերկրի բնական հարստութիւնները վրա յե կառուցվում մեր
շինանյութերի արտադրութիւնը : Մեր յերկրի ջրային հա-
րստութիւնների վրա յե կառուցվում մեր ելեքտրոարդյունա-
բերութիւնը, վորին զուգընթաց եւ եւ վորից բխում ե նաեւ մեր
քիմիական արդյունաբերութիւնը . եւ վերջապես, մեր դուրդա-
տնտեսութիւնը մատակարարում ե մի շարք հումուլթներ, վոր
մենք անհրաժեշտաբար կարող ենք վերամշակման յենթարկել
ապրանք դարձնելու, սպառողական արժեքներ ստեղծելու նպա-
տակով : Յերկրի այս հարստութիւններով են բնորոշվում, ա-
հա, մեր արդյունաբերութեան զարգացման ուղիները : Այսպի-
սով, արդյունաբերութիւնը մեղանում զարգանալու յե մեր
հանքային հարստութիւնների, մեր շինանյութերի հսկայական
զանգվածների նպատակահարմար շահագործման ուղիով, մեր
ջրային հարստութիւններից սպիտակ ածուխ ստանալու ու-
ղիով, դուրդատնտեսութեան տված հումուլթի վերամշակման
ուղիով :

Մեր ձեռնարկած իռիզացիոն աշխատանքները վոչ միայն
սոսկ դուրդատնտեսութեան զարգացման են նպաստելու, այլ եւ
տալու յեն մեղ այն թանկարժեք նյութը, վորի անունն ե ելեք-
տրական եներգիա, եւ վորը իր հերթին կաղմելու յե մեր քիմիա-
կան արդյունաբերութեան հիմքը :

Գյուղատնտեսական հումուլթներից մեր բամբակը, ձեթը,
կտավհատը եւ այլն, մեր խաղողը եւ ստուգները կաղմում են
այն հումուլթային բաղան, վորի վրա կառուցվելու յեն մի շարք
արդյունադործական ձեռնարկութիւններ : Այդ յերեք դիւսալոր
ուղղութիւններով հարաձուռ ու սխտեմատիկաբար զարգանա-
լով՝ մեր արդյունաբերական ձեռնարկութիւնները պետք ե նը-
պաստեն մեր դուռ աղբարային, դուրդատնտեսական յերկիրը
հետզհետե արդյունաբերական-դուրդատնտեսական յերկրի վե-
րաձեւում :

Ունենալով արդյունաբերութեան զարգացման այս հեռա-
նկարները, մեղ համար Հայաստանում այլեւ այժմեական չե
արդյունաբերական ճյուղերի փոխհարաբերութեան հարցը :
Յեթե միութենական միասնական ամբողջ տնտեսութեան հա-
մար սոցիալիզմի կառուցման պայմաններում ծանր ե թեթեւ
արդյունաբերութեան փոխհարաբերութեան հարցը այսոր կաղ-
մում ե տնտեսական քաղաքականութեան հիմնական առանցքը,
ապա անցողական այս շրջանում մեղանում՝ Հայաստանում,
ինչպես եւ միութենական առանձին-առանձին շրջաններում,

վորոնք միասական տնտեսութեան առանձին հատվածներն են, փոխհարաբերութեան այդ հարցը լուծվում է տվյալ յերկրամասի բնական հարստութիւնների նպատակահարմար ու ռացիոնալ ոգտագործման ճանապարհով: Ահա թե ինչու՝ շէտը դնելով մէջ բնական հարստութիւնների ոգտագործման վրա, մենք, բնակչա- նարար, լուծած կլինենք նաև ծանր և թեթև արդյունաբերական տեսակարար կշռի հարցը մեղանում:

Մի գիտողութիւն էս: Յերկրի բնական հարստութիւնները վերամշակութեան յենթարկելիս, անշուշտ, մենք ղեկավարվելու յենք և այն հիմնական ղիրեկախով, վոր տվել են մեր մի շարք թե՛ կուսակցական և թե խորհուրդների համագումարները, այն է՝ գործարանները հումուլթի բաղաներին մոտեցնել: Անժխտե- լի յե, վոր այդ յեղանակով, այսինքն՝ հումուլթները տեղում ռացիոնալ, նպատակահարմար ձևով վերամշակելով, մենք մեծ արդյունքներ կստանանք: Այս հարցում սակայն մենք վորոշ, միատեսակ մտածելակերպ չենք վորդեղրել ղեռես: Կան բնկե- ներ, վորոնք յենելով միութենական արդյունաբերութիւնը հումուլթով ապահովելու անհրաժէշտութիւնից, վորը նույն- պես մենք չենք ժխտում, ավելորդ են համարում մեղանում արդյունաբերութեան այնպիսի ճյուղերի ղարգացումը, վորոնք այս կամ այն չափով շոչափում են հումուլթի բաղան: Վոր միու- թենական արդյունաբերութիւնը պետք և ապահովել հումուլ- թով, միութենական արդյունաբերութեան մեջ հիմնական կա- պիտալը պետք և պահպանել և ոգտագործել, այդ անժխտելի յե, սակայն նոր գործարաններ պետք և կառուցել այնտեղ, վոր- տեղ կա հումուլթ, և յերրեք չպետք և աշխատել արհեստակա- նորեն կյանքի կոչել արղեն անպետքացած, տեխնիկայի պա- հանջներին չհամապատասխանող գործարանները, ղեկավարվելով հումուլթով ապահովելու ցանկութեամբ, մի բան, վոր վոշ տնտեսապես և վոչ ևլ քաղաքականապես հնարավոր չե հիմնա- վորել:

Բնական այս Ֆակտորներին անհրաժէշտարար պետք և ա- վելանա մարդկային ուլթը վորակյալ բանվորութեան նոր կաղ- րերը. սակայն այս հարցի վրա յես կանղ կառնեմ ժողովրդական յուսավորութեան մասին խոսելիս:

Այս բնղհանուր գիտողութիւններից հետո թույլ տվեք կանղ առնել արդյունաբերութեան չորս բնագալառների՝ հան- քային արդյունաբերութեան, շինանյութերի, էլէքտրականու- թեան, քիմարդյունաբերութեան և գյուղատնտեսական հում- մուլթների վերամշակման ղարգացման վրա առանձին-առանձին:

Մեր հանքային հարստությունները, բնիկները, դժբախտաբար
 դեռևս չեն հայտնաբերված: Բացի Ալլահվերդու և Ղափանի
 պղնձահանքերից, վորտեղ և զարգանում և մեր պղնձի արդյու-
 նաբերությունը, մնացած հանքային հարստությունները դեռևս
 չեն հայտնաբերված: Մենք շատ ենք լսում այն մասին, վոր Հա-
 յաստանը ունի շատ վոսկի, արծաթ և այլ հանքեր: Թե այս կար-
 ծիքը վորքան հիմնավոր և, մենք դժբախտաբար չգիտենք: Հան-
 քային արդյունաբերության ասպարիզում թանկված հնարավո-
 րությունները հայտնագործելու նպատակով մենք շատ անելիք-
 ներ ունենք: Պետք և հետախույզական, յերկրաբանական աշխա-
 տանքները կատարել մեր յերկրի հանքային բնական հարստու-
 թյունները հայտնաբերելու և մեր արդյունաբերության մեջ
 զբաղելու նպատակով: Հնգամյակով այդ աշխատանքների հա-
 մար նախատեսված և 3695 հազար ուսուրլի, բացի դրանից քիմիա-
 կան արդյունաբերության նոր աղբյուրներ հայտնաբերելու և
 հետազոտական նպատակներով հատկացվում և 355 հազար ուսու-
 րլի, չհաշվելով Հայպղնձի գծով կատարվելիք յերկրաբանական
 հետախույզական աշխատանքները, վորի համար նախատեսված
 և 4550 հազար ուսուրլի. 750 հազար ուսուրլի յեկ ծախսվելու յե ջը-
 րային և եներգետիկ ռեսուրսները հայտնաբերելու համար:
 Հայաստանի ծանր արդյունաբերությունից պղնձի արդյունա-
 րերությունը, ինչպես գիտենք, գոյություն ունի մեղանում
 դեռ պատերազմից առաջ, պղինձը արդյունահանվում և ր Փրան-
 սիացիներին ձեռքով: Իմպերիալիստական և քաղաքացիական պա-
 տերազների ընթացքում պղնձարդյունաբերությունը յենթարկ-
 վեց անկման, մի շարք հանքահորեր յգվեցին ջրով, մեքենանե-
 րը փչացան և այլն: Այսօր այդ արդյունաբերությունը վերա-
 կանգնվում և, թեպետ պետք և ստել, վոր 27-28 թվին մենք դեռ-
 ևս չենք ունեցել պղնձի նախապատերազմյան արտադրանքը և
 անհրաժեշտ եֆֆեկտը: Սակայն պղնձի արդյունաբերությունն
 ունի զարգացման խոշոր հուսանկարներ: Այս հնգամյա պլանը
 նախատեսել և 10,800,000 ուսուրլի հիմնական ներդրում: Հնգամ-
 յակի նախնական թվերը հաստատելուց հետո, վերջին վարիան-
 տով, պղնձի արդյունաբերության համար Մոսկվան հիմնական
 ներդրում և նախատեսել 20,790,000 ուսուրլի, այսինքն՝ յերկու
 անգամ ավելացրել և մեր նախնական յենթադրությունը: Գու-
 նավոր մետաղի կարիքը մեր Միություն արդյունաբերության
 մեջ խիստ մեծ և և պահանջում և հատուկ ուշադրություն: Պը-
 պնձի արդյունաբերության կողքին մենք այս տարի հիմք ենք

դնում հանքային արդյունաբերութեան մի նոր ճյուղի՝ ծծմբա-
 յին կալւէքանի արտադրութեանը, մի ճյուղ, վորով զգալիորեն
 հարուստ են մեր հանքերը. իսկ ծծմբային կալւէքանի կարիքը
 նույնպէս մեծ և մեր միութենական տնտեսութեան մեջ: Տարիներ
 շարունակ այս ուղղութեամբ մեր ձեռնարկած քայլերը միայն
 այս տարի պսակվում են հաջողութեամբ: Ծծմբային կալւէքանի
 համար հնգամյա պլանով նախատեսված և 2,070 հազար ուրլի:
 Արդյունաբերական այդ յերկու ձեռնարկումներով սահմանա-
 փակվում և հնգամյակով ծրագրված մեր շինարարութեանը
 հանքարդյունաբերութեան ասպարիզում: Կրկնում եմ, այդ բնա-
 դավառում մենք ունենք բնական մեծ հարստութեաններ, վո-
 րոնք սակայն դեռ հայտնաբերված չեն, և վորի վրա մենք պետք
 և դարձնենք շատ լուրջ ուշադրութեան: Մեր արդյունաբերու-
 թեան յերկրորդ ճյուղը շինանյութերի ճյուղն և: Ծինանյութերի
 բնագավառում մենք անհամեմատ ավելի նպաստաւոր պայման-
 ներ ունենք: Լեռնային գետեւ չողտադործված զանազան տեսա-
 կի հսկայական մասսիվները շահագործման անսպառ պահեստ-
 ներ են, վորին այսօր մենք ձեռնամուխ ենք լինում: Մեր յերկ-
 րի զանազան գավառներում տարածված չէաքարի (պեմզայի),
 գրանիտի, մարմարի, բազալտի, կոնգլոմերատի, տուֆի, ցեմեն-
 տի, կրի, գաջի և այլ հանքերը անսպառ աղբյուր են շինանյու-
 թեր պատրաստելու համար: Միութենական ամբողջ շինարա-
 րութեան եփանցման ու կարգավորման գործում մեր շինանյու-
 թերի արդյունադործութեանը մեծական դեր և խաղալու: Այդ
 տեսակետից արդյունաբերութեան այս ճյուղը մեզանում դառ-
 նալու յե մեր հատուկ հողացողութեան ու ուշադրութեան ա-
 ռարկան: Ծինանյութերից պեմզան այն շինանյութն և, վորը կա-
 րող և փոխարինել աղյուսին: Հայաստանը հարուստ և պեմզա-
 յով: Անիի, Յերեւանի և Զանգեզուրի շրջաններում կան բնա-
 կան հարուստ հանքեր, վորոնց շահագործումը պետք և կաղ-
 մակերպել այս հնգամյակում: Այս ուղղութեամբ նախատեսել
 ենք մի զգալի գումար 1,861 հազար ուրլի հաշված բնակարա-
 նային շինարարութեան գումարները: Այնուհետեւ, Լուրի-Փամ-
 բակի գրանիտի և բազալտի մասսիվների Արզաքանդի և Միս-
 խանայի մարմարի, Իջևանի կոնգլոմերատի արդյունադործու-
 թեանը, վորոնցից մասնավորապէս վերջին յերկուսը անհրա-
 փեշտ նյութ են մատակարարելու մեր ծավալվող ելեքտրո-ար-
 դյունաբերութեանը, — նույնպէս ստացել են իրենց դրական լու-
 ծումն այս հնգամյակում: Մեր նախատեսած 1812,7 հազար

ոուրլոյ մենք ի վիճակի կլինենք վերջնականապէս կազմակերպելու դրանց շահագործումը:

Շինանյութերից առանձնապէս պետք է կանգ առնել Արթիկի տուֆի վրա, վորի դյուրութեամբ կտրվելու, սղոցվելու, մեխվելու և գլապուրի յենթարկվելու հատկութիւնը, նրա թեթեւութիւնն ու դիմացկունութիւնը, տաքութեան և խոնավութեան դիմադրողականութիւնը, ծակոտկենութիւնը և այլն և այլն իրավամբ այսօր իրենց վրա յեն դարձրել վողջ Միութեան կառուցողների հատուկ ուշադրութիւնը: Այս տարի արդեն մենք ձեռնամուխ ենք յեղել նրա շահագործման աշխատանքներին, վորին արտարյուտօրէն կարգով Միութիւնը բաց է թողել մօտ 3200 հազար ուրլի, չհաշվելով Արթիկ—Լենինական յերկաթուղադիժը, վորն ավարտվելու յէ մինչև ս. թ. ոգոստոսեւեպտեմբեր ամիսները: Այսպիսով, շինանյութերի առանձնապէս աչքի ընկնող այդ ճյուղի՝ Արթիկի տուֆի շահագործումը այս տարի կկազմակերպվի արտակարգ կերպով: Առաջիկայում, յուրաքանչյուր դործառնական տարվա համար վերստուգիչ թըվեր կազմելիս մենք այն ևս կմտցնենք մեր պլանի մեջ:

Այնուհետեւ, բացի այս հիմնական շինանյութերից, մենք ունենք նաեւ շաղախանյութեր՝ ցեմենտ, դաջ, կիր և այլն, վորոնց շահագործմանը նույնպէս ձեռնամուխ ենք լինելու, վորպեսզի հիմնական նյութերին տրամադրվի նաեւ շաղախանյութ: Այս տարի մենք Դավալի չրջանում ցեմենտի և ալբաստրի դործարաններ ենք կառուցելու: Ցեմենտի դործը կազմակերպելու նպատակով հնդամյակի վերջին վարիանտով նախատեսված և 4200 հազար ուրլի, կրի, դաջի և ալբաստրի դործարանների համար՝ 204 հազար ուրլի: Առանձնապէս պետք է հիշատակել անտառանյութերի վերամշակման աշխատանքները. դյուրութիւն ունեցող դործարանի կահավորման ու արտադրողականութիւնն ընդարձակելու համար մենք յենթադրում ենք ծախսել 3750 ուրլի:

Մետաղագործական արդյունաբերութեան մեջ մեր յերկիրը ծայր աստիճան աղքատ է առայժմ: Մեր հանքային հարստութիւնները, յեթե կան եւ, դեռեւ չեն հայտնաբերված: Մեր միակ մեքենայական դործարանով սահմանափակվում է մետաղի արդյունաբերութեան դործը մեզանում: Այդ դործարանը, վոր մեծ մասամբ նորոգման աշխատանքներ է կատարում, պետք է վերջնականապէս սարքավորվի և գործի գցի առաջիկա տարում:

Նախատեսված 451,500 ո. գումարով ապահովված և միանգամայն այդ վերատարձափորումը :

Յեւ անցնում եմ արդյունաբերական ձեռնարկությունների յերրորդ խմբին—մեր քիմիական արդյունաբերութեանը : Քիմիական արդյունաբերությունը համեմատաբար նոր և զարգանում Միության մեջ, իսկ մեղանում նա յոյրովին նոր և սկսվում : Միության քիմիական արդյունաբերության համեմատաբար հետամնաց վիճակը բացատվում եր նախ և առաջ եժան վառելու նյութի բացակայութեամբ : Մասնավորապես մեղանում, մինչև խորհրդայնացումը մեր ելեքտրական շինարարության մասին խոսք անդամ չեր կարող լինել : Մինչդեռ մասնադեմների կարծիքով քիմիական արդյունաբերությունը մեղանում ունի խոշոր հեռանկարներ : Յեւ վորքան ելեքտրոկայանների կառուցմամբ ավելանա ելեքտրականության մեր պաշարը, այնքան նորանոր հնարավորություններ կստեղծվին քիմարդյունաբերության համար Հայաստանում :

Ահա թե ինչու հնգամյակում մենք քիմարդյունաբերության վրա առանձին ուշադրություն ենք դարձրել : Ահա թե մենք ինչ ենք ծրարում հնգամյա պլանով քիմիական արդյունաբերության ասպարիզում : Յերեանի հիդրոելեքտրոկայանի կառուցմամբ հիմք դրվեց Յերեանի կարբիտի գործարանի : Կարբիտ—կալցիի ժողտնտեսության մեջ ունի խոշոր նշանակություն, մանավանդ, վոր մեր կարբիտը եժան և և վորակով բարձր : Կարբիտ—կալցիի մեր գործարանի լայնացման և ստրքավորման համար հնգամյա պլանում նախատեսել ենք 290,000 ուուրլի :

Մեր խոշոր ձեռնարկումներից քիմիական արդյունաբերության մեջ պետք և հիշատակել ցիանամիդի գործարանի կառուցումը, վորի նպատակն և գյուղատնտեսութեանը պարարտանյութեր մատակարարել : Յիանամիդի գործարանը կառուցվելու յի այս հնգամյակի ընթացքում Զորադետի հիդրոկայանն ավարտվելուց հետո : Այս նպատակով մեր հնգամյա պլանով նախատեսված և յերկու միլիոն չորս հարյուր հազար ոուրլի : Պետք և ասել, վոր այսոր վոչ միայն կատարվում են Զորադետի կանալի աշխատանքները, այլև միաժամանակ դրված և ելեքտրոկայանի հիմքը, և մոտիկ ապագայում մենք կդնենք նաև ցիանամիդի գործարանի հիմքը : Քիմիական արդյունաբերության յերրորդ ձեռնարկումը ծծմբաթթվուտի արտադրությունն և, վոր նույնպես կարեւոր և այսոր :

Ծծմբաթթվուտի արտադրությունը մեղանում ունի նպատաւոր հեռանկարներ։ Ծծմբաթթվուտի դործարանը կառուցելու համար հատկացված է 1270 հազար ռուբլի։ Այնուհետեւ՝ պղնձի արջասպի դործը։ Դուք գիտեք, թե դյուղատնտեսության մեջ ինչ նշանակութիւն ունի պղնձի արջասպը դանադան միասատուների դեմ կռիւլու համար, մասնավորապէս մեր ալգինների համար։ Այս տարի մենք ձեռնամուխ ենք յեղել պղնձի արջասպի դործարանի կառուցման, վորին հատկացված է 600,000 ռուբլի։ Վերջապէս հարկավոր է հիշատակել փայտի չոր թորման գործը (сухая переработка дерева) վորի կազմակերպումը նույնպէս նախատեսված է մեր հնգամյա պլանով։

Այսպիսով, յեթե հաշիւյու շինենք մեր ձեռնարկումները ելեքտրոֆիկացիայի ասպարիդում, վորի վրա յես մտադիր եմ կանգ առնել քիչ հետո, առանձնապէս, ապա պետք է ստենք, վոր ծանր արդյունաբերության մեջ հնգամյա պլանով նախատեսված հիմնական ներդրումները, հաշիւելով պղնձի արդյունաբերության և Արթիկի տուֆի մշակմանը հատկացված գումարները, հավասար է 23521,8 հազար ռուբլու։

Այժմ անցնենք թեթե արդյունաբերությանը։ Արդյունաբերության այս ճյուղը պայմանավորվում է զլիապորապէս դյուղատնտեսության տված հումուլթով և իր հերթին նպատուում դյուղատնտեսության արտադրանքի բարձրացմանը։ Թեթե արդյունաբերությունից առանձին ուշադրության առարկայ է դարձել մեր տեքստիլ արդյունաբերությունը։ Լենինականի տեքստիլ արդյունաբերությունը իր դոյության համեմատաբար կարճ ժամանակամիջոցում ունենալով 40,000 իլիկ, վորից այսօր աշխատում են մոտ 9000-ը, ցույց տվեց իր միանգամայն կենսունակութիւնն ու այժմեականութիւնը։

Յենթադրվում է այս հնգամյակում ել ավելի ընդլայնել նրա արտադրողականութիւնը, բանով իլիկների թիվը հասցնելով 100,000-ի և դադգլահների թիվը՝ 2500-ի, դարձնելով մեր փոքրիկ Լենինականը դործարանային մի կենտրոն, մասնավորապէս տեքստիլ արդյունաբերության կենտրոն։ Տեքստիլ արդյունաբերութիւնը ունենալու յե հետեյալ բաժինները՝ մանվածքային, դործվածքային, տրիկոտաժի, ներկարարության և ապա բամբակի և կարի դործարաններ։ Այդ բոլոր ձեռնարկումների իրադործման համար տեքստիլ արդյունաբերության մեջ հնգամյակի ընթացքում ծախսելիք մեր գումարները, ներառյալ բնակարանային շինարարութիւնը, կազմում են 20.266,600 ռուբլի։

Յերկու խոսք ես այն մասին, թե տեքստիլ արդյունաբերու-
թյունը ինչ չափով և ապահովված հումուլթով, քանի վոր այս
մասին կան տարակուսողներ: Պետք և ասել, վոր հնգամյակի վեր-
ջում մենք մեր դյուղատնտեսության արտադրած բամբակի մոտ
53 տոկոսը ի վիճակի կլինենք վերամշակելու մեր դործարանում.
այս նշանակում և, վոր մենք կունենանք բամբակի ալվելցուկ,
վորը կարող ենք տրամադրել միութենական տեքստիլ արդյու-
նաբերությանը. ուրեմն մենք կարող ենք արտահանել բամբակի
ամբողջ բերքի մոտ 50 տոկոսը: Բացարձակ թվերով արտահան-
վելիք այդ 50 տոկոսն անհամեմատ ավելի մեծ և, քան մեր այ-
սորվա արտածումը: Տարակուսողների այդ մտավախությունն
այսպիսով, ուրեմն, միանգամայն անհիմն և:

Թեթևի արդյունաբերության յերկրորդ ճյուղը մեր կաշու
արդյունաբերությունն և: Կաշու վերամշակման համար մենք
այժմ ունենք 2 գործարան, սակայն այդ գործարանները այն-
քան պրիմիտիվ են, սարքավորումը այնքան նահապետական և,
առանց վորևե հարմարության, վոր հարկավոր և վերանորոգել,
վերասարքավորել: Այդ աշխատանքների համար հնգամյա պլա-
նով նախատեսել ենք 1.075 հազար ռուբլի հիմնական ներդրում:
Պոլիգրաֆ-արդյունաբերությունը մեղանում նույնպես աննա-
խանձելի վիճակի մեջ և այսօր: Ծնորհիվ մեր տպարանների ան-
հարմարության՝ մեր թերթերը, մեր գրականությունը, մեր
գրքերը տեխնիկական բազմաթիվ պակասավոր կողմեր ունեն
թե՛ շարվածքի, թե՛ զեղարվեստական և թե՛ խնայողության
և թե, վերջապես, ուշ տպագրվելու տեսակետից: Մեր պոլիգրաֆ-
արդյունաբերությունը կարիք ունի կատարելագործված վորոշ
մեքենաների, այնպիսի մեքենաների, վորոնք նպաստեն իմ թը-
ված բացերը վերացնելուն:

Պոլիգրաֆ-արդյունաբերության կանոնավոր կազմակեր-
պումը, անշուշտ, մեծ նշանակություն ունի մեր կուլտուրական
հեղափոխական վերելքի համար: Այս տեսակետից պոլիգրաֆ-
արդյունաբերության վրա առանձին ուշադրություն պետք և
դարձնենք: Հնգամյակում նախատեսված և 768 հազար ռուբլի,
հաշված նաև քնակարանային շինարարության դումարները:

Մենդի և համի արդյունաբերության ուղղությամբ հնգամյա-
կով նախատեսված են մի շարք նոր գործարաններ: Գյուղատնտե-
սության մասին խոսելիս յես արդեն հիշատակեցի, վոր մենք հիմ-
նում ենք կոնսերվի յերկու մեծ գործարան— 557 հազար ռուբ.
հիմնական ներդրումով: Հնգամյակի մեր նվաճումներից և լինելու

Լենինականում կառուցվելիք շաքարի գործարանը : Շաքարի տրեստի ներկայացուցիչները տեղում ուսումնասիրելով մեր ճակնդեղի վորակը, յեկան այն աներկրա յեղրակացության, վոր մեր յերկրում անպայման պետք է հիմնել շաքարի գործարան : Մեր ճակնդեղի պարունակած շաքարի տոկոսն ավելի բարձր է, քան նույնիսկ Մուկրայնայինը : Հողային տարածությամբ, ինչպես նաև ելեքտրոններգելայով, կառուցվելիք գործարանը միանգամայն ապահովված կլինի : Բացի այդ նպաստավոր պայմաններից, մենք Լենինականում ունենք և ազատ բանվորական ուժ, վոր կարելի յեղրադեցնել շաքարի արտադրության մեջ : Ուրեմն, շաքարի արտադրության գործը կազմակերպելու համար մենք ունենք բոլոր հիմնական նախադրյալները : Տարակուսանքի առարկա յերմինչև այժմ կառուցվելիք գործարանը հումուլթով լիովին ապահովելու հարցը. սակայն այսօր այդ հարցը նույնպես լուծված է բարեհաջող կերպով : Գործարանն աշխատելու յեղրիվ բեռնավորմամբ : Շաքարի արդյունաբերությունը կազմակերպելու նպատակով հնգամյա պլանով նախատեսել ենք 5-860 հազար ռուբլի :

Այնուհետև, խաղողի առատ բերքը և այգիների հետադա դարգացումը, բնականաբար, պետք է առաջադրելին «Արարատ» գործարանի վերասարքավորման և նրա արտադրողականության բարձրացման անհրաժեշտությունը, վորպեսպի նա հումուլթի ամբողջ սպրանքային մասը վերամշակելու հնարավորություն ունենա : Այս նպատակով հնգամյակը նախատեսում է 1,213 հազար ռուբլի, ներառյալ բնակարանային շինարարության գումարները : Յեվ, վերջապես, կարտոֆելի սպուման համար նպաստավոր շուկա ապահովելու նպատակով, ինչպես արդեն ասացի, նախատեսված է Նոր-Բայազետում կառուցել շաքարա-ուլային գործարան, հատկացնելով այդ գործին 259 հազար ռուբլի :

Իմ թված այս ձեռնարկումներով սպառվում են հնգամյա պլանով ծրագրված արդյունաբերական այն խոշոր աշխատանքները, վորոնք կարգավորվում են մեր Ժողովրդական Տնտեսության Խորհրդի կողմից :

Միութենական և Ֆեդերատիվ արդյունաբերական ձեռնարկություններից, վորոնք գործում են Հայաստանում, պետք է հիշատակել Հայրամբակի բամբակաղտիչ, ձիթան և ոճառի գործարանները, վորոնք վերասարքավորման, ընդլայնման ու կատարյալ գործման համար հնգամյա պլանով նախատեսված են բազմալան զգալի գումարներ : Այսպիսով թեթև արդյունաբերության հիմնական ներդրումները, չհաշված միութենական և Ֆեդերատիվ ար-

դժուարեւորութեան դժով կատարվելիք ներդրումները, հալածարէն 30 միլիոն ոտուրու, հաշված նաեւ բնակարանային շինարարութեան գումարները:

Յեթն հանրապետական արդյունաբերութեան արդէն ստացել է իր վարձը պատկերը, նշել է իր զարգացման ուղիները և հաստատուն կերպով ու հիմնավորապէս ապահովել է իր առաջխաղացումը, ապա նույնը չի կարելի ասել տեղական արդյունաբերութեան մասին:

Մինչև այժմ մեր տղքատիկ տեղական արդյունաբերութեանը ընթացել է միայն յերկու ուղիով՝ շինանյութերի և սննդի ու համէ արտադրութեան դժով:

Տեղական արդյունաբերութեան մասին թե մեր հանրապետական և թե մանաւորապէս տեղական մարմիններն անհրաժեշտ հոգացողութիւն չեն հայտնաբերել մինչև որս: Տեղական արդյունաբերութեան նկատմամբ անհրաժեշտ հետաքրքրութիւն չի հայտնաբերված: Վոչ միայն տեղական տնտեսական կյանքի կազմակերպման ու զարգացմանը նպաստելու, այլ նաեւ տեղական բյուջէին ուժանդակելու տեսակետից: Այս ուղղութեամբ շատ քիչ բան ենք արել, և մեր հնգամյա պլանի պահասաւոր կողմերից մեկը պետք է համարել տեղական արդյունաբերութեան վերարկայալ հարցերի անբավարար լուծումը:

Ներկա հնգամյակի մեջ մեր գաղափարներից միայն Զանգեզուրի, Լենինականի և Յերեւանի գաղափարների արդյունաբերութեան վերարկայալ հարցերն են ստացել քիչ թե շատ զգալի լուծում: Մյուս գաղափարների պատկերը հնգամյա պլանի մեջ չի ցույց տրված: Քանի զեռ ուշ չե՛, պետք է մտածել այս ուղղութեամբ և կազմել տնտեսականապէս հիմնավորված պլաններ՝ մեր տեղական արդյունաբերութեան զարգացումն ապահովելու նպատակով:

Արդյունաբերական ձեռնարկումների շարքը վերջացնելու համար յերկու խոսք ևս մեր տնայնագործութեան մասին: Հայաստանի դյուղերում և քաղաքներում բնակչութեան մեծ մասը զբաղվում է տնայնագործութեամբ: Նրանց մեջ զարգացած են դանազան արհեստներ, վորոնք խոշոր նշանակութիւն ունեն մեր տնտեսական կյանքում: Վերցնենք թեկուզ դրանցից ամենակարեւորը — դորդագործութիւնը, վոր մեր տնայնագործական արդյունաբերութեան մեջ զգալի տեղ է բռնում: Տնայնագործութեան այս ճյուղը նախ մեծ թիվով անձանց աշխատանք է հայթայթում, և ապա արտադրածն հիմնաւի նյութ է մատակարարում: Այնուհետեւ մի շարք այլ արհեստներ, ինչպէս որինակ, վոսկերէութիւնը, դարբնութիւնը —

ներ, ապա Զուլհալուլթյունը, նույնպես առանձին—առանձին ոժանդակ դեր են կատարում մեր ժողովնախառնության մեջ :

Յերեանից վոչ հետո հիմնված Նոր-Արարիկի քաղաքը այսօր ամբողջապես մի փոքրիկ դրժարան է : Ամեն մի քաղաքացի իր տանն ունի մի փոքրիկ դադգյահ, պատրաստում է գեղեցիկ ձեռագործներ և հանում է շուկա : Այս ցույց է տալիս, վոր տնայնագործական արդյունաբերությունը դարգանալու նախադրյալներ, ինչպես նաև տնտեսական վորոչ հիմքեր ունի : Ժողովնախորհրդի մեր տնտեսության այս ճուղի վրա պատշաճ ուշադրություն պետք է դարձնի : Մեր այս մի շարք ձեռնարկումներն, անշուշտ, հսկայական դուժարներ են պահանջում : Արդյունաբերության գծով հնգամյակում ծախսելու յենը 87.700.000 ուրլի, առանց բնակարանային շինարարության, վորից 25.000.000—ը մասնավորապես ելեքտրականության գծով : Համաձայն Միութենական Պետպլանի վերջին վարիանտի՝ հիմնական ներդրումները մի քանի ճյուղերի վերաբերմամբ զգալիորեն ավելացրած են, վորից բնականաբար և համապատասխան չափով ավելանում է նաև հիմնական ներդրումների իմ հիշատակած 87,7 միլիոն ուրլու ընդհանուր դուժարը : Այդ հիմնական ներդրումների հետևանքով ամբողջ արդյունաբերության հիմնական դրամապլուխը, վոր այսօր կազմում է 9.838 հազար ուրլի, հնգամյակի վերջում կհասնի 59.971 հազար ուրլու կամ կաճի 632 տոկոսով :

Յենդային և մանր արդյունաբերության ամբողջ արտադրանքը, վոր 26—27 թ. անփոփոխ դներով 1927—28 թ. հավասար եր 38,2 միլիոն ուրլու, հնգամյակի վերջին տարում կգտնա 155,8 միլիոն ուրլի, կամ կաճի 307,8 %-ով : Այդ դուժարից հանրապետական արդյունաբերության ամբողջ արտադրանքը 9100,0 ուրլուց հասնելու յե 82100 հազար ուրլու, պղնձինը՝ 2200 հազարից 8700 հազար ուրլու, բամբակինը 5700 հազարից՝ 18800 հազար ուրլու և այլն : Ամբողջ արտադրանքի սպրանքային արժեքը, վոր 27—28 թ. հավասար եր 37,2 միլիոն ուրլու կամ ամբողջ արտադրանքի 97,4 տոկոսի, հնգամյակի վերջում կազմելու յե 151,6 միլիոն ուրլի կամ 97,2 տոկոս, բացարձակորեն աճելով 309,7 տոկոսով : Վերջապես, հանրայնացված սեկտորի բաժինն ընդհանուր արտադրանքի մեջ, վոր 27—28 թ. կազմում եր 68,4 %, հնգամյակի վերջում կհավասարի 91,9 տոկոսի :

Արդյունաբերության մասին խոսելիս չի կարելի կանդ չառնել մի շարք վորակային ցուցանիշները վրա : Մեզ վոչ միայն հետաքրքրում են հիմնական ներդրումները, վորպես դուժարներ, այլ և

այն, թե ինչպիսի եֆֆեկտ են տալու այդ ներդրումները, թե ինչ հետևանքներ ենք ստանալու մենք մեր ձեռնարկումներից: Կանդատները նախ ինքնարժեքի վրա: Ինչ պատկեր է ստանում ինքնարժեքի հարցը հնգամյակի ընթացքում: Պետք է ասել, վոր այդ ասպարիպում մենք չունենք այն հաջողությունները, վոր պետք է ունենայինք: Այստեղ մենք կենտրոնական իշխանություն կողմից տրված հիմնական սկզբունքային դիրեկտիվը չենք կարողացել լրիվ կերպով կատարել:

Ինքնարժեքը հնգամյակի վերջում պիտի իջներ 35 տոկոսով, սակայն արդյունաբերության տված տվյալներով մեղաճանում ինքնարժեքը իջնում է միայն 26,2 տոկոսով: Այս, անշուշտ, մեր խոշոր բացերից մեկն է, վոր պետք է աշխատենք անպայման վերացնել, դործադրելով բոլոր հնարավոր միջոցները: Հիմնական ներդրումները կատարվելու յեն վոչ միայն բյուջեյի հաշվին, վոչ միայն պետական գանձարանի հաշվին, այլ և արդյունաբերության ներքին կուտակումներից, վորոնք ստացվելու յեն ինքնարժեքի իջեցման հետևանքով: Համադրմամբը պետք է հրահանդի և չեչտի, վոր դների իջեցման ասպարիպում մենք պարտավոր ենք կատարել բարձրագույն մարմինների դիրեկտիվը, վոր ինքնարժեքի իջեցումը պետք է ապահովել 35 տոկոսով: Այդ հնարավորությունը, պետք է ասել, արդյունաբերությունը ունի, վորովհետև արդյունաբերության մի քանի ճյուղերի տնտեսական վիճակը թույլատրում է ինքնարժեքն իջեցնել: Բերեմ մի քանի թվեր: Պեմզան իջեցնելու յե ինքնարժեքը 53,0 տոկոսով. այս հանդամանքը ցույց է տալիս, վոր նրա ինքնարժեքը մինչև որս չափազանց բարձր է յեղել: Անտառանյութերի ինքնարժեքը իջնում է 31,4 տոկոսով, տեկստիլ արդյունաբերությանը՝ չորս տարվա ընթացքում 20,1 տոկոս, կաշվարդինը՝ 8,0 տոկոս, մեքենայական դործարանինը՝ 4,8 տոկոսով, սակայն միջին իջեցման տոկոսը, ինչպես ասացի, կազմելու յե 26,2 տոկոս: Այսպիսով, ինքնարժեքի իջեցման ասպարիպում մենք գեոուս շատ անելիքներ ունենք:

Յեթե ինքնարժեքի իջեցման ասպարիպում մենք բարձր որդանների դիրեկտիվը խախտել ենք, չենք կատարել, ասլա վաճառքի դների մեջ մենք ունենք արդեն բոլորովին հակառակ պատկեր: Վաճառքի դները ըստ դիրեկտիվի հնգամյակի վերջում պետք է իջնեյին ընդամենը 17-18 տոկոսով, մինչդեռ մեր արդյունաբերությունն այստեղ հայտնաբերել է զգալի վոդեորություն, իջեցման տոկոսները հասցնելով 24,8 տոկոսի: Այս, ընկերներ, նույնպես սխալ է և հարկավոր է շտկել. յեթե մենք առաջին դեպքում

պետք և աշխատանք ինքնարժեքը իջեցնել 35 %-ով, ապա 2-րդ օղեսպնում մենք պետք և 24,8-ը նվազեցնենք և հասցնենք 18-ի, քանի վոր այս վերջին տոկոսները ստացվում են ի հաշիվ սոցիալ-խնայարկան կուտակման:

Վաճառքի դեների իջեցման դերակատարում ունեն նույն պեմ-
պան՝ 42,6 տոկոս, անտատային շինանյութերը՝ 26,6 տոկոս,
տեկատիլը՝ 13,5 տոկ., կաշվարդը՝ 6,1 տոկ. և մեքենայական
գործարանը՝ 5,6 տոկոս: Սակայն չնայած այդ անհամաչափու-
թյան, այնուամենայնիվ, արդյունաբերության սոցիալիստական
կուտակումը վորոշ չափով աճում և: Յեթե այդ կուտակումը 27-28
թիվին կադմում եր հիմնական կապիտալի 10,8 տոկոսը, ապա
հնգամյակի վերջում նա հավասարվելու յե 11,9 տոկոսի, կամ ա-
մելանալու յե 1,1 տոկոս, վոր սակայն բավարար չի կարելի հա-
մարել:

Ինչպիսի փոփոխությունների յե յենթարկվում աշխա-
տավարձը: Միջին աշխատավարձը բարձրանում և 26-27 տոկո-
սով վորից ծանր արդյունաբերության մեջ 23,3%: Մասնավո-
քապես Հայկդնձի արդյունաբերության մեջ յենթադրվում և աշ-
խատավարձը բարձրացնել 33,7 %-ով: Աշխատավարձի հարցում
ևս, ինչպես ինքնարժեքի ասպարիզում, մենք լրիվ չենք իրագոր-
ծել մեր ստացած դիրեկտիվը: Սակայն, յեթե ի նկատի ունենանք
տեկատիլ արդյունաբերության մեջ դրադված անվորակ բանվո-
րության ճնշող քանակը, վոր իջեցնում և միջին աշխատավարձը,
ապա այս ասպարիզում մենք ավելի նպաստավոր պայմաններում
ենք դանվում, քան ինքնարժեքի հարցում: Այս ուղղումից հետո
միջին աշխատավարձը մեղանում հետ չի մնում բարձրագույն որ-
գանների տված նորմայից:

Համեմատաբար լավ և դրուսթյունը արտադրողականության
բարձրացման ասպարիզում: Միութենական 110 %-ի դիմաց մե-
ղանում արտադրողականության բարձրացման միջին տոկոսը կադ-
մում և 248,8 վորից ծանր արդյունաբերության մեջ՝ 304,3 տո-
կոս, իսկ թեթև արդյունաբերության մեջ՝ 181,9%: 1927-28 թը-
վին մի բանվորի միջին արտադրանքը բացարձակ թվերով կադ-
մում եր ծանր արտադրության մեջ՝ 174 ո. 72 կ., իսկ թեթև
արդյունաբերության մեջ՝ 455 ո. 04 կ. հնգամյակի վերջում
նույն թվերը համապատասխանորեն հավասարվում են 531 ո. 60 կ.
և 845 ո. 79 կ.: Իմ թված ձևոնարկումները, բնականորեն, պետք
և արդյունաբերության մեջ ներդրավեն բանվորական նոր կադ-
քեր: 1927-28 թվին արդյունաբերության մեջ աշխատող բանվո-

ների թիվը հասնում էր 3873—ի, հնգամյակի վերջում այդ թիվը հասնելու յե 10982—ի կամ ավելանալու յե 283,6%, չհաշված Արթիկի տուֆի վրա աշխատող բանվորներին, վորոնց թիվը հասնելու յե 3000—ի :

Աշխատանքի տեսչություն տեսակետից պետք է հիշել 7—ժամյա բանվորական որվա մասին : Բոլոր նորակառույց գործարանները աշխատանքները սկսելու յեն 7—ժամյա բանվորական որվա : Հանրապետական հատուկ հանձնաժողովի միջոցով ուսումնասիրվում է այսոր մի շարք գործարաններում 7—ժամյա բանվորական որ մտցնելու հարցը : Բանվորների կենցաղային դրությունը բարելավելու, մասնավորապես աշխատանքի պաշտպանության գործը գոյություն ունեցող արդյունաբերական ձեռնարկություններում կանոնավոր հիմքերի վրա դնելու նպատակով մենք նախատեսել ենք հնգամյակում 753 հազար ուսուրի : Ինչ վերաբերում է նոր կառուցվելիք գործարաններին, նրանք աշխատանքի պաշտպանության տեսակետից պետք է համապատասխանեն տեխնիկական բոլոր պահանջներին :

Արդյունաբերության մասին իմ համառոտ ասելիքները ավարտելու համար կանգ կառնեմ արդյունաբերության մի կարևորագույն ճյուղի՝ էլեկտրականության վրա, վորը յես գիտավորյալ կերպով առանձնացրի ծանր արդյունաբերությունից : Շնորհիվ մեր գետերի սխտեմի՝ Հայաստանը բավական հարուստ է էլեկտրոեներգիայով : Թե ինչպիսի կարևոր նշանակություն ունի էլեկտրականությունը արդյունաբերության և առհասարակ ամբողջ ժողովրդական տնտեսության համար, այդ մասին ավելորդ է խոսել, մանավանդ, յերբ այդ եներգիան այնպես էժան է մեկանում : Մեր լեռնային գետերը էժան էլեկտրոեներգիայի անրապատ է հարուստ աղբյուր են հանգիստանում : Այդ հնարավորությունների նպատակահարմար ոգտագործումը նպաստելու յե մեր տնտեսության վերելքին, նրա սոցիալիստական վերակառույցմանը :

1927 թ. մենք ունեյինք զանազան մանր և խոշոր 23 էլեկտրոկայան՝ 5137 կիլով. կարողությամբ : Հնգամյակի վերջում ունենալու յենք 29 էլեկտրոկայան 47,780 կիլ. կարողությամբ կամ մոտ 9—10 անգամ շատ, քան այսոր : Կիլովատների տասնապատկման հետ ավելանում է նաե եներգիայի ոգտագործման աստիճանը : Դուք գիտեք, վոր վոչ մի կայանի ուժ տեխնիքապես լիովին ոգտագործել հնարավոր չէ : Ներկայում գոյություն ունեցող մեր էլեկտրոկայանների ոգտագործման տոկոսը նորմալ է, հավասար

և 64-ի: Հնգամյակի վերջում այդ թիվը հասնելու յև 70,8-ի, մի րան, վոր ելեքտրականության մեջ աշխատող մեր ընկերներին շատ էլ դուր չի գալիս, և վորը սակայն ցույց և տալիս, թե մեր կարելիք տվելի մեծ և, քան նույնիսկ հնգամյակի վերջում մեր ունենալիք կայանների կարողութունը: Նոր կառուցվելիք խոշոր կայաններից առանձին ուշադրության արժանի յեն Զորագետի հիդրոէլեքտրոկայանը, վոր ավարտելու յենք 30-31 բյուջետային տարում, և վորը 20,000 կիլովատ ուժ և ունենալու և վորի վրա հնգամյակի ընթացքում պիտի ծախսվի 7,5 միլիոն ուրլի: Ապա գալիս և Քանաքեռին, վոր նույնպես 15 հազար կիլովատ ուժ և ունենալու և պետք և արժենա 8,5 միլիոն և ավարտվելու յև 32—33 թվին: Այս յերկու մեծ հիդրոէլեկտրոկայանների վրա ծախսելու յենք 16 միլիոն: Տեղական հիդրոէլեքտրոկայաններից պետք և հիշատակել Յեւեանին՝ 4500 կիլովատով, վորի վրա հնգամյակում ծախսելու յենք 735 հազար ուրլի: Լենինականին՝ 5200 կիլովատով, վորի վրա ծախսվելու յև 1535 հազար ուրլի: Այս յերկուսն էլ կառուցված են այսօր, սակայն մեր նախատեսված դումարները ծախսվելու յեն նրանց ընդարձակման և նրանց կարողութունը ծրագրված չափերին հասցնելու նպատակով: Այնուհետև, հիշենք Իջևանի հիդրոէլեքտրոկայանը, վոր ունենալու յև 550 կիլովատ և վորին հատկացրել ենք 750,000 ու և վերջպես, Ղաթարի հիդրոկայանը՝ 3000 կիլ. կարողությամբ, վորի համար նախատեսված և ծախսել 1,000 հազար ու: Այնուհետև, հնգամյակով նախատեսված են գլուղական մեծ ու փոքր 8 հիդրոէլեքտրոկայան—Դիլիջանում, Գորիսում, Մեղրիում, Կարմիր-Գյուղում, Քեչիչքենդում, Ախալյում, Բարանայում, վորոնցից հինգը բոլորովին նոր են կառուցվելու, ընդհանուր կարողությամբ 525 կիլովատ, և վորոնց վրա ծախսելու յենք 1,256 հազար ուրլի:

Հնգամյակը լուծում և և մի խիստ կարևոր հարց, այդ մեր բոլոր խոշոր հիդրոէլեքտրոկայանների շագկապման հարցն և: Դուք դիտեք, վոր Հայաստանի լեռնային գետերի և վտակների ջրի դեբետը տարվա բոլոր ժամանակներում և զանազան յերկրամասերում միատեսակ չէ: Այդ բնական յերևույթը կարող և ունենալ և անպայման կուռնենա իր ազդեցութունը մեր այս կամ այն հիդրոկայանի կարողության վրա, պահելով այդ կարողութունը ջրի դեբետից կախված վիճակում: Տարերքի այդ ազդեցութունը թուլացնելու և վերացնելու նպատակով անհրաժեշտ և համարված Զորագետի, Լենինականի, Քանաքեռի և Յեւեանի հիդրոէլեքտրոկայանների շաղկապումը (кустование), վորպեսզի մի կայանի պա-

հետի ուժով ողնության հասնենք մյուսին, վորը իմ թված պատ-
ճառների հետևանքով կարիք կունենա ոժանդակության: Այս աշ-
խատանքներին մենք հատկացրել ենք 3 միլիոն ուրբլի: Ելեքարո-
շինարարական և թուրք ձեռնարկումների համար այսպիսով
հնդամյա սլանով նախատեսել ենք 24-276 հազար ուրբլի:

Ելեքարական նորանոր հնարավորություններ հայտնադործելու
նպատակով դիտական հետախույզական աշխատանքների համար
հնդամյակը նախատեսել է 750 հազար ուրբլի: Այսպիսով, ելեք-
արական շինարարության վրա ծախսելու յենք հինգ տարվա ըն-
թացքում այնքի քան 25 միլիոն ուրբլի:

Գալով ելեքարոններդիայի ողտադործման հարցին, պետք է
ասեմ, վոր 1927—28 թ. ծախսված է 14-900 հազար կիլովատ-
ժամ, վորից արդյունաբերությունը սպառել է 12-400 հազար կ-
ժ., դյուղատնտեսությունը 500 հազար կ. ժ., կոմունալ և կենցա-
ղային կարիքների համար սպառված է 2000 հազար կիլովատ ժամ:
Ծամակի վերջին տարում ելեքարոններդիայի ընդհանուր սպա-
ռումը հասնելու յե 100 միլիոն կ. ժ., վորից արդյունաբերությու-
նը սպառելու յե 87 միլիոն կ. ժ., դյուղատնտեսությունը 6 միլ-
կ. ժ. և վերջապես կոմունալ և կենցաղային կարիքները սպառե-
լու յեն 7 միլիոն կ. ժ.:

Ելեքարականության մասին իմ ասելիքը վերջացնելու նպա-
տակով մի քանի խոսքով անհրաժեշտ եմ համարում կանգ առնել
նրա արդյունավետության, Եֆֆեկտիվության վրա: Ինչ արժե
մեզ ելեքարոններդիան: Այս տեսակետից մենք միանգամայն բա-
րենապաստ և բացառիկ պայմաններում ենք դառնվում: Յերեանում,
որինակ՝ մի կիլովատ-ժամի ենթադիայի ինքնարժեքը սպառողին
նստում է 2,5 կոպեկ այսօր, իսկ հնդամյակի վերջում իջնելու յե
1,8 կոպեկի: Լենինականում նույն կիլովատ ժամը ար-
ժե 5,2 կոպեկ, իջնելու յե 1,8 կոպեկի: Ձորադետի և
Քանաքեռի կայանների ինքնարժեքը նույնպես լինելու յե 1,8 կո-
պեկ: Մինչդեռ Անդրկովկասյան մի շարք հիդրոէլեքտրակայաննե-
րունեն անհամեմատ բարձր ինքնարժեք: Այսպես՝ Չաղեսի ենե-
րդիայի ինքնարժեքը սպառողին այսօր նստում է մի կիլովատ-ժամը
4,7 կոպեկ, վորը հնդամյակի վերջում իջնելու յե 3,2 կոպեկի:
Նույնու կայանի ինքնարժեքն այսօր 12 կոպեկ է, վորը հնդամյակի
ընթացքում մնում է անփոփոխ: Վերջապես, Ռիոնդեսի կիլովատ-
ժամը սպառողին արժենալու յե 3 կոպեկ: Այսպիսով, Անդրկով-
կասում ամենանվազ ինքնարժեքի պիտի մատակարարեն մեր հիդրո-
էլեքտրոկայանները: Սակայն իջևանի ելեքարոկայանի ինքնար-
ժեքն անհամեմատ բարձր է Անդրկովկասյան բոլոր ելեքտրոկա-
յանների ինքնարժեքից և հնդամյակի վերջում կազմելու յե 14

կոպեկ: Բայց Իջևանի ելեքտրոկայանի պատժությունը ձեզ բոլորիդ ծանոթ է, նրա կատուցումը դուռ տնտեսապես չի հիմնադրված, այստեղ կան քաղաքական նկատառումներ: Միանով յես ավարտում եմ իմ առելիքն արդյունաբերության մասին:

IV. ՏՐԱՆՍՊՈՐՏ

Ընկերներ, յես անցնում եմ մեր տնտեսության մի այլ ճյուղին, վորն ինքնին մի ազդակ է լինելու թե դյուղատնտեսության և թե արդյունաբերության զարգացման համար, այդ մեր տրանսպորտը՝ մեր ճանապարհներն են: Դուք գիտեք, թե ինչ խոշոր նշանակություն ունեն ճանապարհները տնտեսության մեջ: Յեթե ուզում եք մի յերկրի տնտեսական բարեկեցության աստիճանն իմանալ, նայա և տուջ ուշադրություն դարձրեք, թե ավյալ յերկիրը վոր չափով և ապահովված ճանապարհներով: Այդ տեսակետից պետք է առել, վոր Խորհրդային Հայաստանն առանձին պարձենալու առիթ չունի: Մենք դգալի չափով ազգատ ենք ճանապարհներով: Յեթե վերցնենք մեր յերկաթուղին, նա ժաղաղենի նման միայն անցնում է հանրապետության սահմանամերձ շրջաններով, կտրելով մեծ մասամբ այնպիսի տարածություններ, վորտեղ խիտ բնակչություն, մոտիկ բնակավայրեր բոլորովին չկան: Մեր յերկաթուղին կտրում է ամբողջ Սարդարապատի հարթավայրը, վորտեղ անցնում ենք տասնյակ կիլոմետր և բնակչություն չենք նշմարում: Մեր յերկաթուղին, վորը կառուցված է ցարի կառավարության օրոք, հետապնդելիս և յեղել վոչ թե յերկրի տնտեսությանն օժանդակելու նպատակ, այլ դուռ աղմինխտրաախիվ, ռադմական նպատակներ: Այսօր յերբ մեր ուշադրությունը դարձրել ենք վոչ թե պատերազմների միջոցով նորանոր յերկրներ դրավելու վրա, այլ գլխավորապես մտահոգված ենք յերկրի դյուղատնտեսության, արդյունաբերության և առհասարակ ժողտնտեսության բարձրացման հարցով, այս տեսակետից տրանսպորտի հարցը, ընկերներ, մասնավորապես յերկաթուղու հարցը, կարևորագույն նշանակություն և ստանում մեզ համար: Յերկաթուղադծի ապագա զարգացումը, այսպիսով, պայմանավորվում է մեր տնտեսական վերելքի, ժողտնտեսության ընդհ. աճմամբ: Յերկաթուղային նոր կառուցվածքներ նախատեսված են յերկու ուղղությամբ, մի կողմից Աղստաֆայի վրայով դեպի Յերևան և մյուս կողմից՝ Ալյաթ—Ջուլֆա հիմնական դծից դեպի Ղափանի հանքերը: Յես չեմ հաշվում Լևենինական—Արթիկ գիծը, վոր սկսված է այս տարի և պետք է ավարտվի մինչև աշուն: Աղստաֆա—Յերևան գծից այս

Հնգամյակում պետք է կառուցվի մոտ 50 կիլոմետր, Աղստաֆայից կամ Յերեանից սկսելով :

Ղափան—Ուխչիչայ գիծը դարձյալ ունենալու յե մոտ 40 կիլոմետր տարածություն :

Այսպիսով, մեր յերկաթուղադիծը Հինդ տարում Հարստանում է այդ յերեք գծերով, ժորոնցից Աղստաֆա—Յերեան գիծը շարունակվելու յե Հաջորդ Հնգամյակում :

Այս գծից Հնգամյակի ընթացքում կառուցվելիք 50 կիլոմետր տարածության վերաբերմամբ այսոր յերկու Հիմնական տեսակետ կա : Վորոշ ընկերներ նպատակահարմար են համարում այդ գիծը սկսել Աղստաֆայից դեպի Յերեան, այսինքն՝ առաջին Հերթին չինել Աղստաֆա—Իջևան հանգույցը : Մի շարք այլ ընկերների կարծիքով գիծը պետք է սկսել Յերեանից և հասցնել մինչև Ախտա : Մեր Հնգամյա պլանը Հիմնադրելիս, անշուշտ մենք պետք է ծանրանանք այս հարցի լուսարանման վրա, տնտեսապես Հիմնադրելով մեկ կամ մյուս տեսակետը :

Գալով Ղաթար—Ուխչիչայ գծին, պետք է ասել, ժոր այն տրնտեսապես միանգամայն Հիմնավորված է : Դուք գիտեք, ժոր ուղտերի կարավաններով չենք կարող նպատակահարմար կերպով շահագործել Ղաթարի մեր հանքերը, և այդ իսկ պատճառով հսկայական դումարներ ենք գործադրում պղնձի փոխադրության համար : Այդ տեսակետից Ղաթար—Ուխչիչայ գիծը բավարարելու յե պղնձահանքերի կարիքները : Յերրորդ գիծը, ժորի մասին արդեն ասացի, Լենինական—Արթիկ յերկաթուղադիծն է, ժոր ունի 33 կիլոմետր տարածություն : Յերկաթուղային չինարարության ապագա ծավալման, նրա հետագա զարգացման տեսակետից անհրաժեշտ է մեր տնտեսության համար մի կարևորագույն և խոշոր հարց լուծել, այսինքն՝ ինչ ուղղությամբ շահավետ կլինի զարգացող Ժողովրդական ապրանքային մասսան սպառել : Վերջինս, որինակ, Արթիկի տուֆի արտածման հարցը : Յեթև տուֆի արտադրությունը կատարենք նույնիսկ այն թափով, ժոր նշված է մեր Հնգամյակում, ապա դեպի Միտլիցյան խոշոր կենտրոնները պետք է ուղղենք ապրանքների մի հսկայական քանակություն : Յեկ ահա, բնականաբար, հարց է առաջ գալիս, թե այդ ապրանքների հսկայական քանակը ի միճակի կլինի, արդյոք, փոխադրելու Լենինական—Նովոթրուդ գիծը, թե նպատակահարմար կլինի Յերեան—Ջուլֆա, Լենինական—Յերեան—Աղստաֆա, կամ վերջապես՝ Լենինական—Ղարաբաղիլիսա—Աղստաֆա գծերով կապմակերպել մեր ապրանքների արտահանությունը : Ահա հարցեր, ժոր

րոնք յերկաթուղային շինարարության մեջ խաղալու յեն վճռա-
կան դեր, և վորոնց ուսումնասիրության վրա մենք պետք և ամե-
նալուրջ ուշադրություն դարձնենք: Այնուհետև, բնիկերն, նույն-
քան կարեւոր և այժմեական հարց և Սարգսրարատը Եջմիածնի,
Ջանգիրասարի վրայով անմիջապես Յերեանի հետ և Յերեանը մի
շարք գյուղերի վրայով Ղամարլույի հետ միացնելու հարցը:

Մեր առաջադրած այդ խնդիրներն ունեն տնտեսական խոշոր
նշանակություն, այդ ձևոնարկումներով մենք յերկաթուղագիրժը
կմոտեցնենք բնակչությանը, նպաստելով ժողտնտեսության բարձ-
րացմանը: Այժմ հնգամյա պլանով մեր յերկաթուղին ավելանալու
յե 122 կիլոմետր տարածությամբ, վորի համար ծախսելու յենք
11.350 հազար ռուբլի:

Յերկաթուղային շինարարության մեջ առանձնապես պետք և
հիշատակել Յերեանի նոր կայարանի կառուցումը, Ղարաքիլիսայի
և Լենինականի կայարանների, ինչպես նաև Լենինականի և Յե-
րեանի գեպոնների ընդարձակումը, բանվորական բնակարանային
շինարարությունը, գնացքների կանոնաւորման և վերատարբա-
ւորման հարցերը և այլն և այլն, վորոնք ամենքն եւ գտել են ի-
րենց արտացոլումը հնգամյակի մեջ:

Հաղորդակցության միջոցների յերկրորդ խումբը կազմում են
անուշխ ճանապարհները: Ընկերներ, անուշխ ճանապարհները սո-
վորարար ընդունված և բաժանել չորս խմբի՝ միութենական, հան-
րապետական, տեղական նշանակություն ունեցող ճանապարհներ
և գեպի գլխավոր ճանապարհները և յերկաթուղագիրժը տանող
ճանապարհները (Подездрные пути) Այս չորս կարգի ճանապարհները
մեղանում համեմատաբար ավելի լավ վիճակի մեջ են, թեպետե
նրանց ընդհանուր տարածությունը գեոուս հեռու յե բավարար լի-
նելուց: Այս տեսակետից մեր հանրապետությունը պետք և դասել
անճանապարհ կամ ավելի քիչ ճանապարհ ունեցող յերկրների շար-
քը: Հնգամյակի ընթացքում համամիութենական ճանապարհներն
ավելանալու յեն 31 կիլոմետրով, հանրապետականները՝ 16 կիլո-
մետրով, տեղականները՝ 1450 կիլոմետրով և աորերման ճանա-
պարհները՝ 398 կիլոմետրով. այսպիով ճանապարհների ընդհա-
նուր տարածությունը 1753 կիլոմետրից կդառնա 3648 կիլոմետր:
Խորը գիտակցելով գեպի յերկաթուղագիրժը տանող ոժանդակ ճա-
նապարհների կարեւորությունը, հնգամյակում առանձին ուշադրու-
թյուն և դարձված աորերման ճանապարհների վրա, վորոնց տա-
րածությունը 22 կիլոմետրից հասնելու յե 420 կիլոմետրի: Բացի
դրանից, վորպես վորձ, հնգամյակում յենթադրվում և 193 կիլո-

մետր կատարելագործված (հուղրոնով կամ ասֆալտով պատած) ճանապարհներ կառուցել:

Ճանապարհների այս շինարարության հետևանքով բնակչության կարիքների սպասարկման չափը զգալիորեն կրարճրանա: Յեթե այսօր 1 կիլոմետր ճանապարհը սպասարկում է 503 բնակչի կարիքներ, ապա հնդամյակի վերջում սպասարկելու յե 309 բնակչի կարիքներ, այսինքն՝ սպասարկումն ավելանում է մոտ յերկու անգամ: Հնդամյակի ընթացքում անույս ճանապարհների շինարարության համար, բացի յերկաթուղուց, նախատեսված է 21·052 հազար ուռլի, վորից միութենական ճանապարհների վրա ծախսվելու յե 11·900 հազար ուռլի, հանրապետականների վրա 5·646 հազար ուռլ, տեղականների վրա 2·489 հազար ուռլ. և տրեւման ճանապարհների վրա՝ 1·017 հազար ուռլի: Ճանապարհների մասին խոսելիս չի կարելի կանդ չառնել մեր ավտոտրանսպորտի վրա, վոր ունի զարգացման բոլոր նախադրյալները: Յեթե մենք հնարավորություն չունենք յերկաթուղու ցանցը մեր անտեսության պահանջների համեմատ ընդարձակելու, ապա ավտոտրանսպորտի զարգացումը միանգամայն հնարավոր է և անհրաժեշտ. այս նպատակով հնդամյակով նախատեսված են զգալի ներդրումներ:

Այսօր մենք ունենք ավտոտրանսպորտի 12 դիմ 610 կիլոմետր տարածությամբ, վորոնք սպասարկվում են 36 մեքենայով: Հնդամյակի վերջում դների քանակը հասնելու յե 32-ի, աճելով 266,7 տոկոսով, տարածությունը կաղմելու յե 2412 կիլոմետր կամ ավելանալու յե 395,5 %-ով, մեքենաների թիվը հասնելու յե 186-ի կամ ավելանալու յե 523 տոկոսով: Յեթե այսօր ավտոտրանսպորտը փոխադրում է տարեկան մոտ 190 հազար ուղևոր և 355 տոննա աղբանք, ապա հնդամյակի վերջում փոխադրելու յե 505 հազար ուղևոր և 52730 տոննա աղբանք: Սակայն զարգացման այս զգալի և բուռն թափը դեռևս հեռու պետք է համարել մեր կարիքները բավարարելու աստիճանինց: Այս ուղղությամբ ապագայում մենք շատ անելիքներ ունենք:

Հաղորդակցության վերջին միջոցը ջրային տրանսպորտն է, վորով մենք ծայր աստիճան աղքատ ենք: Բացի Սևանա լճից, մենք վորեւս այլ ջրային հաղորդակցության միջոց չունենք: Սակայն Սևանը տեղական հաղորդակցության տեսակետից ունի կարևոր նշանակություն: Միութենական Հաղորդակցության Ճանապարհների Ժողովրդական Կոմիտարիատը մացրել է իր սխտեմի միջնակ Սևանա լիճը: Սևանի վրա նախադնացության տոննաթն ավելացնելու, յերթեկուցությունը կանոնավորելու, ափերն ամրացնելու, նա-

վահանդիստներ և վերջապես բանվորական բնակարաններ կառուցելու նպատակով նախատեսված և 605 հազար ուսուցիչ, բացի այն դուժարներէից, վոր տրամադրվելու յեն Սեանի Փլորան և Ֆաուլտան և ուսումնասիրելու և զանազան զխտական աշխատանքների համար: Այս հիմնական ներդրումների ծախսամար յենթագրում ենք ապրանքատեղափոխումը այսօրվա 2197 տոննից հնգամյակի վերջում հասցնելու 11756 տոննի և մոտ 60 հազար ուղեւորների փոխարեն փոխադրել 94 հազար մարդ:

V. ԺՈՂԿՈՂ

Թույլ տվեք, ընկերներ, անցնել ժողովրդական տնտեսութեան մի այլ ճշուղի՝ ժողովրդական կապին, վորը նույնպես մի աղբակ և մեր տնտեսութեան բնահանուր վերելքի: Մենք, ընկերներ, փոստով և հեռագրով առանձնապես հարուստ չեյինք նախապատեւազմյան շրջանում, սակայն այսօր հնգամյակի առաջին իսկ տարում այդ ուղղութեամբ մենք ունենք խոշոր նվաճումներ: Մեր համարյա բոլոր դավառական կենտրոնները ունեն փոստ-հեռագրական գրասենյակներ, ունեն հեռախոսներ: Խոշոր գյուղի բը նույնպես մասնակից են հաղորդակցութեան այդ կատարելագործված միջոցներին՝ հեռախոսին և հեռագրին: Սակայն բնի. Տեր-Գարբիւլեանի զեկուցման առթիվ արտահայտվող ընկերները ցանկութեամբ եյին հայտնում, վոր հեռախոսի դործն էլ ամէլի մոտեցվի ժողովրդական դանդախածներին, վոր հեռախոսը դառնա սովորական և անհրաժեշտ դործիք ամեն մի աշխատավորի համար, ժամանակը խնայելու և առհասարակ ուսցիւնալ կերպով ոգտագործելու համար: Այս տեսակեաից թե փոստ-հեռագրական հիմնարկները և թե մեր հեռախոսային ցանցը հնգամյակում, անշուշտ, պիտի ստանան զարգացման անհրաժեշտ թափ: Մենք յենթագրում ենք, վոր հնգամյակի վերջում հնարավորութեամբ կունենանք գյուղական բնակչութեան 84 % ընդգրկել փոստ-հեռագրական ցանցով: Յեթե այսօր մի փոստ-հեռագրական գրասենյակի սպասարկման շրջադիծը 215 քառ. կիլոմետր և, ապա հնգամյակի վերջում այդ նույն գրասենյակի շրջադիծը կլինի 166 քառ. կիլոմետր. յեթե այսօր մի փոստ-հեռագրական գրասենյակ սպասարկում և 5337 մարդու կարիք, ապա հնգամյակի վերջում նա կսպասարկի 4634 մարդու կարիք: Այսինքն՝ մոտավորապես 800 մարդով պահպանում և մի գրասենյակի բեռնվածութեամբ, գրասենյակը ամէլի յե մոտենում

քնակչութեանը : Փոստ-հեռագրական հիմնարկները թիվը 59-ից հասնելու յե 91-ի կամ աճելու յե 54 տակոսով :

Հեռախոսացման ասպարիզում յենթադրվում է հնգամյակում ունենալ ուղիղ հեռախոսագիծ Յերևան—Ղարաքիլիսա—Թիֆլիս—Մոսկվա :

Այս հեռախոսագիծը բոլորովին նոր է կառուցվում . մինչև այժմ Թիֆլիսի հետ խոսելիս մենք ոգտվում ենք հեռագրաթելերից , այժմ կունենանք ուղիղ հեռախոսաթել , վորով կկապվենք Միութեան մայրաքաղաքի , Մոսկվայի հետ :

Այնուհետև նախատեսվում է մի նոր ցանց եւ կառուցել Յերևան—Գորիս—Նորաչեն դժով . դրանք այն կենտրոններն են , վոր մեզանից ավելի յեն կտրված է վորտեղ անպայման հարկավոր էր հեռախոսագիծ անցկացնել : Բացի նոր հեռախոսագծերից , հնգամյակով նախատեսված է քաղաքների հեռախոսացանցը յայնացնելը եւ ընդարձակելը : Բացի սովորական հեռախոսներից , վորոնց բաժանորդների թիվը Յերևանում հասնելու յե մոտ 2500—3000-ի , յենթադրվում է մեր յերկու քաղաքներում՝ Յերևանում եւ Լենինականում ունենալ նաև ավարմաս հեռախոսներ : Փոստի դործը կանոնավորելու նպատակով բացի զբառնյակներն ավելացնելուց աւելեացվում է նաև նամակատար ցրիչների թիվը : Կառուցողական աշխատանքներից պետք է հիշատակել Յերևանի փոստ-հեռագրական նոր զբառնյակի կառուցումը , ինչպես նաև բոլոր զավատային կենտրոնների զբառնյակների կառուցումը եւ վերակառուցումը : Կառուցողական աշխատանքների համար նախատեսված է 689 ,5 հազար ռուբլի : Նոր հեռախոսագծերի վրա ծախսվելու յե 1.542 ,8 հազար ռուբլի եւ , վերջապես , հեռախոսացանցն ընդարձակելու համար տրամադրվում է 125 հազար ռուբլի :

VI. ԵՐԵՎԱՆԻ ԹՅՈՒՆ

Այժմ մի քանի խոսք էլ քնակարանային շինարարութեան մասին : Չկա մեկը Հայաստանում , վորին հայտնի չլինեն քնակարանային այն ծանր պայմանները , վորոնց մեջ ապրում է մեր աշխատավորութեանը , մասնավորապես բանվորութեանը քաղաքներում եւ հանքաշատ վայրերում : Մոլորութեան եւ դարձել կրկնել— «վոր մենք քնակարաններ չունենք , այլ դերեղմանների չափ տեղ» : Յերևանում մի շնչի միջին նորման հավասար է 2 ,42 քառ . մետրի , Լենինականում՝ 2 ,71 քառ . մետրի , իսկ Հայաստանի միջին նորման հավասար է 2 ,51 քառ . մետրի , այսինքն՝ մոտ 2 ու կես անգամ

պակաս քան առողջապահական տեսակետից սահմանված ամենա-
նվազագույն նորման, վոր 6 քառ․ մետրից պակաս չպետք է լինի :
Բնակարանային այս ճշնաթամն ազդում է վորչ միայն մեր աշխա-
տավորության առողջության վրա, վորչ միայն թուլացնում է նրա
աշխատունակությունը, այլ նաև հնարավորություն չի տալիս մեր
զարգացող ժողանտեսության համար դրսից հրավիրելու մասնա-
գետ և կարող ուժեր, վորոնց կարիքը մեկանում մեծ է : Պարզ է,
ընկերներ, վոր մեր հնգամյակում բնակարանային հարցը պետք է
զբաղի առանձին ուշադրություն : Բնակարանային սուր ճշնա-
թամը թուլացնելու համար հարկավոր են մեծ կապիտալներ, ըզ-
րալի դրամազույններ : Մենք մինչև այսօր, անցյալ 8 տարվա շի-
րարության ընթացքում, 40—45 միլիոն դրամ ենք հասկացրել
յուրս բնակարանային շինարարության, սակայն այդ դուժարը, վոր
առողջապես ծախսված էր նպատակին զգալի կերպով չի թեթևաց-
րել մեր բնակարանային ճշնաթամը : Մեր կարիքը բավարարե-
լու համար հարկավոր են 100—ամօր միլիոններ, մի դուժար, վոր
այս հնգամյակում չենք կարող տրամադրել : Հնգամյակի ընթաց-
քում ծրագրվում է բնակարանային շինարարության վրա ծախսել
ելի 40 միլիոն ուրբլի, վորից քաղաքային խորհուրդներին և գործ-
կոմիտեներին զծով 19 միլիոն ուրբլի, արդյունաբերության զծով 12
ու կես միլիոն, կոոպերացիայի զծով 4 միլիոն, տրանսպորտի
զծով 2 միլիոն ուրբլի և անհատական—մասնավոր կապիտալի հաշ-
վով 2 ու կես միլիոն ուրբլի : Այդ 40 միլիոն ուրբլով մենք մի
կողմից հնարավորություն կունենանք բնակելի վիճակում պահ-
պանելու մեր բնակարանային այսօրվա Փոնդը և վորոչ չափով ավե-
լացնելու այն (25,9 %—ով) : Հնգամյակի վերջում Հայաստանի մի-
ջին բնակելի նորման կազմելու յե 3,17 քառ․ մետր, վորից Յերե-
վանում՝ 3,37 քառ․ մետր և Լենինականում՝ 3,32 քառ․ մետր,
այսինքն՝ հնգամյակի վերջում մենք կունենանք անհրաժեշտ նոր-
մայի միայն կեսը : Շինարարության յերկրորդ ճյուղը, ընկերներ,
կոմիտեալ շինարարությունն է : Մենք տեսանք, թե մեր բնակարա-
նային պայմանները ինչքան սուղ են, նույնը կարելի յե ասել նաև
մեր կոմիտեալ ձևոնարկությունների մասին : Մեր յերկու մեծ քա-
ղաքները վոչ մի հարմարություն չունեն : Նույնիսկ Յերեանը, իր-
բև մայրաքաղաք, մինչև այժմ վոչ միայն չունի կոյուղի (կանա-
լիզացիա), այլ մինչև անգամ միակ ջրմուղը չի բավարարում բը-
նակչության կարիքներին : Ապրուստի այս տարրական հարմարու-
թյունների բացակայությունը իր հերթին, ի հարկե, անդրադառ-
նում է աշխատավորության աշխատանքի ինտենսիվության վրա :

Մի շարք քաղաքներում մենք չուենք նույնիսկ բաղնիքներ: Հաճախ տեղերում աշխատող ընկերների ամենահամեստ պահանջները բաղնիք կառուցելու նկատմամբ մենք ի վիճակի չենք յեղել բավարարելու: Այսօր մեր գաղափարական և գաղափարային կենտրոններից շատերում բաղնիք չկա, չեմ խոսում այլևս մեծ գլուղների և ավանների մասին: Աննախանձելի վիճակում և դանդաղ նաև մեր քաղաքների բարեկարգության գործը: Անշուշտ այդ կարիքներին բավարարելու հարցը պետք է մեր հնգամյա պլանի մեջ ստանար իր արտացոլումը: Յերևանի և Լենինականի ջրմուղների լայնացման ու նորերի կառուցման համար նախատեսված է 3,436 հազար ուրլի, Յերևանում կոյուղի կառուցվելու համար հատկացվում է 1,350 հազար ուրլի: Նոր բաղնիքների վրա ծախսելու յենք 705 հազար ուրլի: Այնուհետև, քաղաքները և փողոցները սալահատակելու և կանոնավոր դրության մեջ պահելու համար նախատեսված է 1528 հազար ուրլի, և վերջապես, նոր շուկաներ և խանութներ կառուցելու, ինչպես նաև յեղածները կարգի բերելու համար հատկացված է 1260 հազար ուրլի: Այսպիսով մեր ամբողջ կոմունալ շինարարությունը հնգամյա-կում ստանում է 11 միլիոն ուրլի:

Հնգամյա պլանով ծրագրված շինարարական աշխատանքներից չի կարելի չհիշատակել առևտրական նշանակություն ունեցող շինարարությանը: Թոշնարության, անասնապահության և բուսաբուծության արտադրանքների արտահանման գործը, մեր պտուղների, մասնավորապես՝ կաթնամթերքների, մորթած թռչունների, և բանջարեղենի շահավետ սպառման ու արտահանման գործը պահանջում է նախ և առաջ ունենալ սառցարաններ:

Այս տարի մենք ձևոնարկել ենք յերկու խոշոր սառցարանների կառուցման—Յերևանում և Յելեկովկայում. ծրագրում ենք կառուցել յերկու ուրիշ սառցարան, մեկը Ղարաքելիսայում և մյուսը Լենինականում: Դրանցից Յերևանինը ունենալու յե 400 հազար տոնն տարողություն, Յելեկովկայինը՝ 220 հազար տոնն, Ղարաքելիսայինը՝ 200 հազար տոնն և Լենինականինը՝ 100 հազար տոնն: Սառցարանների կառուցման համար բացի մինչև որս ստացած գումարներից, հատկացված է դարձյալ 673 հազար ուրլի:

Զուտ շինարարության մեջ հիմնական ներդրումների ընդհանուր գումարը հնգամյակում հավասար է 172,1 միլիոն ուրլու, վոր ծախսվելու յե փողոտնետեսության զանազան ճյուղերում: Գյուղատնտեսության գծով կատարվելիք զանազան շինարարական աշխատանքների համար հատկացված է 16,5 միլիոն ուրլի, ար-

դյուռնարեության գծով՝ 19 միլիոն, բնակարանների համար՝ 38 միլիոն, ելեքտրականության գծով՝ 11 միլիոն, խոհանարարական գծով՝ 28 միլիոն և այլն: Այդ 176 միլիոն ուրբուլուց մոտ 100 միլիոնը ծախսվելու յե քաղաքացիական շինարարության ուղղությամբ և հիդրո-տեխնիքական ու ճանապարհային շինարարության գծով 72,1 միլիոն ուրբուլ: Շինարարության այս աննախընթաց թափը անխուսափելիորեն առաջադրելու յե և շինանյութերի պատրաստման հարցը: Յեա արդեն ղեկուցեցի, վոր մի շարք նոր ձեռնարկությունների շինանյութերի ծախսումով և կառուցումով մենք հնարավորություն կունենանք անհրաժեշտ շինանյութերի հայթայթումն ապահովելու: Չժանրարեռնելով ձեր ուշադրությունը շինանյութերի անհրաժեշտ քանակի վերաբերյալ թրվելով, պետք է ընդգծեմ, վոր շինանյութերի հարցին զուգընթաց, այսօր մեր մտահոգության առարկան է լինելու նաև վորակյալ բանութը, մասնավորապես կառուցող վորակյալ ուժ պատրաստելու հարցը: Մտավախություն կա, վոր շինարարական աշխատանքների հսկա ծավալումի հետեանքով վորակյալ բանվորների պակաս զգացվի, մի հարց, վորի վրա մեր հետագա աշխատանքների ընթացքում պետք է կենտրոնացնենք մեր ուշադրությունը:

VII. ԱԶԳԱՐՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆ ՅԵՎ ԱՐԽԱՏԱՆԳ

Թույլ տվեք, ընկերներ, անցնել բնակչության զարգացման, նրա աճման թափի, բանվորական ուժի, և ընդհանրապես աշխատանքի պրոդրլեմին: Մեր տնտեսությանը համընթաց աճում է և մեր բրնակչությունը: Ամբողջ Միության մեջ Հայաստանը իր ազգաբրնակչության աճման տոկոսով ուկորդ է շահում թերևս այն պատճառով, վոր մեր ազգաբրնակչությունը ավելի յերիտասարդ է, թերևս այն պատճառով, վոր ժողտնտեսության հնգամյա զարգացման հետեանքով զանազան տեղերից Հայաստան են դալիս նորանոր ուժեր: Այսպես թե այնպես՝ ազգաբրնակչության աճման տարեկան տոկոսը այժմ հավասար է 4.1-ի. (Տեղերից—Համաշխարհային ուկորդ), յես այդ դժվարանում եմ ասել:

Հնգամյալի վերջում մեր ազգաբրնակչությունը կաճի 22,4 տոկոսով, վորից քաղաքինը՝ 25,3 տոկոսով և դյուղականը՝ 21,7 տոկոսով: Գյուղի բնակչության այսպիսի բուռն աճումը, բնականաբար, տալու յե ավելորդ ձեռքեր, վորոնց մեր՝ թեկուղ զարգացող արդյունարերության մեջ զբաղեցնել անհնար կլինի:

Պարզ է, վեր դուրսի բնակչության ազատ մասը, վեր ախոր հա-
մասար է 66 հազար հոգու կամ գյուղական ամբողջ բնակչության
17,7%-ին, 1932-33 թվին կիջնի 54,4 հազարի, կազմելով գյու-
ղի ամբողջ բնակչության 12,4%-ը: Գյուղի բնակչության այս
ազատ մասը գրադվելու յև դրսի աշխատանքով կամ այլ սեղոնա-
յին աշխատանքներով:

Արդյունաբերության, գյուղատնտեսության, տրանսպորտի և
սնտեսական այլ ճյուղերի զարգացման հետևանքով անխուսափե-
լիորեն ավելանալու յև նաև ժողտնտեսության մեջ զբաղված բան-
վորների թիվը:

Բնակչության բանվորական հասակ ունեցող շերտերի աճման
տոկոսը հնգամյակում հետևյալն է. 15-22 տարեկան հասակ ու-
նեցողները հնգամյակի վերջում աճում են 22,5 տոկոսով, 23-50
տարեկանները 22,4 %-ով: Այդ աճմանը գուղընթաց մեր ժողտն-
տեսությունը ներգրավելու յև աշխատող նոր ձևեր մոտ 31 հա-
զար հոգի (61,9 հազար հոգու փոխարեն 92,6 հազար հոգի) կամ
բանվորական հասակ ունեցող և աշխատող զբաղվածների 49,6 %-ը:
Գյուղատնտեսության մեջ զբաղված բանվորների թիվը հնգամ-
յակի վերջում ավելանալու յև 27,6 %-ով, արդյունաբերության
մեջ՝ 92,8 %-ով, շինարարական աշխատանքների մեջ՝ 108,5 տո-
կոսով, կապի և տրանսպորտի մեջ՝ 15,4 տոկոսով: Պորհրդային
իշխանության տված գերեկաթիների հետևանքով վարչական ա-
պարատը չի բնդարձակվելու, իսկ սոցիալ-կուլտուրական սեկ-
տորը՝ ժողովրդական լուսավորությունը, առողջապահությունը և
այլն, ներգրավելու յևն նոր ուժեր անցյալի 72,2 %-ի չափով:
Աշխատանքի պաշտպանության ասպարիղում գոյություն ունեցող
մեր բոլոր արդյունաբերական ձեռնարկությունները պետք է տա-
տիճանաբար կերտեն կյանքում Աշխատանքի Որենսդրքով նա-
խատեսված աշխատանքի պաշտպանության բոլոր միջոցները: Այս
ուղղությամբ հնգամյակով նախատեսված է 752 հազար ուուրլի:
Ինչ վերաբերում է նոր կառուցվելիք գործարաններին, ապա նը-
րանք պետք է համապատասխանեն Աշխատանքի Որենսդրքով պա-
հանվող՝ աշխատանքի պաշտպանության բոլոր պայմաններին,
աշխատանքի պաշտպանությունն ապահովելու համար պետք է
ամեն անգամ նախահաշիվներ կազմելիս նախատեսնել անհրաժեշտ
գումար: Դժամյա բանվորական որվա մասին յևս արդեն խոսե-
ցի. ուստի այլևս չեմ կանդ առնի այդ հարցերի վրա: Ժողտնտե-
սության, նրա առանձին ճյուղերի զարգացման և աշխատավարձի
բարձրացման հետևանքով անշուշտ պետք է ավելանար նաև սոց-

ապահովագրվածների թիվը ինչպես նաև պետք է ավելանան սոցապահովագրության ֆինանսները: Սոցապահովագրական մարմինների բյուջեն հնգամյակի վերջում դառնում է անդեֆիցիտ - նրա յեկթի մասը աճում է 90,4%-ով, իսկ մուտքի մասը՝ 107,6- տոկոսով: Ապահովագրվածների թիվը ավելանում է 58,6%-ով, գործադուրկներին տրվելիք նպաստները աճում են 259,5 տոկոսով: Աշխատունակությունից ժամանակավորապես զրկվածներին տրվելիք նպաստները աճում են 118%-ով և, վերջապես, հանգստի տների և սանատորիաների վրա ծախսվելիք գումարը աճում է 35,2%-ով:

VIII. ԿՈՈՊԵՐԱՑԻԱ ՑԵՎ ԱՌԵՎՏՈՒՐ

Մինչև այժմ յես խոսում եյի ժողտնտեսության յերկու հիմնական բնագավառների մասին, վորոնցից առաջինը տալիս է հումուսլիք, յերկրորդը՝ այդ հումուսլիք վերամշակման յենթարկելով, պատրաստում է սպառման և գործածման արժեքներ: Տնտեսության յերրորդ խոշոր բնագավառը ընդգրկում է ժողտնտեսության մթերման և սպառման պրոցեսները: Տեսնենք, թե ինչպես և ինչ ճանապարհներով և գյուղատնտեսության և արդյունաբերության արտադրանքը հասնում սպառողին, ժողտնտեսության առաջին յերկու խոշոր հատվածները ինչ չափով են բավարարում բնակչության սպառողական կարիքները:

Տնտեսության այս բնագավառը սպասարկում է մեր առևտրի և ապրանքաշրջանառության հանրայնացված հատվածը, վորի բաղադրիչ մասերն են կոոպերացիան և պետական առևտուրը:

Ինչպես գիտեք, մենք ունենք 4 տեսակի կոոպերացիա՝ գյուղատնտեսական, սպառողական, տնայնագործական և բնակարանային: Գյուղատնտեսության բնդհանուր վերելքը գյուղատնտեսական կոոպերացիայի զարգացման համար տալիս է ամեն մի հրնարավորություն: Մի կողմից՝ գյուղատնտեսական կոոպերացիան գյուղատնտեսական արտադրական պրոցեսները կոոպերատիվ հիմունքներով է կազմակերպում. արտադրության անհատական ձևվերը համայնականի վերածելով, մյուս կողմից՝ նա հանդիսանալու յե այն փաստական լծակը, վորը պետք է գյուղատնտեսության արտադրանքը քաղաքի արդյունաբերության հետ շաղկապի, գյուղի և քաղաքի կանոնավոր անտեսական կապի խթանը հանդիսանա:

Այսպիսով, չթերանալով յերբեք իր հիմնական դերում, աք-
տինքն՝ կազմակերպելով և վարելով գյուղատնտեսութան արտա-
դրական պրոցեսները, գյուղկոոպերացիան պետք է ընդգրկի նաև
հայթաթման ու մթերման պրոցեսները:

Լինելով համեմատաբար յերիտասարդ կազմակերպություն,
գյուղկոոպերացիան դեռևս ի վիճակի չէ անապիթաք կատարելու
իր պարտականությունները: Մասնավորապես, կաղում և մթեր-
ման դործը, վորտեղ գյուղկոոպերացիան դեռևս բաղմաթիվ բա-
ցեր ունի, մանավանդ գների քաղաքականութան ասպարիզում:
Գյուղատնտեսութան արտադրական ճյուղերին անհրաժեշտ գոր-
ծիքներ, մեքենաներ և այլ պարագաներ հայթաթվելու, ինչպես
նաև գյուղատնտեսական արտադրանքի մթերման ու իրացման
դործում գյուղկոոպերացիան աստիճանաբար պետք է ստանձնի
վճռական դեր, և ժամանակի ընթացքում պետք է ստանա մենա-
շնորհի իրավունք: Վորոչ և զգալի քայլեր այս ուղղությամբ ա-
ռաջիկա հնգամյակի ընթացքում մենք կատարում ենք: Գյուղկոո-
պերացիան հնգամյակում ծավալվում և թե կազմակերպչորեն և
թե տնտեսապես: 1932-33 թվականին գյուղկոոպերացիան ունե-
նալու յե 196,4 հազար անգամ, չհաշված կոլտնտեսութան ան-
դամներին կամ աճելու յե 257,5 տոկոսով, ընդգրկելով գյուղա-
կան բոլոր տնտեսությունների 139,8 տոկոսը: Գյուղկոոպերա-
ցիայի ընդգրկած գյուղական տնտեսություններին տոկոսը, առանց
վարկային ընկերություններին, հավասարվելու յե 89,9%-ի, իսկ
առանց կոլտնտեսություններին՝ 72,7%-ի: Գյուղկոոպերացիայի
ամբողջ ապրանքաշրջանառութունն աճելու յե 419% ով, հասնե-
լով 83,618 հազար ռուբլու, իսկ զուտ ապրանքային շրջանառու-
թունը՝ 44,539 հազար ռուբլու, կամ աճելու յե 385,5%-ով:

1927-28 թվին գյուղկոոպերացիան ընդգրկում էր գյուղա-
տնտեսութան ապրանքային արտադրութան միայն 30,1 տոկո-
սը, մինչդեռ հնգամյակի վերջում այդ տոկոսը հավասարվելու
յե 53,3%-ի, կամ աճելու յե 71,1 տոկոսով:

Աճում ու զարգանում է նաև գյուղկոոպերացիայի ֆինանսա-
կան բաղան: Ստորին ցանցի փայտադրամաղլուխն աճում է 542,6
տոկոսով, Միութան կապիտալը՝ 474,1 տոկոսով: Վարկային
ընկերություններում գյուղացիների ավանդային գործարքներն
աճում են 522,8 տոկոսով. վերջապես, յեթե 27-28 տարում գյուղ-
կոոպերացիայի յուրաքանչյուր անդամի վճարած միջին փայտ-
վճարը կազմում էր 9 ռուբլի 30 կ., ապա հնգամյակի վերջում
կկազմի 21 ռուբլի: Ֆինանսապես ամրանալու հետևանքով փոխ-

վում և նաև սեփական և ոտար միջոցների փոխհարաբերությունը, դառնալով ավելի կայուն: Արագանալու յե նաև կապիտալի չրջանառությունը, նպաստելով գյուղկոտակերացիայի հայթայթման և մթերման գործարքների զարգացմանը:

Հիմնական ներգրումները գյուղկոտակերացիայի դժով, չհաշվելով, գյուղատնտեսության ինդուստրացման համար հատկացված գումարները, հավասար են 10·360 հազար ուրլու:

Սպառողական կոտակերացիայի վրա յես շատ քիչ կանդ կառնեմ, քանի վոր այդ մասին բաժանված են ձեղ առանձին և հատուկ գրքուկներ: Սպառկոտակերացիան գյուղի և քաղաքի ապրանքաշրջանառության մեջ պետք և վճռական տեղ գրավի: Դեռևս, շնորհիվ մի շարք պայմանների, սպառկոտակերացիան չի հայտնաբերել իր բոլոր ունակութունները: Մանրածախս ապրանքաշրջանառության մեջ սպառողական կոտակերացիան պետք և աստիճանաբար իր ձեռքն առնի բոլոր շուկաները: Մանրածախս առևտրի ասպարիզում դեռ մասնավորի դերը մեծ և մեղանում. յենթադրում ենք, վոր հնդամյակի վերջում այդ առևտրից միայն 17 տոկոսը կմնա մասնավորի ձեռքում, իսկ մնացած մասը կենտրոնացվելու յե հանրայնացված սեկտորի ձեռքում:

Հնդամյակի ընթացքում սպառկոտակերացիան այսորիս համեմատությամբ մի շարք կարևոր նվաճումներ և անելու: Կոտակերատիվների անդամների թիվը աճելու յե 78,1 տոկոսով: Քաղաքների մեծահասակ ընակչության 54,8 տոկոսը կներգրավի կոտակերացիայի մեջ, իսկ գյուղի տնտեսությունների՝ 75 տոկոսը:

Սպառկոտակերացիայի թե ամբողջ և թե զուտ ապրանքաշրջանառությունը հնդամյակի ընթացքում կրկնապատկվում և, Ֆինանսական դրությունը ամբողջում: Մասնավորապես, փայադրամադրությունը Միության մեջ աճում են 639,5 տոկոսով, ցանցում՝ 657,9 տոկոսով կամ ընդհանրապես 650,3 տոկոսով: Վճարած միջին փայր, վոր այսոր հավասար և 7·ոուրլու, հնդամյակի վերջում կազմելու յե 29,5 ոուրլի: Սեփական և ոտար կապիտալների հարաբերությունը հնդամյակի վերջում հավասարվելու յե:

Արդյունաբերության մասին խոսելիս յես մասամբ չոչափեցի տնայնագործական կոտակերացիայի հարցերը: Տնայնագործական արդյունաբերության արտադրական և իրացման պրոցեսների կադմակերպման, ինչպես նաև յերկրորդական նշանակություն ունեցող էքսպորտային ապրանքների արտածման գործում տնայնագործական կոտակերացիան վճռական դեր և խաղալու: Այս նպատակով տնայնագործական կոտակերացիան պետք և ընդգրկի տնայ-

նագործության բոլոր ճյուղերը: Հնգամյակի վերջում տնայնագործական կոոպերատիվ կազմակերպությունների թիվը աճելու յե 236%—ով: Կոոպերացման յենթարկված տնայնագործների թիվը աճելու յե 534,3 տոկոսով, ընդգրկելով բոլոր տնայնագործների 48,5%—ը, վորը այտոր հավասար ե միայն 9,6—ի: Տնայնագործական կոոպերացիայի ամբողջ արտադրանքն աճելու յե 545,8 տոկոսով, հասնելով 14,906 հազար ուրբու, վոր կազմում ե մանր և տնայնագործական արդյունաբերության ամբողջ արտադրանքի համարյա կեսը: Ֆինանսապես տնայնագործական կոոպերացիան կայուն վիճակ ունի, հնգամյակի վերջում նրա սեփական միջոցները կհասնեն 1.489 հազար ուրբու: Եքսպորտային գործարքները տնայնագործական կոոպերացիայի հնգամյակի վերջում ավելանալու յեն մոտ 22 անգամ, հասնելով 2,202 հազար ուրբու: Հնգամյակը նախատեսնում ե 1,155 հազար հիմնական ներդրում, վորից գորգագործության համար հատկացվում ե 387 հազար ուրբի:

Կոոպերացիայի վերջին ճյուղը բնակչինկոոպերացիան ե: Բնակարանային մեր կրիտիկական պայմաններում բնակչինկոոպերացիայի դերը վերին աստիճանի պատասխանատու յե ե դժվարին: Բնակչինկոոպը մի կողմից պետք ե կոոպերացման յենթարկված անդամների միջոցների կուտակումով ե ստացված վարկերով նորանոր բնակարաններ կառուցի, ուժեղացնի իր ցանցը, տարածելով իր աղբեցութունը հանրապետության բոլոր քաղաքների վրա, մյուս կողմից՝ պետք ե միջոցներ ձեռք առնի բնակարանային յեղած ֆոնդը պահպանելու ե բնակարանները կոոպերատիվ հիմունքներով ոգտագործելու ուղղությամբ: Իր գոյության համեմատաբար կարճ ժամանակաշրջանում Բնակչինկոոպը միանգամայն ապացուցել ե իր կենսունակությունն ու այժմեականությունը: Բնակչինկոոպերատիվ ընկերությունների անդամների թիվը հընգամյակում աճելու յե 148,7%—ով, հասնելով 2783—ի, իսկ վարձակալական կոոպերատիվ ընկերությունների անդամների թիվը աճելու յե 240%—ով, հասնելով 2674—ի: Բնակչինկոոպերացիայի փայադրամադուխը 89,8 հազար ուրբուց հասնելու յե 996,800 ուրբու: Վարձով տրվելիք բնակարանների տարածությունը 16 հազար քառ. մետրից բարձրանալու յե 51 հազար քառ. մետրի, ե, վերջապես, չինարարության համար այս տարի հատկացվող 300.600 ուրբու հանդեպ հնգամյակի վերջին տարում պետք ե տրամադրի սեփական ե կողմնակի միջոցներից 2,132 հազար ուրբի: Այս թվերը մի անգամ ես ապացուցելով Բնակչինկոոպի:

կենսունակությունը, անշուշտ, հետու յեն մեր կարիքները բավարարելուց։ Այս ասպարիզում մենք դեռ չառ անելիքներ ունենք, վորոնց ձեռնամուխ պետք է լինենք հաջորդ հնգամյակում։

Փողտնտեսության սոցիալիստական վերակառուցման և ընդհանուր վերելքին զուգընթաց, նյութական բարիքների բաշխման գլխավոր հատվածը՝ առևտուրը ևս պետք է յենթարկվեր արտադրական նոր հարարերություններին, վերակառուցմանը, ուժեղացնելով սոցիալիստական ելեմենտները առևտրի կազմակերպման ընդհամարում։ Մասնավորապես, առևտուրը աստիճանաբար պետք է լուծարվի յենթարկի առաջարկության և պահանջի տարերայնությունը՝ նախնական պայմանագրերի և պատվերների միջոցով, բոլոր ձևի և տեսակի կողպերատիվ կազմակերպությունների և պետառևտրի առևտրական գործարքները համաձայնեցնելու և սխտեմի վերածելու ճանապարհով։ Իր աստիճանական ծավալման ընթացքով առևտրական հանրայնացված սեկտորը հետզհետե զբաղվելու յե այն բոլոր դիրքերը, վորտեղ այսօր տիրում է դեռ մասնավորը, և վորը, անշուշտ, տեղի յե տալու տրնտեսապես ու կազմակերպչորեն ավելի կենսունակ հանրայնացված սեկտորին։

Այս հիմնական խնդիրները հանրայնացված առևտուրը ի վիճակի կլինի լուծելու, մի կողմից, առևտրի տեխնիքական հիմքը վերակառուցելով, սառցարանների, պահեստների կառուցումով և առհասարակ մթերման գործի կանոնավոր կազմակերպմամբ, իսկ մյուս կողմից՝ մանրածախս առևտրի ցանցը լայնացնելով, բնակչության նյութական ու կուլտուրական աճող պահանջների համեմատ, ասլրանքաչրջանառության ուղիները կանոնավորելով և այլն։

Անժխտելի յե, վոր այս կարևորագույն հարցերը չեյին կարող իրենց լրիվ լուծումն ստանալ առաջիկա հնգամյակում։ Մենք այսօր կազմակերպչորեն նոր ենք կիպ («плотную») ձեռնամուխ լինում նրանց լուծմանը։ Սակայն առաջիկա հնգամյակը տալու յե մի շարք նոր նվաճումներ և այս ասպարիզում։

Մանրածախս առևտրի 3831 կետերից 27-28 թվին հանրայնացված սեկտորը ուներ միայն 577 կետ կամ մոտ 15%, իսկ հընդամյակի վերջում նրա տեսակարար կշիռը հասնելու յե 22,8 տոկոսի։

Ասլրանքային ամբողջ շրջանառությունը աճելու յե 116,9 տոկոսով, բացարձակապես կազմելով 410 միլիոն ռուբլի, վորից հանրայնացված սեկտորը կազմելու յե 90,3 տոկոս, աճելով 162,9

տոկոսով, և մասնավորը՝ 9,7 տոկոս, նվազելով 16,7 տոկոսով:

Մեծածախ առևտրի մեջ հանրայնացված սեկտորի տեսակարար կշիռը հնգամյակի վերջում կազմելու յե ընդհանուր դուժարի, 286 միլիոն ուերլու 94 տոկոսը, իսկ մանրածախսի մեջ՝ 129 միլիոն ուերլու 82,2%-ը:

Հանրայնացված սեկտորի տեսակարար կշիռն պատկերն ել աճելի նպատավոր և միջնորդական ապրանքաշրջանառության տապարիզում: Միջնորդական ապրանքաշրջանառությունը հնգամյակի վերջում հաժասարվելու յե 238 միլիոն ուերլու, վորից հանրայնացված սեկտորը կազմելու յե 93,3 տոկոս, իսկ այս բնագավառի մեծածախս տոկոսորի մեջ նրա տեսակարար կշիռը հասնելու յե 99,2 տոկոսի և մանրածախսի մեջ՝ 85,8 տոկոսի:

Այսպիսով, հնգամյա պլանը հանրայնացված սեկտորին տալիս և ապրանքաշրջանառության մեջ բացատիկ գերակշռող տեղ, վորոչ մասերում հասցնելով նույնիսկ մոնոպոլ դրության:

Մեր այս քայլերը արգարացնելու նպատակով մենք նախատեսել ենք և անհրաժեշտ դումարներ: Հիմնական ներդրումների ընդհանուր դումարը այդ բնագավառում կազմում և 14.868 հազար ուերլի, վորից ստոցարանների կառուցման վրա ծախսելու յենք 673 հազար ուերլի, կաթնատնտեսության առևտրական ձեռնարկությունների վրա 4.355 հազար ուերլի, խանութների և կոոպերատիվների վրա 600 հազար ուերլի, պահեստների կառուցման վրա 400 հազար ուերլի, շուկաներ, առևտրական կայաններ և այլն՝ 1.040 հազար ուերլի և, վերճապես, ձվի և թոջունի կոմբինատի վրա՝ 600 հազար ուերլի:

IX. ԺՈՂՈՒՍԱԿՐՈՒԹՅՈՒՆ

Անցնում եմ Ժողտնտեսության մի խիստ կարևոր հատվածի, սոցիալ-կուլտուրական ասպարիզում մեր նախագծած աշխատանքների լուսարանման:

Դեռևս 15-րդ կումհամադումարը, նշելով Ժողտնտեսության զարգացման սկզբունքային ուղիները, դնելով տնտեսության սոցիալիստական վերակառուցման հարցն ընդհանրապես, տվեց նաև կուլտուրական հեղափոխության հրամայական նշանաբանը, ընդգծելով մի անգամ ևս այն սերտ կապը, վոր դոյությունն ունի տնտեսության և Ժողովրդական լուսավորության միջև:

Հիմք ունենալով 15-րդ համադումարի վորոշումները՝ Ժողո-

վրդական լուսավորության ասպարիզում այսօր մեր առաջ ծառանում են յերեք հիմնական խնդիրներ: Նախ, բարձրացնել բանվոր-գյուղացիական դանդաժների կուլտուրական մակարդակը, նպաստելով նրանց կուլտուրական աստիճանի և տնտեսական դարգացման միջև գոյություն ունեցող անհամաչափության վերացմանը, և ապա ուժեղացնել, հարձակողական թափ ներշնչել հակահեղափոխական դանազան դադափարախոսությունների դեմ մղվելիք պայքարին և, վերջապես, ժողովրդական լուսավորության խնդիրները համաձայնեցնել և բլթեցնել սոցիալիստական շինարարության ընդհանուր պահանջներին:

Մեր առաջադրած այս խնդիրները Լուսժողովատն իրագործում են նախ և առաջ կրթական մի շարք հիմնարկների միջոցով, վորոնցից առաջին հերթին կանգ կառնենք դպրոցների վրա:

Պորհրդային իշխանության դեռևս տարիներ առաջ հայտարարած նշանաբանը, վոր խորհրդային յերկրներում չպիտի լինի և վոչ մի անգրագետ, — մի կողմից՝ առաջադրում է ընդհանուր պարտադիր ուսում և մյուս կողմից՝ անգրագիտության վերացման խնդիրը:

Ընդհանուր պարտադիր ուսման սկզբունքը ըստ մեր յենթադրությունների, մենք ի վիճակի կլինենք իրագործելու առաջիկա ութ տարիների ընթացքում, և 1935-36 թվականին այդ սկզբունքը պետք է իրագործված լինի: Առաջիկա հնգամյակի ընթացքում ընդհանուր կրթության դպրոցը ընդգրկելու յե դպրոցական հասակի բոլոր յերեխաների 85,2 տոկոսը, վորից քաղաքի յերեխաների 100,0 տոկոսը, և գյուղի 84,6 տոկոսը: Ընդհանուր ուսման դպրոցներում հնգամյակի վերջում կլինի 106.800 աշակերտ, վորից քաղաքում 12.700, իսկ գյուղում 94.100: Այսօր այդ դպրոցների յուրաքանչյուր աշակերտի վրա ծախսում ենք 22 ո. 60 կ., վոր հնգամյակի վերջում հասնելու յե 45 ո. 60 կ.: Ընդհանուր պարտադիր ուսումն ալելի արագ թափով իրագործելը դուրս է մեր թե կազմակերպչական և թե նյութական հնարավորություններից:

Ընդհանուր ուսման դպրոցներին զուգընթաց դարձանալու և աճելու յե մեր բարձր տիպի դպրոցական ցանցը: Այստեղ 9-ամյա դպրոցների հաշվին, վորոնց կոնտիգենտը հնգամյակի վերջում նվազում է 10 տոկոսով, ուժեղանալու յեն մյուս տիպի դպրոցները: Տարրական դպրոցների կոնտիգենտը 72,4 հազարից բարձրանալու յե 98,6 հազարի: Յոթնամյակներն աճելու յեն 8,5 տոկոսով և գյուղերիտ դպրոցները, վորոնք ցույց տվեցին իրենց

Յենսոնականությունն ու խռոր դերը, ավելանալու յեն 89,9 տո-
կոսով: Յոթնամյա դպրոցի ամեն մի աշակերտի վրա այսոր ծախսը-
վում է 63 ռ. 16 կ., իսկ հնգամյակի վերջում ծախսելու յենք
114 ռ. 48 կ., գյուղերիս դպրոցական աշակերտի վրա 76 ռ.
92 կ. փոխարեն ծախսելու յենք 190 ռ. 51 կ.: Այս թվերը ցույց
են տալիս, վոր վոչ միայն աշակերտության քանակն է ավելա-
նում հնգամյակի ընթացքում, այլև մենք առանձին ուշադրու-
թյուն էնք դարձնում նրանց ուսման վորակը բարձրացնելու վրա:

Աճող ու զարգացող ժողտնտեսության խնդիրները բավարա-
քելու տեսակետից պրոֆեսիոնալ, տեխնիքական կրթությունը հե-
տաքրքրելու յե մեկ առանձնապես: Պատրաստված վորակյալ բան-
վորական ուժից է կախված ժողտնտեսության մեջ ներդրվելիք
այն հսկայական գումարների արդյունավետ գործադրությունը,
վորոնց մասին յես ղեկուցեցի արդեն:

Կարող ու վորակյալ բանուժ պատրաստել է ժամանակին
տրամադրել մեր տնտեսությանը, ահա այն պատասխանատու
հարցը, վոր դրված է մեր առաջ պրոֆեսիոնիքական կրթության
ասպարիզում: Այս տեսակետից մեր դպրոցները, ինչպես հայտ-
նի յե, բաժանվում են հինգ աստիճանների, ստորին, միջին, մի-
ջակից բարձր, բարձր և գիտական ուժեր պատրաստող դպրոցներ:
Բոլոր այս դպրոցներն այսոր դրավելու յեն մեր լուրջ ուշադրու-
թյունը, և Լուսժողովման առաջին հերթին մտահոգված պիտի
լինի պրոֆեսիոնիքական կրթության գործը կազմակերպելով:

Հստ մեր նախնական՝ ղեկուս վոչ վերջնական տվյալների,
հնգամյակի ընթացքում մեր հանքային արդյունաբերության հա-
մար հարկավոր կլինի 306 վորակյալ ուժ, մետաղարդյունաբե-
րության համար՝ 32, շինանյութերի համար՝ 139, քիմական ար-
դյունաբերությունը պահանջելու յե 129 վորակյալ ուժ, տեքստիլ
արդյունաբերությունը՝ 3362 վորակյալ ուժ, պոլիգրաֆը՝ 47 և,
վերջապես, շինարարության համար՝ 5167:

Առանձնապես պիտի շեշտել գյուղատնտեսության պահանջը.
ըստ նախնական տվյալների այդ պահանջը հավասար է 6,429 հո-
գու, բացի դրանից միջին և բարձր կրթությամբ ուժեր՝ 1060 հո-
գի, վորից գյուղատնտեսներ 343 հոգի:

Մեր համալսարանի համապատասխան ֆակուլտետների շրջա-
նավարտները շատ հեռու յեն այդ կարիքը բավարարելուց: Միայն
գյուղատնտեսական ֆակուլտետը հինգ տարվա ընթացքում ի վի-
ճակի կլինի տալու 337 շրջանավարտ, այսինքն կծածկի պահան-
ջը: Անասնաբուժական ինստիտուտը հնգամյակի վերջում կունե-

նա 590 ուսանող, իսկ շրջանավարտներ յերկրորդ հնգամյակի սկզբում կտա 110 մարդ: Բժշկական ֆակուլտետը կարող է 335 բժշկի պահանջի դիմաց տրամադրել միայն 158 բժիշկ, իսկ բժշկական տեխնիկումը միջին վորակի պերսոնալի 426 հոգու պահանջի դիմաց՝ 142 հոգի:

Բացի վորակյալ ուժ պատրաստող իմ թված 5 տիպի դպրոցներեց, արժե առանձնապես հիշատակել դործարանային դպրոցները, վորոնք կազմակերպելով արդյունաբերության առանձին դործարաններին կից, աստիճանաբար բավարարելու յեն նրանց պահանջը:

Միջին և բարձր վորակի ուժեր պատրաստելու նպատակով պլանով հատկացրել ենք 8·199 հազար ուրլի:

Այնուհետև, սոցիալական մեծ չարիքներից մեկի՝ անդրագիտության դեմ մղվող պայքարը նույնպես ստացել է իր արտացոլումը մեր հնգամյակի մեջ:

Ըստ Լուսժողկոմատի տվյալների 12—17 տարեկան անդրագետների թիվը կազմում է 112 հազար, 18—24 տարեկանների թիվը՝ 105 հազար է, վերջապես, 25—39 տարեկանները՝ 115 հազար: Այսպիսով, 12—39 տարեկան անդրագետները կազմում են բնակչության մոտ մի յերրորդ մասը՝ 333·800 հոգի: Այս մի ստակալի մեծ թիվ է, վորի հետևանքներն մենք անդադար զգում ենք մեր առօրյա աշխատանքների ժամանակ: Լուսժողկոմատը հնգամյակում ծրագրում է վերացնել 33·417 անչափահասների անդրագիտություն, իսկ մեծահասակներից՝ 164·700 մարդու անդրագիտություն: Հասարակական այդ չարիքը՝ անդրագիտությունը վերացնելու համար ծախսվելու յե հնգամյակում 4·979 հազար ուրլի:

Բնականաբար, դպրոցական ցանցի լայնացումը, աշակերտների քանակի ավելացումը պետք է առաջադրեր նաև դրոցական նոր շինարարության հարցը, վորի բավարար լուծման համար հնգամյա պլանով նախատեսել ենք 9·960 հազար ուրլի:

Ընկերներ, քանի վոր ժողովրդական լուսավորության մասին համազումարը լսելու յե հատուկ զեկուցում, թույլ տվեք ինձ մի քանի թվերով յեզրափակել իմ ասելիքները ժողլուսավորության մասին:

Մեր մի շարք ձեռնարկումների հետևանքով Լուսժողկոմատի բյուջեն ստանում է աննախընթաց աճում, ավելանալով 368 տոկոսով: 27—28 թվին նա հավասար էր 4·434 հազար ուրլու, իսկ 32—33 թվին կազմելու յե արդեն 16·308 հազար ուրլի: Յեթե

այսոր միջին հաշվով բնակչության մի շնչի վրա լուսավորության գործում մենք ծախսում ենք 4 ռ. 68 կ., ապա 32—33 թվականին ծախսելու յենք 16 ռ. 68 կ. կամ 356,4 տոկոս ավելի:

Հինգ տարվա ընթացքում ժողովրդական լուսավորության գործին հատկացված ամբողջ գումարը հավասար է 72,1 միլիոն ուրլու, վորից աշխատավարձը կազմում է 39,3 միլիոն ուրլի:

Ուսումնական և այլ ծախսերը կազմելու յեն 21,8 միլիոն ուրլի և հիմնական ներգրումները՝ 10,9 միլիոն ուրլի: Այս թվերը պերճախոս կերպով ապացուցում են, թե մենք ինչպիսի վճռական քայլեր ենք անում կուլտուրական հեղափոխությունը կյանքում կիրառելու նպատակով, և վոր ժողովրդական լուսավորության գործն այսոր կազմում է մեր սոցիալիստական շինարարության գլխավոր ճակատներից մեկը:

Մ. ԺՈՂ. ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆ ՅԵՎ ԱՌՋԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆ

Ժողովրդական առողջապահության ասպարիզում, ընկերներ, չնայած մեր խոշորագույն նվաճումներին, մենք դեռևս ունենք զգալի թերություններ: Ձեր ուշադրությունը չեմ ծանրաբեռնի առողջապահության նշանակության մասին խոսելով, այլ կասեմ միայն, վոր մեր բնակչության առողջական գրությունը կարող է լինել մեր հնգամյա հսկայական պլանի իրագործման գրավականներից մեկը:

Անցած ութ տարվա ընթացքում մեր մի շարք առողջապահական ձեռնարկումներով մենք միայն կարողացել ենք ժողովրդական առողջապահության գործի հիմքը դնել մեղանում, վորի վրա ասպաղայում պետք է զարգանա և աճի այդ հսկայական գործը:

Մեր կառուցած հիվանդանոցները, ամբուլատորիաները բժշկական և բուժականները, տրոպիքական ինստիտուտը և այլն և այլն դեռևս փոքրիկ օղիսներ են այն մեծ կարիքի հանդեպ, վոր քանի մեր բնակչությունն առողջապահության ասպարիզում:

Ժողովրդական առողջապահության վրա ծախսված գումարները բավական զգալի յեն, անշուշտ, բայց կարիքի գլխաց գեռ աննշան են, յուրաքանչյուր շնչի վրա մենք այսոր ծախսում ենք 2 ռ. 80 կ. միայն: Այդ գումարով, բնական է, վոր չենք կարող կազմակերպել ու վարել ժողովրդական առողջապահության գործը: Հենց այս պատճառով պետք է բացատրել և այն, վոր առողջապահության գործը մեղանում իր զգալի մասով ընթացել է բու-

ժական դժով: Պրոֆիլակտիկ—սանիտարական աշխատանքները համեմատաբար ավելի քիչ արտահայտություն են գտել մեր աշխատաքներում:

Առողջապահական ժողովրդական կոմիտեների բյուջեյի 75,6 տոկոսը 1927—28 թ. ծախսվում էր բուժական հիմնարկների սահմանափակ վրա: Այս բացը աշխատել ենք ուղղել հնգամյակում, իջեցնելով այդ տոկոսը մինչև 62-ի: Սակայն այդ չի նշանակում, մյուս բուժական հիմնարկները հնգամյակում նվազում են, ընդհակառակը, նրանք աճում են զգալիորեն, որինակ՝ հիվանդանոցների մահճակալների թիվը աճելու յե 47,5 տոկոսով, ամբուլատորիաներինը՝ 53,3 տոկոսով, ատամնարուժական բազկաթոռներինը՝ 110 տոկոսով, սանատորիաների բուժական մահճակալները՝ 304,5 տոկոսով և վերջապես դյուղական բուժական շրջանները՝ 75,9 տոկոսով: Դրանց հետ զուգընթաց աճում են նաև սան—պրոֆիլակտիկ բոլոր տիպի հիմնարկների թիվը:

Հնգամյակում առանձին ուշադրություն և դարձված մայրություն և մանկություն սպառնալուծության գործին, վորին սպասարկող հիմնարկները թե քանակապես և թե ներքին բովանդակությամբ զգալիորեն աճում են: Այսոր այդ նպատակի համար բյուջեյից 5,6 տոկոս և հատկացվում, իսկ հնգամյակի վերջում՝ հատկացման այդ տոկոսը կկազմի 15: Յենթադրվում և մի շարք հիմնարկներ կառուցել և կադմակերպել ինչպես, որինակ, կոնսուլտացիաներ, մանկատներ, մանկական մսուրներ և այլն:

Հնգամյակով նախատեսված մի շարք ձեռնարկումների իրագործման հետևանքով առողջապահության գործը ստանում և զգալի թափ: Այսոր մի բուժական շրջան, որինակ, սպասարկում և 25-255 բնակչության կարիքները, իսկ հնգամյակի վերջում սպասարկելու յե 16-480 հոգու կարիքները: Գյուղական մի հիվանդանոցին ընկնում և այսոր 61 հազար հոգի, իսկ 32—33 թվականին այդ թիվը պակասում և յերկու անգամ: Բուժական մի շրջանն ունի այսոր 976 քառ. կիլոմետր շրջագիծ, վորը հնգամյակի վերջում փոքրանում, հասնում և 567 քառ. կիլոմետրի. վերջապես յեթե այսոր մի մահճակալին քաղաքում և դյուղում միջին հաշվով ընկնում և 977 հոգի, ապա հնգամյակի վերջում ընկնելու յե 734 հոգի:

Բոլոր այս ձեռնարկումները, բացի հիմնական 6-400 հազար ոտքի ներդրումներից, ավելացնում են և Առողջապահության ժողովրդական կոմիտեների բյուջեն, վորն այժմյան 2482 հազար ոտքից հնգամյակի վերջում հասնում և 6443 հազար ոտք—

լու: Դրա հետեանքով յուրաքանչյուր շնչի վրա միջին հաշվով ծախսված 2 ու 80 կ. հասնում է 5 ու 70 կոպեկի: Առողջապահության վրա հինգ տարիների ընթացքում ծախսելիք դումարը կազմելու յե 23243 հազար ուրլի:

Սոցիալական ապահովության դործը նույնպես չէր կարող վերաբել մեր ուշագրությունից: Սոցալահովության Ժողովրդական Կոմիտարիատի բյուջեն աճում է 592%—ով հնգամյակի ընթացքում: Այս հնգամյակում իրադործվում է միութենական Կենտգործկոմի հորեկանական նստաշրջանի վորուշումը, վոր վերաբերում է զառամյալ գյուղացիների սոցիալական ապահովությանը: Հնգամյակի ընթացքում 14322 զառամյալ գյուղացիներ ապահովություն կոտանան, վորի համար նախատեսված է 2.211 հազար ուրլի: Աճում է նույնպես պատերազմի հաջմանդամների ապահովությունը 15,6 տոկոսով, այլ կարդի հաջմանդամների կոոպերացումն ավելանում է մոտ 11 անգամ, արտոնյալ կարմիր բանակայինների ապահովությունն ավելանում է 100 տոկոսով և այլն:

XI. ԲՅՈՒՁԵ ՅԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՆԵՐԴՐՈՒՄՆԵՐ

Ժողովրդական անտեսության բոլոր հատվածների արագ և բուռն զարգացման հետեանքով անխուսափելիորեն պետք է աճի և այդ անտեսության հաշվեկշիւը՝ պետական բյուջեն:

Մի կողմից մեր հիմնական խոշոր ներդրումները Ժողտնտեսության բոլոր հատվածների մեջ և մյուս կողմից՝ սոցիալ-կուրտուրական աշխատանքների ծավալումը, բնականաբար, առաջացնում են թե տեղական և թե պետական բյուջեյի աճումը: Նրա աճման թափը և առհասարակ մեր Ժողտնտեսության ընդհանուր հաշվեկշիւը ներկայացնելու տեսակետից ցուցանիշ պետք է համարելինք Խորհրդային Հայաստանի տերիտորյալ բյուջեն, վորը սակայն մեղանից մի շարք անկախ պատճառներով այսօր չենք կարող ներկայացնել համազումարի քննությանը: Սակայն պակաս ցուցանչական չե նաև պետական և տեղական բյուջեների ընդհանուր պատկերը, վոր յես կաշխատեմ տալ:

Բյուջեյի յեկամտային մասում մենք հաշվի յենք առել այն բոլոր յեկամուտները, վոր իրեւ հարկ կամ հատկացում, կարող է տալ մեր զարգացող Ժողտնտեսությունը: Սակայն, չնայած Ժողտնտեսության ընդհանուր վերելքին, մեր միացյալ բյուջեյի յեկամտային մասը շատ ավելի հետ է մնում նրա յեղի մասից:

Միացյալ Բյուջեյի ղեկիցիտը հնդամյակի վերջում աճում է 370,5 տոկոսով: Այս յերևույթը բացատրվում է նախ, նրանով, վոր բոլոր մեր հիմնական ներդրումները տվյալ հնդամյակում չեն կարող անմիջական արդյունք տալ, և մի շարք ձեռնարկումներից մենք յեկամուտ կուեննանք միայն հաջորդ հնդամյակում, և ապա նրանով, վոր Բյուջեյի յեկքի մասում առանձնապես աճում են ծախսերը, մասնավորապես սոցիալ-կուլտուրական խմբերում: Ժողովրդական լուսավորության, առողջապահության, սոցիալական ապահովության գծով կատարելիք մեր հսկայական ծախսերն ավելացնում են Բյուջեյի ընդհանուր բացը:

Սակայն Բյուջեյի ներքին կառուցվածքում հնդամյակի ընթացքում տեղի յեն ունենում մի շարք յերևույթներ, վորոնք արձանագրում են թե տեղական և թե պետական Բյուջեների առողջացման և կայունացման փաստերը:

Միացյալ Բյուջեյի ընդհանուր հաշվեկշիտը 17.732 հազարից հնդամյակի վերջին տարում հասնում է 55.771 հազարի կամ աճում է 314,5 տոկոսով:

Յեկամտային մասում հարկային հասույթներն աճում են 243,5 տոկոսով, վոչ հարկային յեկամուտները 212,3 տոկոսով և ղեկիցիտը, ինչպես ասացի, 370,5 տոկոսով:

Միացյալ Բյուջեյի յեկամտային մասում հնդամյակի վերջում նույնիսկ հարկային յեկամուտները շարունակում են վոչ հարկային յեկամուտների համեմատությամբ ղերակշռող տեղ յռնել, մի բան, վոր ցույց է տալիս Բյուջեյի անառողջ վիճակը: Հաջորդ հնդամյակում մեր հիմնական բոլոր ներդրումների հետեանքով այդ պատկերը փոխվելու յե հողուտ հարկային յեկամուտների:

Միացյալ Բյուջեյի յեկքի մասում առանձնապես աճում են սոցիալ-կուլտուրական ծախսերը 362,8 տոկոսով, վորից Ժողովրդական լուսավորությանը 368 տոկոսով և Ժողովրդական առողջապահությանը 306,9 տոկոսով: Արտադրական-տնտեսական ծախսերն աճում են 344,7 տոկոսով, վորից գյուղատնտեսության ծախսերը 506 տոկոսով: Վարչա-կառավարչական ծախսերը տրված դերեկտիվների հետեանքով աճում են նորմալ չափով, միայն 21,7 տոկոսով:

Միացյալ Բյուջեն չի արտացոլում այն հիմնական ներդրումները, վորոնց մասին ղեկուցեցի ձեզ: Հնդամյա պլանով Ժողտնտեսության բոլոր հատվածներում նախատեսված ընդհանուր հիմնական ներդրումների գումարը հավասար է 276,8 միլիոն ուլբուլ: Այս գումարից գյուղատնտեսությունն ստանալու յե 81,5 միլիոն,

վորի մեջ ե մտնում նաև ջրային տնտեսության 29,4 միլիոն ուռւ-
լին. արդյունաբերությանը հատկացված ե 87,7 միլիոն ուռւրի,
վորից ելեքտրոշինարարությանը՝ 25 միլիոն ուռւրի: Տրանսպորտն
ստանում ե 29,9 միլիոն ուռւրի, ժողկապը 3,1 միլիոն ուռւրի,
բնակշինարարությունը 38 միլիոն ուռւրի, կոմունալ ե քաղաքա-
յին շինարարությունը 11 միլիոն, ասեատուրը 8,4 միլիոն, ժողու-
սավորությունը 10,8 միլիոն ե, վերջապես, ժողովրդական աստղ-
ջապահությունը 6,4 միլիոն ուռւրի: 276,8 միլիոն ուռւրի պետու-
թյունը դնում ե մեր տնտեսության մեջ միայն հանրայնացված
սեկտորի միջոցներից. այս աշխատանքի մի այնպիսի աննախըն-
թաց թափ ե, վորը պահանջում ե բանվորա-գյուղացիական լայն
դանդվածների ուժերի չտեսնված լարվածություն, նվիրվածու-
թյուն, աննկուն կամք ե ստեղծագործական բոլոր ունակություն-
ների կատարյալ հայտնաբերում:

Ընկերներ, յես չափազանց համառոտ ե հակիրճ կերպով աշ-
խատեցի նկարագրել առաջիկա տարիների ընթացքում մեր դժվա-
րին ու բարդ անելիքների հնգամյա հսկայական պլանի սեղմ պատ-
կերը, վորի իրադործումը ծայր աստիճանի դժվար ե, սակայն
հնարավոր:

Այն հսկայական խնդիրները, վորոնք դրված են մեր առաջ
այսօր, այն հեռանկարները, վոր յես դժադրեցի համառոտակի,
պահանջում են, ընկերներ, ուժերի խիստ լարում, պահանջում են
չափազանց խոր գիտակցություն այն մասին, թե առաջադրած բո-
լոր կարեւորագույն ե բարդ խնդիրները մենք պետք ե վճռենք,
հայտնաբերելով նույնպիսի տոկունություն, նույնքան նվիրվա-
ծություն, վճռականություն ե յեռանդ, վորպիսին հայտնաբե-
րեց բանվոր դասակարգը Հոկտեմբերյան կարմիր հեղափոխու-
թյան որերին: Յեթե այնտեղ այն ժամանակ բանվորը անձնագործ
ու խիղախ պատերազմի դաշտում իր կյանքի դնով վրկում եր հե-
ղափոխությունը, այսօր ընկերներ, մեզանից պահանջվում ե նույն
վրդեւորությունը, բոլոր ուժերի ծայր լարվածությունը, բոլոր
ստեղծագործական ունակությունների լիակատար հայտնաբերու-
մը, վորպեսզի ժողովրդական տնտեսության այն հսկայական ծրա-
դիրը, վորի սեղմ պատկերը յես տվեցի ձեզ, մենք իրադործված
տեսենք ե իրագործելով՝ այն հոյակապ շենքի կառուցման քաղը
դենք, վոր կօչվում ե սոցիալիզմ. (Բուռն ե յերկարատե ծափա-
հարություններ):

ՀԱՅԿ ԴԵՏԱԿԱՆ ԴԼԱՆԱՅԻՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

ՀԱՎԱՔԱԿԱՆ ԱՂՅՈՒՍԱԿ

ՀԱՅԿ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ 1928/29—32/33 թ. թ. ՀՆԳԱՄՅԱ ԴԼԱՆԻ ՍՏՈՒԳԻԶ ԹՎԵՐԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐԻ

ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐ	Բացարձակապես		32/33 թ. % 27/28 համեմատ.	%, % -ով	
	27/28	32/33		27/28	32/33
գյուղատնտ.					
I. Գյուղատնտեսություն					
1. ցանքերի տարածու- թյունը 1000 հեկտարով					
ա) հացահատիկներ	287,4	336,3	117,0	59,3	75,0
բ) տեխնիկական-հում- քային և ձիթարեր բույսեր	17,0	64,8	322,4	5,3	12,2
ալյ. թվում բամբակ	12,2	35,9	294,3	3,8	8,0
զ) այլ բույսեր	17,3	57,1	330,1	5,4	12,8
վերին կարտոֆիլ	8,7	19,7	226,4	2,7	4,4
Ընդամենը՝	321,7	448,2	139,3	100,0	100,0
2. Անասունների ֆանակու- թյունը 1000-ով					
ա) ձիեր	31,5	41,9	133,0	—	—
բ) մանր յեղջ. անասուն	846,1	1070,5	126,5	—	—
զ) մանր յեղջ. անասուն	1606,6	1923,8	119,7	—	—
զ) խոզեր	24,2	35,8	147,9	—	—
ն) այլ անասուններ	23,9	26,9	112,6	—	—
Ընդամենը՝ վերածած հասուն խոզոր յեղջ. անա- սունների	779,8	995,0	127,6	—	—
3. Ընդհանուր արտադրան- քի արժեքը 1926-27 արտա- դրանքի գներով, միլ. ռ.					
Ա. ՀԱՂԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆ					
ա) հացաբույսեր	27,3 (26,2)	41,8	153,1 (159,3)	33,5 (31,2)	26,5
բ) տեխնիկական մշա- կուլթներ	3,6 (4,1)	15,4	430,3 (375,7)	4,4 (4,9)	9,8
վերին բամբակ	2,7 (3,4)	11,3	412,7 (335,8)	3,3 (4,1)	7,2
զ) այլ գաղտային մշա- կուլթներ	5,3 (6,2)	17,5	329,3 (280,7)	6,5 (7,4)	11,1
վերին կարտոֆիլ	3,0 (4,0)	8,2	271,6 (206,0)	3,7 (4,8)	5,2

ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐ

Բացարձակապես

27/28

32/33

Բ. 32/33
Պ/Ո, Պ/Ո-ով
27/28 Բ.
Համեմատ.

Պ/Ո, Պ/Ո-ով
27/28 32/33
զուգարի համեմատ.

դ) ժարդագործություն

5,9

10,7

180,4

7,2

6,8

(6,3)

(170,8)

(7,5)

և) ալեգործություն և
խաղողագործություն

8,1

15,7

194,4

10,0

10,0

(9,8)

(159,5)

(11,7)

վորից խաղողագործություն

5 0

9,5

191,1

6,1

6,0

(6,1)

(155,6)

(7,3)

Ընդամենը ըստ Ա-ի

50,2

(101,1)

201,4

61,6

64,2

(52,6)

(191,9)

(62,7)

Բ. ԿԵՆԴԱՆԱԲՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ

24,5

44,2

180,4

30,1

28,0

(24,5)

(29,2)

ա) անասնապահություն

3,5

7,4

208,7

4,3

4,7

(3,5)

(4,2)

բ) թռչնապահություն

0,5

1,4

306,4

0,6

0,9

(0,5)

(0,6)

դ) մեղվաբուծություն

0,2

0 6

299,4

0,2

0,4

(0,2)

(0,2)

դ) շերամապահություն

Ընդամենը ըստ Բ-ի

28,7

53,6

186,8

35,2

34,0

(28,7)

(34,2)

Գ. ԱՆՏԱԹԱԲՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ

2,6

2,9

108,3

3,2

1,8

(2,6)

(3,1)

ԹՅՈՒՆ ՅԵՎ ՎՈՐՍՈՐ-ԴՈՒԹՅՈՒՆ

Ընդամենը ըստ Ա-Բ-Գ-ի

81,5

153,6

193,4

100,0

100,0

(83,9)

(187,6)

4. ԿՈՒՄԻՏԵՍԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԱՐՈՒՄ

55

540

883,0

88,3

88,3

(55)

(540)

ա) կոյտնտեսություններ թիվը

0,8

27,5

3440,0

0,5

17,2

(0,8)

(27,5)

բ) նրանց մեջ մտնող տնտեսությունների թիվը

0,15

75,1

5006,0

0,46

16,8

(0,15)

(75,1)

գ) ցանքերի տարածություն

0,17

20,7

12225,0

0,46

20,5

(0,17)

(20,7)

1000 հեկտ.

դ) բուսաբուծության
ընդհանուր արտադրանքը
26-27 թ. դներով, միլիոն
ուսուրիներով

ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐ

ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐ	Բացարձակապես		31.03.88 01.01.89-ով 27.09.88 համեմատ.	01.01.89-ով 27.09.88 համեմատ.	
	27/28	32/33		27/28	32/33
II. Մարդու նաբերություն յեվ էլեկտրոֆիկացիա					
1. Արդյունաբերության ընդհ. արտադր. արժեքը 27-28 ք. գներով, միլիոն ռուբ.					
Ա. ՑենզԱՑԻՆ					
ա) պղնձաձուլական	2,2	8,7	391,6	5,8	5,6
բ) էլեկտր. - էներգիայի արտադր.	1,1	7,6	691 0	2,9	4,9
գ) տեքստիլ	2,3	48,9	2126,1	6,0	31,4
դ) գինու-կոնյակի	2,6	5,6	215,4	6,8	3,6
ե) բամբակաղտման	3,9	18,3	340,0	10,2	8,5
զ) քիմիական	1,2	7,5	625,0	3,1	4 8
ը) շինարարական	1,5	7,6	506,7	3,9	4,9
թ) այլ	7,7	25,0	1 82,3	20,2	16,0
Ընդամենը ըստ Ա-ի	22,5	124,5	552 0	58,9	79,7
վորից ա) միութենական	2,2	8,7	391,6	5,8	5,6
բ) հանրապետական (ԺՏԽ)	9,1	82,1	902,2	23,8	52,7
գ) յերկրային (Հայ- բամբակ)	5,7	18,8	329,8	14,9	12,1
դ) տեղային	1,5	5,8	393,5	3,9	3,7
Բ. ՄԱՆՐ ՅԵՎ ԱՐՀԵՍՏ - ՏՆԱՅՆԱԳՈՐԾԱԿԱՆ	15,7	31,6	201,2	41,1	20,3
վորից ա) տնայնագ. ար- հեստագ. կոտոպ.	2 3	14,9	645 8	6,0	9,6
բ) այլ հանրայնաց- ված	1,3	4,0	316,2	3,4	2,6
Ընդամենը (Ա+Բ)	38,2	155,8	407,8	100,0	100,0
վորից ա) արտադրության միջոցներ	14,6	58,1	597,9	38,2	37,3
բ) սպառման առար- կաներ	23,6	97,7	412,2	61,8	62,7
2. Աշխատանքի ցուցանիշ- ներ ըստ միութեն. և հանրապ. արդյունաբերու- թյան					
ա) բանվորների թիվը					
1000-ներով	4 9	11,7	238,8	100,0	100 0
«Հայկալիին» տրեստում	2,8	3,3	117,9	57,1	28,2

8018ԱՆԻՇՆԵՐ

80ԻՑԱՆԻՇՆԵՐ	Բացարձակապես		Ք. 0/0-ով 32/33 թ. 27/28 թ. համեմատ.	0/0, 0/0-ով	
	27/28	32/33		27/28	32/33
ՀՍՈՂ ԺՏՆ-ի արդյունաբերության մեջ					
վորից՝ տեղատիվ արդյունաբերության մեջ	2,1	8,4	400,0	42,0	71,8
բ) մեկ բանվորի միջին ամսական արտադրանքը 1926-27 թ. մեծածախս գործար. զննքով, չհրվում ուր.	1,2	5,8	483,3	21,5	49,6
«Հայկական»-ում	192	607	316,1	—	—
ՀՍՈՂ ԺՏՆ արդյունաբերության մեջ	134	262	195,5	—	—
վորից՝ տեղատիվ արդյունաբերության մեջ	321	744	231,8	—	—
գ) բանվորների միջին ամս. նոմինալ աշխատավարձը չհրվ. ուրվիչներով	164	700	426,8	—	—
«Հայկական»-ում	49,27	68,63	139,3	—	—
ՀՍՈՂ ԺՏՆ արդյունաբերության մեջ	47,30	67,20	1 2,1	—	—
վորից՝ տեղատիվ արդյունաբերության մեջ	51,91	69,19	133,3	—	—
3. Արդյունաբ. կոոպ. ինքնարժեքի և գործար. գնի իջեցումն ըստ ժՏՆ արդյունաբերության (0/0, 0/0-ով)	43,30	68,50	158,2	—	—
ա) ինքնարժեք	100	73,8	—	—	—
վորից՝ արտադրական միջոցներ	100	55,3	—	—	—
վորից՝ սպառման առարկաներ	100	78,0	—	—	—
«Հայկական»	100	63,0	—	—	—
բ) գործար. զննքով	100	75,2	—	—	—
վորից՝ արդադր. միջոցներ	100	58,9	—	—	—
սպառման առարկաներ	100	78,4	—	—	—
4. Ելեկտրոֆիկացիայի ցուցանիշներ					
Ա. ԵԼԵԿՏՐՈԿԱՑԱՆՆԵՐԻ ՈՒԺԸ ԿԻՆՈՎԱՏՆԵՐՈՎ					
ա) ռալյոնական	—	35000	—	—	72 2
բ) տեղական	1750	10000	571,6	54,9	20,6
գ) գյուղական	311	1256	403,7	9,8	2,6
դ) գործարանային	1125	2250	200,0	35,3	4,6
Բնամիջոցներ	3188	48506	1522 5	100,0	100,0

ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐ

Ցուցանիշներ	Բացարձակապես		32/33 թ. 10-ով 27/28 թ. համեմատ	%, 27/28 32/33 դրամաբի համեմատ.	
	27/28	32/33		27/28	32/33
Բ. ԵՆԵՐԳԻԱՅԻ ՍՊԱՌՈՒ-ՄԸ ՄԻԼԻՈՆ ԿԻԼՈՎԱՏ ԺԱՄԵՐՈՎ					
ա) արդյունաբերություն	12,4	87,0	701,6	83,2	87,0
բ) կոմուն. տնտեսություն	2,0	7,0	350,0	13,4	7,0
դ) գյուղատնտեսություն	0.5	6,0	1200.0	3,4	6,0
Ընդամենը՝	14,9	100,0	671,1	100,0	100,0
III. Ամբողջ ընդհանուր արագությունը 26 - 27 զմեռով միլիոն ուր.բ.					
1. գյուղատնտեսություն	81,5 (83,9)	157,6	193.4 (187,8)	68,1 (68,7)	50,3
2. արդյունաբերություն	38,2	155,8	407,8	31,9 (31,3)	49,7
Ընդամենը՝	119,7 (122,1)	313,4	261,8 (256,7)	100,0 100,0	100,0
3. շենքերի և կառուց-վածքների շինարարություն (հանրայնացված միջոցներից) միլիոն ուրվինքերով	18,3	40,0	224,0	—	—
IV. Ապրանքաբաժանում-ն ուրվում					
1. ներքին ապրանք. մասսան 26-27 թ. զմեռով, միլիոն ուրվինքերով	56,3 (62,5)	212,6	377,6 (340,2)	100,0	100,0
մերկ ա) գյուղատնտեսու-թյուն	19,3 (25,5)	61,3	317,6 (240,4)	34,3 (40,8)	28,8
բ) արդյունաբերություն	37,0	151,6	409,7	65,7 (59,2)	71,2
2. Ընդհանուր ապրանքա-շրջանառությունը միլ. ո.					
ա) մեծաքանակ	125	281	224,8	66,1	68,5
բ) մանրածախս	64	129	201,6	33,9	31,5
Ընդամենը՝	189	410	216,9	100,0	100,0
մերկ ա) պետական	56	124	221,4	29,6	30,2
բ) կոոպերատիվ	85	246	289,4	45,0	60,1
Ընդամենը (ա + բ)	141	370	262,4	74,6	90,3
դ) մասնավոր	48	40	83,3	25,4	9,7
3. Միջնորդական շրջանա-ռություն միլիոն ուր. -ով					
ա) մեծաքանակ	66	132	200	55,5	55,5
բ) մանրածախս	53	106	200	44,5	44,5
Ընդամենը	119	238	200	100,0	100,0

801-8481721

80ԻՑԱՆԻՇՆԵՐ	Բացարձակապես		32/33 թ. 9/10-ով 27/28 թ. համեմատ.	%, 0/0-ով	
	27/28	32/33		27/28	32/33
զուգամարի համեմատ.					
վորից ա) պետական	20	35	175,0	16,8	14,7
բ) կոոպերատիվ	79	187	236,7	66,4	78,6
Ընդամենը (ա+բ)	99	222	224,2	83,2	93,3
դ) մասնավոր	20	16	80,0	16,8	6,7
4. Մանրածախս առևտրի ցանց					
ա) պետական	89	66	74,2	2,3	1,7
բ) կոոպերատիվ	488	814	166,8	12,7	21,7
դ) մասնավոր	3254	2980	91,6	85,0	77,2
Ընդամենը	3831	3860	100,8	100,0	100,0
վորից ա) քաղաքներում	2028	2031	100,1	52,9	52,6
բ) գյուղական վայրերում	1803	1829	101,4	47,1	47,4
V. Կոոպերացիա					
1. Գյուղատնտեսական Ա. ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՁԱԿԱՆ ՑԱՆՑ					
ա) նախնական կոոպեր. բանակը	291	1042	358,1	—	—
բ) անդամների ընդհա- նակը թիվը 1000-ներով	77,8	223,9	278,8	—	—
դ) կոոպերացված գյուղ. տնտեսութ. %, %-ը	51,5	139,8	—	—	—
նույնը առանց վարկ. ընկերութ. անդամների	29,0	89,9	—	—	—
Բ. ԱՊՐԱՆՔԱՇԵՐՁԱՆԱ- ԻՈՒԹՑՈՒՆ ՄԻՒ. Ի.					
ա) ստորին ցանցի շրջանառ.	9,2	39,3	426,1	46,2	47,0
բ) միութ. ցանցի շրջանառ.	10,7	44,3	413,9	53,8	53,0
Ամբողջ ընդհ. շրջանառ.	19,9	83,6	419,6	100,0	100,0
վորից զուտ շրջանառ.	11,6	44,5	385,5	58,8	53,2
2 Սպառկողաբացիա Ա. ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՁԱԿԱՆ ՑԱՆՑ					
ա) առևտր. միավոր. բանակը	428	610	142,5	—	—
բ) փայտերերի թիվը 1000-ներով	105	187	178,1	—	—
դ) քաղաքների մեծահաս. կոոպերացված բնակչու- թյան տոկոսը	37,4	54,8	—	—	—
դ) կոոպերացվ. գյուղ. տնտեսութ. %-ը	46,3	75,0	—	—	—

ՅՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐ

ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐ	Բացարձակապես		32/33 թ 0/0-ով 27/28 համեմատ.	0/0, 0/0-ով			
	27/28	32/33		27/28 զուգարի համեմատ.	32/33		
Բ. ԱՊՐԱՆՔԱՇՐՋԱՆԱ- ՌՈՒԹՅՈՒՆ ՄԻԼԻՌՆ Ռ.							
ա) մեծաքանակ	16,0	35,0	218,6	39,2	41,3		
բ) մանրածախս	24,8	49,7	200,4	60,8	58,7		
Ամբողջ ընդհանուր շըր- ջանառությունը	40,8	84,7	207,6	100,0	100,0		
զուտ շըջանառությունը	26,6	53,2	200,0	65,2	62,8		
3. Տնայնագ. —արհեստագ. կոուպերաց.							
ա) կազմակերպութ. թիվը	100	336	336 0	—	—		
բ) կոուպերաց. տնայնագ. թիվը	2539	16106	634,3	—	—		
գ) կոուպ. տնայնագ. %-ը	9,6	48 5	—	—	—		
դ) տնայնա-արհես. կոուպ. ընդհ. արտադրանքը միլիոն տուրլիներով	2,3	14,9	645,8	—	—		
ե) հանրայնացված ար- տադր. տուկոսը	14,6	47,1	—	—	—		
4. Բնակարանային կոուպ.							
ա) բնակ. շինար. ընկե- րությունների թիվը	49	20*	40 8	* Նվազումը բացա- րվում է նրանց խոշորացմամբ			
բ) նրանց անդամների թիվը	1119	2783	248,7				
գ) բնակ. վարձակալ. ըն- կերությունների թիվը	50	17*	34,0				
դ) նրանց անդամների թիվը	786	2674	340,0	** Ամբողջ հնգամ- յակում կ'էինվե 68,3 հազար քառ. մետր			
ե) կառուցվող բնակելի տարածութ. 1000 քառ. մետրերով	1,9	19 0**	1019,7				
զ) բնակ. վարձակ. կոուպ. ընկերության բնակտարած 1000 քառ. մետր-ով	16,0	51,0	318,8				
V1. Բյուջե (միլ. ռուբ- լիներով)							
1. Պետական (խմբապ.) բյուջե							
հաշվեկշռի ընդհ. գումարը	8,5	24,2	286 2	100,0	100,0		
ՅԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐ							
ա) հարկային	3,7	9,1	246,3	43,4	37,4		
բ) վոչ հարկային	1,0	3,0	302,1	11 9	12,5		
գ) ալլ	—	0,3	—	—	1,2		
դ) դոտացիա	3,8	11,8	312,7	44 7	48,9		
ՇԱՆՔՆԵՐ							
ա) վարչական խումբ	0,6	0,7	118,8	7,0	2,9		
					85		

ՅՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐ

8ՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐ	Բացարձակապես		32/33 թ. 9/10-ով	27/28 թ. համեմատ.	0/100 0/100-ով	
	27/28	32/33			27/28	32/33
գումարի համեմատ.						
բ) սոց. — կուլտուր. խումբ	2,6	9,3	258,0	30,8	38,6	
դ) տնտ. — արտադր. խումբ	1,0	4 5	438,4	12,0	18,4	
դ) այլ	4 3	9 7	229,1	50,2	40,1	
2. Տեղական բյուջե						
Հաշվեկշռի ընդհ. գումարը	9,3	29,1	313,7	100,0	100,0	
ՅԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐ						
ա) Հարկային	2,9	6,8	235,4	31,1	23,3	
բ) վոչ Հարկային	3 3	7,7	237,4	35,2	26,6	
դ) այլ	0,7	1,0	137,3	7,7	3,4	
դ) դոտացիա	2,4	13 6	563,0	26,0	46,7	
ԾԱԽՔԵՐ						
ա) վարչական խումբ	2,0	2,4	122,5	21,6	8 4	
բ) սոց. կուլտ. խումբ	3,6	13,1	366,4	38,5	44,9	
դ) տնտ. արտադր. խումբ	3 3	12,8	390,0	35,3	44,0	
դ) այլ	0,4	0,8	183,4	4,6	2,7	
3. Միացյալ (պետական և տեղական) բյուջե						
Հաշվեկշռի ընդհ. գումարը	17,7	55.8	314 5	100,0	100,0	
ՅԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐ						
ա) Հարկային	4,3	10,6	243,5	24,3	19,1	
բ) վոչ Հարկային	2,0	4,3	212,3	11,3	7,7	
դ) այլ	0,7	1,4	149,9	4,0	2,5	
դ) դոտացիա	10,7	39,5	370,5	60,4	70,7	
ԾԱԽՔԵՐ						
ա) վարչական խումբ	2,6	3,2	121 7	14,7	5,7	
բ) սոց. կուլտ. խումբ	6,2	22,4	362,8	35,0	40,2	
դ) տնտ. արտադր. խումբ	8,5	29,4	344,7	48,0	52,6	
դ) այլ	0,4	0,8	183,4	2,3	1,5	
VII. Հեղափոխական հաշվեկշռի հեղափոխական (միլիոն ռուբլիներով)						
(Հանրապետական միջոցները)						
բ) (բ)						
ա) դրուճատնտ. և ջր-տնտեսութուն	81,5			25,5		
վոչ ջրային տնտեսութուն	29,4			10,6		
բ) արդյունաբ. և էլեկտրոֆիկացիա	87,7			31,7		
վոչ էլեկտրոֆիկացիային	25,0			9,0		
դ) տրանսպորտ	29,9			10,8		

Հ Ն Գ Ա Մ Յ Ա Կ Ո Ւ Մ

ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐ

Բացարձակապես

Ք. 32'33

0'0, 0'0-ով

27'28 | 32'33
զուգարի համեմատ.

27'28

32'33

32'33

0'0, 0'0-ով

27'28

32'33

վորից յերկաթուղային (նոր
ճյուղեր)
անուխ
Ջրային հաղորդակցութ.
ավտոտարանսպորտ
դ) կապ
ե) բնակ. շինարարու-
թյուն (քաղ. և բանվ.)
զ) կոմուն. և քաղ. շին-
արարություն
ը) առևտուր
թ) ժողվրդ. լուսավո-
րություն
ժ) ժողվրդ. առողջապա-
հություն

11,4*
16,3
0,6
1,6
3,1

38,0
11,0
8,4
10,8
6,4

*) (1921 թ. միջին տարեկան)

4,1
5,9
0,2
0,6
1,1

13,7
4,0
3,0
3,9
2,3

Ընդամենը՝

276,8

100,0

VIII Ցրանապոս յեզ կապ
1. Անուխ ֆանապարհների
տարածութ. առանց կա-
ռուցվողների կլմ.
ա) կատարելադրված.
բ) խնդրային
դ) սայլի (ГРУНТОВЫЕ)

— 193
870 1107
883 2348

—
127,2
265,9

—
46,6
50,4

5,3
30,3
64,4

Ընդամենը՝

1753

3648

208,1

100,0

100,0

վորից ա) համաժողովե-
նական նշանակութ.
բ) հանրապետ. նշա-
նակութ.
դ) առերեման (под'ездные)
զ) տեղական

854
427
22
450

885
443
420
1900

103,6
103,7
1909,0
422,0

48,7
24,4
1,3
25,7

24,3
12,1
11,5
52,1

2. Պետական միջֆազա-
յին ավտոտրանսպորտ
ա) դժերի թիվը
բ) դժերի յերկարություն-
ներ կլմ. —ով
դ) մեքենաների թիվը
զ) ուղևորների թիվը
1000-ներով
ե) բեռների փոխադր.
1000 տոններով

12
610
36
241,0
0,6

32
2412
136
550,0
143,0

266,7
395,5
523,1
228,2
—

—
—
—
—
—

—
—
—
—
—

3. կապ
ա) փոստ-հեռագր. հիմ-
նարկների թիվը

59

91

154,2

—

—

ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐ

ՅՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐ	Բացարձակապես		32 33 թ. 0 0 0-ով 27 28 թ. համեմատ.	0 0 0-ով	
	27 28	32 33		27 28	32 33
բ) մեկ փոստի սպասար- կած տարածութիւնը քառ. կլմ.-ով	215	166	77,2	—	—
դ) մեկ փ.—հեռ. հիմ- նարկին ընկն. բնակչութ.	5337	4634	86,8	—	—
դ) քաղ. բնակչ. 1 շնչին ընկն. փոստ. առաք.	24,9	51,1	205,2	—	—
ե) գյուղ. բնակչ. 1 շնչին ընկն. փոստ. առաք.	0,8	2,4	300,0	—	—
զ) փոստ. ճանապ. տա- րածութ. կլմ.-ով	973	1030	105,9	—	—
ժողովրդ մեքենայացվածնե- րինը	74	417	563,5	—	—

IX. ՇԻՆԱՐԱՐՈՒՔԸ

1. Շինարարութեան ընդհանուր պլանը (համալսման ցանկով միջոցներից) միջոցառումն իրականացնելու

ա) գյուղատնտեսություն	16,5				9,6
բ) վոռողում	28,1				16,3
գ) արգյունարերություն (սառնց բնաշին.)	19,0				11,0
դ) ելեքարոշինարարութ.	11,4				6,6
ե) ճանապարհաշինար.	26,5				15,4
զ) բնակչինարարություն	38,0				22,1
ը) կոմունալ շինարար.	7,4				4,3
թ) կուլտ-կրթ. շին.	8,8				5,1
ժ) ժող. առողջապահ.	4,4				2,6
ի) այլ	12,0				7,0
Ընդամենը՝	172,1				100,0
2. Բազաբնի բնակֆոնդը սարվա վերջին					
ա) բնակ. ֆոնդի տա- րածութ. 1000 ք. մետր	470,6	837,8	178,0	100,0	100,0
վորից հանրայնացված	126,3	478,9	379,2	26,8	57,2
մասնավոր	344,3	358,9	104,2	73,2	42,8
բ) հիմն. դրամագույնը (բնակֆոնդի արժեքը) մ.ո.	85,7	119,6	139,6	100,0	100,0
վորից հանրայնացված	25,1	60,3	240,2	29,3	50,4
մասնավոր	60,6	59,3	97,9	70,7	49,6
գ) մի շինքն ընկերդ նոր- ման քառ. մետրերով	2,51	3,17	125,9	—	—

ՅՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐ

ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐ	Բացարձակապես		Ք. 0/0-ով 27/28 Համեմատ.	0/0, 0/0-ով	
	27/28	32/33		27/28	32/33
գումարի համեմատ					
և) լրիվ բժշկական ըն- ունելությունների թիվը	1922,0	3015,0	156,9	—	—
ա) բուժակերտոնալի թիվը	1611	2806	174,2	100,0	100,0
բ) բժշկներ	260	464	178,5	16,1	16,5
ստամոնարուժներ	26	56	215,4	1,6	2,0
մանկաբարձուհիներ	72	167	231,9	4,5	6,0
բուժական	116	165	142,2	7,2	5,9
Սոցիալ. ապահովու- թյուն. փոխդիկոմիտե					
ա) պատերազմի ապա- ռիված հաշմանդամների թիվը	411	475	115,6	—	—
բ) կոոպեր. հաշմանդամ- ների թիվը	35	360	1028,5	—	—
գ) արտոնություն. ապա- ռիված կ. բաժնեկալիների ստանիքների թիվը	272	570	209,6	—	—
դ) Մերաց. գյուղաց. ա- պահովութ. թիվը	—	14322	—	—	—
ե) հաշմանդ. և արատա- րների պահպան. տնե- ր և ապաստանների թիվը	260	530	238,5	—	—
զ) կենսաթոշակ ստացող- ների թիվը	175	350	200,0	—	—
ը) գյուղ. փոխդիկոմիտե- ների թիվը	945	1170	123,8	—	—
թ) նրանց անդամների թիվը 1000-ներով	325,0	343,0	105,5	—	—
ժ) գյուղ. ֆոնդ-ների տար. կամուտը 1000 ո.	104,0	500,0	480,7	—	—
ի) գյուղ. ֆոնդ-ների շուր- ջ. գումարը 1000 ո.	329,7	1123,3	340,7	—	—
լ) գյուղ. ֆոնդ-ների տա- ր. ծախսերը 1000 ո.	234,6	764,3	325,9	—	—

ՄԱՆՈՔՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՍԽՀ Ժողովրդական Տնտեսության 1928—29—32—33 թվի հրեզ-
ամյա պլանի ստուգիչ թվերի հիմնական ցուցանիշների հավա-
քական աղյուսակի աղբիւլ

I. ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ. Տվյալները Անդրպետականի
վարիանտն են՝ ԽՍՀՄ Պետականի աննշան ուղղումներով 1932—33
թ. վերաբերմամբ: Անդրպետականի՝ այս նյութի մեջ բերվող
վարիանտի և ՀՍԽՀ Պետականի՝ 1928—29 թ. ստուգիչ թվերով
բերված վարիանտի միջև կան 1927—28 թ. տվյալների վերաբերյալ
վորոշ տարբերություններ, վորոնք հետևանք են Անդրկենտրոն-
վարի և Հայկենտրոնվարի յեղակետային տվյալների տարբերու-
թյան (ցանքերի տարածությունը, անասուններ, բերքատու-
թյուն, արտադրանքի նորմաներ և զներ):

Մոտիկ ապագայում գյուղատնտեսության վերաբերյալ թվե-
րը կճշտվեն ու կհամաձայնեցվեն:

Անհրաժեշտ է նկատի ունենալ, վոր ցանքերի տարածությու-
նը, անասունների քանակությունը և ընդհանուր արտադրանքը
ցույց են տրված ըստ գյուղատնտեսական տարիների. այլ կերպ
ասած՝ 1927—28 և 32—33 թ. թ. տվյալները համապատասխանորեն
վերաբերում են 1927 և 1932 որացույցային տարիներին:

Գյուղատնտեսական արտադրանքի, ինչպես նաև ընդհանուր
արտադրության հատվածում (III), փակագծում մատնանշված
թվերն արտահայտում են արտադրանքի արժեքը փաստական
բերքի պայմաններում, իսկ առանց փակագծերի թվերը—միջին
բերքի պայմաններում: 32—33 թ. արտադրանքը հաշվված է հըն-
դամյակի վերջին ստացվելիք միջին բերքի յենթադրությունը:
Տոկոսային հարաբերությունները տրված են հաշվարկություննե-
րի յերկու տեսակների համեմատ:

II. ԱՐԴՅՈՒՆԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆ ՅԵՎ ԵԼԵԲՏՐՈՖԻԿԱՅԻՆ.
Պլանավորվող ցենզային արդյունաբերության վերաբերմամբ ԺՏԽ
ներկայացված է ըստ ուղղված յերկրորդ վարիանտի՝ ելքտրա-
կան եննրդյալի արտադրությւն հաշվմամբ: Ելքտր. եննրդյա-
լի սպառումը ցույց է տված ԽՍՀՄ Պետականի հաստատված տրվ-

յարենրի համաձայն: Վերանայելիս անհրաժեշտ կլինի բարձրացնել հնդամյակի վերջին սպառովելիք եներդիայի չափը: Միութենական արդյունաբերությունը տրված և առանց պղնձահանքի և Արթիկի տուֆի արժեքի, այլ խոսքով՝ ներկայացված և միայն պղնձաձուլական արդյունաբերությունը: Բամբակի արտադրանքի բարձրացման հետևանքով Պետականի կողմից ավելացված և նաև Հայրամբակի արդյունաբերության արտադրանքը, քան այդ նշված և Անդրբամբակի նախադեռ:

III. ԱՄԲՈՂՋ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ—գյուղատնտեսական և արդյունաբերական արտադրանքի միացյալ զուամարն է: Հանրազուամարից հետո արված շինարարության արժեքային ծավալը միայն հիմնական ներդրումների զուամարներով կատարվելիք զուտ շինարարության մոտավոր հաշիվն և (հանրայնացված միջոցների խումբ):

IV. ԱՊՐԱՆՔԱՇՐՋԱՆԱԹՈՒԹՅՈՒՆ. Գյուղատնտեսության ներքին ապրանքային մասսան տրվում և առանց ներդրուղացիական չրջանառության: Ընդհանուր և միջնորդական ապրանքաչրջանառությունը բերված և ըստ Անդրպետականի վարիանտի. այս հարցի վերաբերմամբ զգալի տարբերություն կա պլանային և վիճակազրական մարմինների տվյալների միջև: Ուստի ապրանքաչրջանառության վերաբերյալ թվերն առայժմ համարվում են բացարձակապես որինետիր թվեր՝ մինչև ճշտելն ու համաձայնեցնելը:

V. ԿՈՈՊԵՐԱՑԻԱ. Ըստ գյուղատնտեսական կոոպերացիայի ցույց և տրված այսպես կոչված «ընդհանուր» անդամակցական մասսան և կոոպերացումը՝ անխուսափելի կրկնական հաշվառմամբ, վորով և բացատրվում և կոոպերացման 100%—ի դերազանցումը: Զուտ կոոպերացումը հնդամյակի վերջին կհասնի մոտավորապես 80%—ի:

Սպառողական կոոպերացիան այժմ վերամշակում և իր պլանը առևտրական ցանցն ընդարձակելու ուղղությամբ:

Մանր և արհեստագործական—տնայնագործական արդյունաբերության (արտադրողներ և արտադրանք) հանրայնացումը ցույց և տրված միայն տնայնա—արհեստագ. կոոպերացիայի դրծով. յեթե հաշվի առնենք նաև գյուղատնտեսական կոոպերացիայի ու տեղական արդյունաբերության մեջ մտնող ճյուղերը, ապա մանր և արհ.—տնայնագործական արդյունաբերության հանրայն-

նացված արտադրանքի բաժինը կհասնի 27-28 թ.—23 %-ի, իսկ 32-33 թ.—60 %-ի :

VII. ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՆԵՐԴՐՈՒՄՆԵՐՆ Ընդգրկում են հանրայնացված միջոցներից (բյուջե, վարկ, հասարակական միջոցներ, ձեռնարկությունների միջոցներ և այլն) կատարվելիք հիմնական ծախսերը, առանց բնակչության (անհատական) միջոցների : Հետադաշյում ԽՍՀՄ ԺՏԳԽ կողմից ավելացված են արդյունաբերության մեջ կատարվելիք ներդրումները՝ հանրապետականը—2 միլիոն ռուբլով, միութենականը—5 միլ. ռուբլով :

VIII. ՏՐԱՆՍՊՈՐՏ. Անուելս ճանապարհների տարածությունը, հատկապես վարչական ապարատի կառուցարիւնների բաժանման դժուր, պետք և ճշտվի նոր ցուցակներ կազմելու հետեանքով :

IX. ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ. Տվյալները միայն սրիկնաիր հաշվառման թվերն են ցույց տալիս :

X. ԲՆԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ ՅԵՎ ԱՇԽԱՏԱՆՔ. Վարձու անձնակազմի, դործադրկության թիվը, կառուցող բանվորների աշխատավարձը և սոցիալական ապահովագրության ցուցանիշները հետադաշյում պետք և ճշտվեն :

XI. ՍՈՑԻԱԼ-ԿՈՒԼՏՈՒՐ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ. Ժողովրդական առողջապահության ցանցը բերված և առանց յերկաթուղային հիմնարկների :

Հարաբերական մեծությունները (տոկոսները) մեծ մասամբ հաշված են մինչև բացարձակ թվերի կլորացումը, ուստի, վորպես ավելի ճիշտ թվեր, կառող են չհամապատասխանել կլոր թվերով կատարված հաշվումներին :

**ԲԱՆԱԶԵՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ
ՀԵԳՈՒՄՅԱ ՀԵՌԱՆԿԱՐԱՅԻՆ ՊԼԱՆԻ ՄԱՍԻՆ**

(Ընդունված ընկ. Մարտին Սահակյանի գեկուցման առթիվ)

Լսելով ՀՍԽՀ Ժողովուրդի նախագահի տեղակալ ընկ. Մարտին Սահակյանի դեկուցումը ՀՍԽՀ Ժողովրդական Կոմիտեների խորհրդի կողմից ներկայացրած ժողովրդական տնտեսության զարգացման հնգամյա հեռանկարային պլանի մասին, խորհուրդներին Գ-րդ համագումարն արձանագրում է.—

1. Սոցիալիստական շինարարության անցյալ տարիների արդյունքներն ապացուցում են մեր ժողովրդական տնտեսության վերակառուցման մեջ խորհրդային Խճանության ունեցած անվերապահ խաչոր հաջողությունները: Անցյալ տարիների ընթացքում դյուղատնտեսության, արդյունաբերության, տրանսպորտի, ագրանքափոխանակության, կոոպերատիվ շինարարության, սոց. կուլտուրական շինարարության և աշխատանքի ասպարիզում մենք ունեցել ենք խաչոր նվաճումներ: Այս փաստերն ապացուցում են, վոր ժողովրդական տնտեսությունն ընթացել է յերկրի ինդուստրացման ուղիով:

Դրա հետ միասին ամրացել է բանվոր դասակարգի և չքավորության դաշինքը ժիջակ դյուղացիական մասսայի հետ:

Մեր տնտեսական ուժեղացումը պայմաններ է ստեղծել ժողովրդական տնտեսությունը պլանավորելու և ալգալիսով ժողովրդական տնտեսության հնգամյա պլանը կազմելու:

Չնայած ժողտնտեսության պլանը կազմելու որյեկտիվ դրժվարություններին, հնգամյա պլանի ստուգիչ թվերն ապացուցում են, վոր ժողտնտեսության պլանավորման գործում մենք անչուչտ բավական առաջ ենք դնացել:

2. Համկոմկուսի 15-րդ և Հայկոմկուսի Գ-րդ համագումարի դիրեկտիվներին համաձայն ՀՍԽՀ Ժողտնտեսության հնգամյա պլանը յեղնում է յերկրի ինդուստրացման, դյուղական տնտեսության սոցիալիստական վերակառուցման և կուլտուրական հեղափոխության խնդիրներին:

Նա հենվում է հետեյալ հիմնական խնդիրներին վրա.

ա) Դյուղական տնտեսության մեջ տեխնիքական և հումքային մշակույթները հնարավոր սահմաններում զարգացնել այն չրջաններում, ուր ալդ չի խանգարում տեխնիքական ու հումքային կուլտուրաների զարգացմանը, մաքսիմալ չափերով ընդարձակել և ուժեղացնել հատիկային մշակույթները, զարգացնել արդյունափետ անասնապահությունը, կերի ռեսուրսների ընդարձակման միջոցով ալդ բանը կապելով դաչտամշակության հետ:

բ) Հանրապետութեան ջրային ուսուրանները հնարավոր չափերով ուղտագործել թե՛ խոխագիտայի և թե՛ յերկրի ելեքտրիֆիկացիայի նպատակներով, վորոնք իրենց հերթին ամուր բաղան հանդիսանում՝ ամբողջ ժողովրդական տնտեսութեան զարգացման ու վերակառուցման համար:

դ) Լեռնային և լեռնադործարանային արդյունաբերութիւնը (պղինձ, ծծմբայերկաթ) եւ ինքնուրուի զարգացնել և ընդարձակել քիմարդյունաբերութիւնը (կարբիլ, ցիանամիդ, ծծմբաթթու, ծծմբաարճիճ): Հատուկ ուշադրութիւն դարձնել շինանյութերի (Արթիկի տուֆ, պեմզա, ցեմենտ, գրանիտ, մարմար, կոնգլոմերատ), արտադրութեան տեղական դուրսագաւառական հումքը վերամշակող արդյունաբերութեան (տեքստիլ, շաքարի, կոնսերվի և ուրիշ—շաքարի արդյունաբերութեան) վրա, հաշվի առնելով ինչպէս հանրապետութեան ինդուստրացման, նույնպէս և ԱՍՖՈՀ ու ԽՍՀՄ կարիքները:

դ) Ուժեղացնել ժողովրդական տնտեսութեան սոցիալիստական սեկտորը մասնավորապէս խորհրդային և կոլեկտիվ տնտեսութիւնների և գյուղատնտեսական կոոպերացիայի բնադաւորում:

Աղիլալ կուլտուրական շինարարութեան ասպարիզում.

ա) Լուսավորութիւն.—Անցկացնել ընդհանուր պարտադիր սկզբնական ուսում, վերացնել անգրագիտութիւնը և ժողովրդական տնտեսութեան համար վորակյալ բանվորական ուժ և կադրեր պատրաստել:

բ) Առողջապահութիւն.—Բուժականները և բուժպրոֆիլակտիկ ցանցն ընդարձակել և զարգացնել, սպասարկման գործնաւելի մոտեցնելով արդյունաբերական բանվորներին և գյուղական բնակչութեան:

դ) Աշխատամիջ.—Բարելաւել աշխատավորութեան տնտեսական ընդհանուր գրութիւնը, վորն արտահայտվելու յե աշխատավարձի բարձրացմամբ, վարձու բանուժի քանակի ավելացմամբ ու դործադուրկների թվի նվազեցմամբ, բարելաւել աշխատանքի պայմանները, մասնավորապէս 7-ժամյա բանվորական որվա անցնելու միջոցով:

ՀՍՈՀ Բանվ., Գյուղաց. և Կարմիր Բանակ. Խորհուրդները Եւրոպայի Համագումարը հաւանութիւն ե տալիս ՀՍՈՀ Ժողկոմխորհի ներկայացրած ժողտնտեսութեան զարգացման 5-ամյա պլանի կոնտրոլ թվերին և հանձնարարում և կառավարութեանը հետադաշում վերացնել նկատված թերութիւնները, ճշակել այդ պլանի կոնտրոլ թվերը և բոլոր միջոցները ձեռք բերել նրա կենսագործման համար:

1297

ԳԱՆ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0014734

A 11389